

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2012

Filip Matas

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Úloha agrární strany ve vývoji Radiojournalu v
letech 1923 - 1939.**

Filip Matas

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Úloha agrární strany ve vývoji Radiojournalu v
letech 1923 - 1939.**

Filip Matas

Vedoucí práce:

PhDr. Přemysl Rosůlek, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Praha, duben 2012

.....

„Představte si psa, který je tak dlouhý, že má hlavu na Myjavě a ocas až v Praze. A když toho psa v Praze někdo pořádně švihne prutem, zašteká nám tady na Myjavě. To je telefon s drátem. Rádion je to samé, jen bez toho psa.“¹

slovenský prozaik ELO ŠÁNDOR

¹ POKORNÝ, Milan. *Báječní muži s mikrofonom*. Praha: Radioservis, 2008. s. 9.

OBSAH

1 ÚVOD.....	1
2 DĚJINNÁ FAKTA PŘEDCHÁZEJÍCÍ VZNIKU ROZHLASU JAKO MASOVÉHO MÉDIA	5
2.1 Vynálezy a vědecké pokusy umožňující vznik rozhlasu.....	6
2.2 První pokusy s veřejným vysíláním	7
2.2.1 Radioamatéři - první posluchači.....	8
2.2.2 První pokusné vysílání v USA.....	9
2.3.3 První pokusné vysílání v Evropě.....	10
3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK ROZHLASOVÉHO MÉDIA V ČSR.....	12
3.1 Politická situace.....	12
3.2 Ekonomické a kulturní aspekty.....	15
3.3 Právní podmínky	18
4 AGRÁRNÍ STRANA	21
4.1 Založení agrární strany	22
4.2 Agrární strana v období první světové války	24
4.3 Agrární strana v období první republiky	25
4.4 Agrární strana v období Mnichova a protektorátu	28
5 NEPŘÍMÝ VLIV AGRÁRNÍ STRANY NA ZALOŽENÍ RADIOJOURNALU V ČSR (1923 – 1925).....	30
5.1 Pravidelné rozhlasové vysílání v ČSR	35
5.1.1 Prvotní nedůvěra posluchačů.....	39
5.2 Založení společnosti Radiojournal	41
5.3 První použití slova rozhlas	44
5.4 Dílčí shrnutí	45
6 VSTUP AGRÁRNÍCH ZÁJMŮ DO RADIOJOURNALU (1925 – 1930).....	48
6.1 Vstup státu do Radiojournalu v roce 1925	48
6.1.1 Pokrok díky technice	52
6.2 Oficiální vstup agrární strany do Radiojournalu a vliv tzv. „odborných“ rozhlasů.....	53
6.3 Vznik nových vysílacích stanic Radiojournalu v ČSR	62
6.4 Dílčí shrnutí	63

7 PŘEDVÁLEČNÉ OBDOBÍ V RADIOJOURNALU (1930 – 1939)	65
7.1 Sociální problémy předválečného ČSR.....	66
7.2 Politické aspekty 30. let 20. století v ČSR.....	68
7.3 Politická úloha a cenzura v předválečném rozhlase	70
7.3.1 Cenzura v rozhlase	71
7.4 Nový druh zpravodajství - politický komentář a tzv. ‚Okénka‘.....	74
7.5 Německé vysílání Radiojournalu.....	78
7.6 Úloha rozhlasového vysílání v období Mnichova	82
7.7 Dílčí shrnutí	90
8 ZÁVĚR	93
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	99
Monografie:.....	99
Novinové a časopisové zdroje:.....	101
Archivní prameny:	101
Internetové zdroje:.....	102
10 RESUMÉ	105
11 PŘÍLOHY	106
Obrazové přílohy:	106
Seznam tabulek:.....	113

1 ÚVOD

Téma, které jsem si zvolil pro zpracování své diplomové práce, je zaměřeno na vznik a vývoj rozhlasového média - Radiojournalu v Československu a jeho vazby na agrární stranu v letech 1923 – 1939. Ohraničení tohoto časového období jsem volil na základě událostí, které jasně diferencovaly rozhlasové médium u nás. Rok 1923, kdy byla založena rozhlasová společnost Radiojournal v Československu. Historický přesah do minulosti, tedy před rok 1923, jsem volil pro celkovou jasnou návaznost a posloupnost událostí. Rokem 1939, kdy byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava, tato práce končí. Důvodem zvolení tohoto data je můj záměr poskytnout ucelený obraz zvoleného tématu v období mezi dvěma světovými válkami. Rozhlas v období protektorátu již nebyl předmětem mého badatelského zájmu, jelikož se už nejednalo o svobodnou instituci, ale o podnik plně pod nadvládou nacistického režimu.

Důležitou informací, kterou je nutné zmínit, je volba slova Radiojournal v názvu celé práce. Rozhlasové médium ve zkoumaném období změnilo svůj název z Radiojournalu na Československý rozhlas, ale po převážnou část tohoto období se jediné veřejnoprávní rozhlasové médium jmenovalo Radiojournal, a proto jsem tento název ponechal i v názvu této práce. Jak později vysvětluji přímo v textu práce, v počátcích uvedeného období ještě neexistovalo dokonce ani slovo rozhlas.

Ve sledovaném období byl rozhlas v Československé republice jedním z médií, které zvyšovalo informovanost společnosti, ale hrál také svou neodmyslitelnou roli v každodenním životě posluchačů, působil na jejich psychiku, nálady a postoje. To byl jeden z důvodů, proč jsem se rozhodl tímto tématem zabývat.

Toto téma jsem si vybral na základě svého vlastního zájmu o rozhlasové médium, který vznikl v době, kdy jsem v Českém rozhlasu v letech 2007 - 2010 pracoval. Podstatným důvodem, proč jsem se rozhodl tímto tématem zabývat, je nízká míra zpracovanosti tohoto tématu, ale také jeho komplexnost.

Hlavním cílem práce je zodpovědět otázku, jakou úlohu sehrála agrární strana ve vývoji Radiojournalu od doby jeho zakládání do roku 1939 a zda lze toto delší období z hlediska politického vlivu na rozhlas rozdělit do menších úseků charakterizovaných určitými znaky. Dalším cílem je pak vybrat některé méně známé poznatky a dosud nepublikované zdroje týkající se historie Radiojournalu a zařadit je do kontextu let 1923 až 1939. Lze předpokládat, že vlivy agrární strany na Radiojournal byly, jak pozitivní, tak i negativní. Proto se pokusím její postoje zdokumentovat a analyzovat. Tato práce si neklade za úkol pouze reflektovat historický přehled rozhlasového média v meziválečném období nebo pouze rekapitulovat historický vývoj Československa mezi lety 1923 až 1939, ale snaží se také ukázat pohled na vývoj Radiojournalu, jeho úlohu a postoje jeho zaměstnanců v kontextu sociálního, hospodářského a zejména politického vývoje v Československé republice. Tento spíše deskriptivní a historizující pohled, který je obsahem významné části této práce, považuji za velmi podstatný pro to, aby mohla být hlavní otázka zodpovězena v kontextu a v předem připraveném rámci.

Práce se také ze stejného důvodu soustředí na zmapování dějinných událostí předcházejících vzniku první rozhlasové společnosti v Československu a faktorů, které vznik Radiojournalu významně ovlivnily. Snahou je objasnit příčiny, důvody a okolnosti vzniku rozhlasového vysílání obecně a posléze i vzniku Radiojournalu v tehdejší Československu.

Podstatná část této práce vznikla na základě nepublikovaných archivních materiálů, anebo přímo rukopisů a poznámek zakladatelů a spolupracovníků Radiojournalu, které jsem doplnil výkladovou a faktografickou literaturou, která mi pomohla s archivními dílčími materiály pracovat v kontextu a následně jimi doplnit jinak známé události let 1923 až 1939.

Práce má přinést pokud možno komplexní pohled na vztah rozhlasového média a agrární strany, která ho významně ve zkoumaném období ovlivňovala. Soudobé publikace, které se tématem rozhlasu zabývají, tento komplexní obraz nepřinášejí.

Metodicky jsem postupoval tak, že jsem se nejdříve seznámil s výkladovou a faktografickou literaturou, která mi umožnila vytvořit tzv. kostru práce mapující vývoj Radiojournalu. Následně jsem zkoumal archivní prameny, posuzoval jejich hodnověrnost a relevanci pro dané období. Vybrané archivní materiály jsem doplnil do zmiňované kostry práce, abych získal celistvější obraz vývoje Radiojournalu a politických událostí a akcí, které se na něm podílely. Tím jsem si připravil prostor pro poslední krok, kterým je závěr, sledující, jak se vyvíjel vliv agrární politiky na Radiojournal. Pokusil jsem se nalézt odlišnosti a specifika pro kratší úseky v historii Radiojournalu, jejich časové ohraničení jsem s určitostí předem neznal a vyplynuly z analýzy zkoumaných materiálů. Deskriptivní přehledovou část práce jsem tedy dodatečně členil tak, aby její dělení odpovídalo poznatkům z analýzy. V ní jsou cíleně zdůrazněny historické události a skutečnosti, které jsou pro tento hlavní cíl práce podstatné.

Práce se bude nejprve soustředit na vynálezy a vědecké pokusy předcházející vzniku rozhlasového média, bez kterých by rozhlas, ať už zahraniční nebo český, nikdy nevznikl. Dále se bude zabývat prvními pokusy s rozhlasovým vysíláním a faktory ovlivňující vznik rozhlasového média v Československu. Zejména se bude rámcově zaměřovat na

okolnosti politické, ekonomické, kulturní, ale i právní. Následující část se zaměřuje na stručný historický vývoj agrární strany, která sehrála významnou roli ve vývoji Radiojournalu.

V další části bude věnován prostor jednotlivým zlomovým úsekům ve vývoji Radiojournalu, které byly jasně diferencované, jeho založením v roce 1923, vstupem státu jako majoritního podílníka společnosti v roce 1925, koncem tzv. zlaté éry (viz vysvětlení dále) Radiojournalu v roce 1930 a zlomovým rokem 1939, kdy byl vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. V této části práce bude tedy dán prostor faktům z historie Radiojournalu a projevům a postojům některých významných zaměstnanců v politickém kontextu zkoumaného období tj. mezi lety 1923 - 1939, od jeho počátků až do doby německé nadvlády, tedy doby, o které se hovoří jako o období konce svobodné éry rozhlasového média mezi dvěma světovými válkami. S obdobím před vznikem Protektorátu Čechy a Morava je v Radiojournalu spjata i cenzura, německá propaganda a agitace, které není možné historicky pominout. Je nutné se o nich zmínit už z důvodu přímé vazby k tématu práce.

Dále bude práce členěna na jednotlivé kapitoly, ze kterých bude možné utvořit si názor na jednotlivé zkoumané historické období a následně bude možné vytvořit si celkový pohled na vývoj a utváření Radiojournalu, v němž nám pomohou zejména dobové prameny za účasti prací soudobých autorů a historiků.

2 DĚJINNÁ FAKTA PŘEDCHÁZEJÍCÍ VZNIKU ROZHLASU JAKO MASOVÉHO MÉDIA

Je nutné, alespoň obecně zmínit, co to jsou masová média, aby bylo možné charakterizovat samotný rozhlas. Masová média neboli hromadné sdělovací prostředky se zabývají produkcí, reprodukcí a distribucí informací široké veřejnosti. Mezi dnes nejrozšířenější masová média patří periodický tisk, rozhlas, televize a internet. Ve svých příjemcích, což jsou čtenáři, posluchači nebo diváci vytvářejí dojmy a představy o sociální realitě. Média se tak stávají zdrojem moci a potenciálním prostředkem vlivu a ovládnutí. Zároveň jsou však masová média závislá na společnosti, jelikož jsou do společenských vztahů zapojena jako tvůrce a distributor událostí. Vliv masových médií je založen zejména na širokém publiku, kterou mu zajišťuje možnost celostátní distribuce se schopností zasáhnout většinu obyvatel. Tyto možnosti však nemají média tzv. regionální, a proto je jejich vliv značně omezený. Hlavní potenciál masových médií spočívá v tom, že mají schopnost přitahovat a usměrňovat pozornost veřejnosti, přesvědčují v záležitostech názorů a víry, ovlivňují chování společnosti, rychle a široce informují veřejnost. Zároveň také slouží k rozšiřování technických poznatků a technologických postupů, šíření demokracie, podpory gramotnosti, vzdělání atd.²

V práci jsou zmíněna pouze o dvě masová média a to tisk a rozhlas. Je to z toho důvodu, že televize³ a internet⁴ ve zkoumaném období ještě neexistovaly. Tisk je uveden pouze okrajově a zejména

² PROKŮPEK, Václav. *Vznik prostředků masové komunikace* [online]. [cit. 2012-05-28] dostupné z WWW: <<http://www.vaclavprokupek.cz/news/tmk-ssk-vznik-prostredku-masove-komunikace/>>.

³ Začátek televizního vysílání v ČSR je datován k 1. 5. 1953.

⁴ Dne 29. října 1969 byla zprovozněna síť ARPANET, což lze považovat za datum vzniku internetu, i když pouze v laboratorních podmínkách.

slouží jako prostředek pro srovnání s rozhlasem. Předmětem zájmu tak zůstává rozhlas jako významné meziválečné masové médium.

2.1 Vynálezy a vědecké pokusy umožňující vznik rozhlasu

Prvnímu rozhlasovému vysílání předcházelo mnoho důležitých vynálezů. Bez těchto důležitých vědeckých objevů by rozhlasové vysílání nikdy nemohlo vzniknout. Určit, který z nich je pro vznik rádia nejdůležitějším a rozhodujícím, jednoznačně nelze.

Jedním z nejdůležitějších objevů v oblasti rádia je zřejmě anténa. Historie antény je však paradoxně ještě starší než historie samotného rádia. Anténa je zařízení na vyzařování nebo příjem elektromagnetických vln. Podle této definice byl anténou každý, volně v prostoru osazený kovový předmět. Ty sloužily k příjmu vysílačů, které jsou na zemi mnohem déle než sám člověk. Těmito vysílači jsou přírodní elektrické výboje - blesky.⁵

Thomas Alva Edison, který se narodil 11. února 1847 v americkém městě Milan ve státě Ohio, byl velkým průkopníkem využití elektrické energie. V roce 1875 zdokonalil Bellův telegraf, který osadil uhlíkovým mikrofonom, a tím výrazně vylepšil přenos zvuku.⁶ Svými vynálezy přispěl k vzniku všech budoucích rozhlasových médií po světě.

Dalším z vědců přelomu 19. a 20. století byl Nikola Tesla. I on používal ke svým pokusům antény, které sloužily k šíření vln o délce 150 m a byly tak na přenos vln mnohem vhodnější než ty, s kterými později pracoval Guglielmo Marchese Marconi. Vynalezl Teslův transformátor, který sloužil v roce 1890 k objevu netlumených vln za pomoci rotačního transformátoru. Jedním z cílů Nikoly Tesly byl

⁵ KŘÍŽEK, Viktor. *Když rádio bylo mladé*. Dvůr Králové nad Labem: ELLI print, 2004. s. 10.

⁶ *Uhlíkové mikrofonní vložky pro telefonní přístroje* [online]. [cit. 2011-11-15] dostupné z WWW: <<http://www.elektroakustika.cz/carbon.html>>.

bezdrátový přenos elektřiny, tedy možnost napájet všechny spotřebiče bez použití vodičů.⁷ Toho však nikdy nedosáhl a vědci se touto otázkou zabývají dodnes. Nikola Tesla také pracoval na využití a zdokonalení principů, na nichž je založen např. rádiový přenos (vč. televize) a přenos střídavého proudu.⁸

V roce 1887 se povedl Heinrichu R. Hertzovi, z pohledu dalšího vývoje rozhlasu, zajímavý objev. Ve své laboratoři docílil šíření bezdrátových vln. Při tomto pokusu se mu podařilo vysílat elektromagnetické vlny a rovněž je přijímat pomocí provizorní antény.⁹ Tento bezdrátový přenos popsal před Hertzem teoreticky J. C. Maxwell v roce 1872, avšak tento pokus v laboratorních podmínkách neprovedl.¹⁰

Tyto významné objevy přispěly k tomu, že již na přelomu 19. a 20. století začaly první pokusy s veřejným rozhlasovým vysíláním.

2.2 První pokusy s veřejným vysíláním

Z hlediska významu bezdrátového vysílání mluveného slova, ale i telegrafie, byl významným milníkem přechod na vysílání pomocí netlumených vln a samozřejmě vynález elektronové lampy. Ty se staly přechodovým můstkem od pokusů s přenosem lidského hlasu éterem po způsob, který byl poté využíván v praxi - tím je vznik rozhlasového vysílání.¹¹

Rozhlas byl nutným vyvrcholením snah vědců o celosvětovou komunikaci na dálku. Rozvoj železnice vyvolal nutnost efektivní dálkové

⁷ Nikola Tesla sees wireless vision [online]. [cit. 2012-4-19] dostupné z WWW: <<http://www.tfcbooks.com/tesla/1915-10-03.htm>>

⁸ Tesla Radio [online]. [cit. 2011-11-15] dostupné z WWW: <<http://www.teslasociety.com/radio.htm>>.

⁹ FIALA, Mirek. *Rozhlas a lidé (2)*. [online]. [cit. 2011-11-18] dostupné z WWW: <http://www.radioservis-as.cz/archiv07/04_07/04plus.htm>.

¹⁰ KASÍK, Pavel. *Bezdrátové napájení spotřebičů* [online]. [cit. 2011-11-15] dostupné z WWW: <<http://fyzmatik.pise.cz/7647-bezdratove-napajeni-spotrebicu.html>>.

¹¹ KRÍŽEK, Viktor. *Když rádio bylo mladé*. Dvůr Králové nad Labem: ELLI print, 2004 s. 74.

komunikace, která byla umožněna dálkovým elektrickým telegrafem.¹² Nedlouho poté byl vynalezen způsob, jak telegrafní zprávy tisknout na úzký proužek papíru, aby se nemusely ručně zapisovat. V mírových dobách byla telegrafická komunikace veřejnosti chápána spíše jako doplňková služba pošt. V době válečných konfliktů byla telegrafie plně pod kontrolou vojenských ministerstev.¹³

I když vědecké pokusy byly již blízko od opravdu prvního veřejného vysílání, přišla první světová válka a s ní zpomalení vývoje. Ne však na dlouho. Válka byla impulsem, který přinesl nutný vědecký rozvoj radiové techniky. Za první světové války nebyla armáda, která by nevyužívala radiovou techniku pro své dorozumívání. Zejména západní spojenci začali využívat této technologie a francouzská armáda dokonce již za první světové války používala tuto technologii i pro svá letadla. Tehdy ještě ne na oboustranné dorozumívání, ale i tak to byla proti nepříteli nenahraditelná výhoda.¹⁴ „Dalším faktorem, který napomohl rozvoji rozhlasového vysílání, byla moderní forma (a potřeba) zábavy. Rozvoj velkoměst, růst životního standardu a vzdělanosti [...]“¹⁵

2.2.1 Radioamatéři - první posluchači

Vznik rádia neovlivnily jen vynálezy předurčující jeho vývoj od prvních pokusů po první veřejné vysílání, byli to i radioamatéři, lidé, pro které se stalo rádio životním koníčkem. Asi nic nepřilákalo tolik nadšenců jako vynález rádia, avšak nutno podotknout, že na přelomu 19. a 20. století tomu ani jinak být snad nemohlo. Jediným médiem, které mu mohlo v počátcích radiofonie konkurovat, byl tisk. „V USA bylo hned po prvním roce vysílání broadcastingu evidováno 75 000 radioamatérů a do

¹² První prakticky užívaný elektrický jehlový telegraf byl zkonstruován Williamem F. Cookem a Charlesem Wheatstonem ve Velké Británii roku 1837.

¹³ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 13. - 15.

¹⁴ Tamtéž.

¹⁵ Tamtéž. s. 15.

konce dvacátých let jejich počet přesáhl milion. První rádiový spolek založil Hiram Percy Maxim v Hartfordu Conn. To bylo v lednu 1914 a počet zakládajících členů byl 25. Již v následujícím roce se klub rozrostl natolik, že se stal základem první světové organizace radioamatérů. Byla založena Radio Relay League ARRL.¹⁶

Skoro žádná průkopnická činnost se neobešla bez amatérů, kteří do svého zájmu vkládají velké množství času, úsilí a nemalé finanční prostředky, bez nároku na odměnu a slávu. „Vždyť i základ názvu amatér lze najít v latinském amare – mít rád, milovat. Historie rádia je pak klasickou ukázkou toho, jak často amatéři byli hnací silou, jak často dokázali dosáhnout cíle dříve než profesionálové.“¹⁷

2.2.2 První pokusné vysílání v USA

Prvním státem, který použil zdokonalené technologie vysokovakuovaných lamp k přenosu hlasu na velkou vzdálenost bylo USA. „První bezdrátový přenos lidského hlasu se uskutečnil na Vánoce roku 1906. Američan Reginald Subret Fessenden sestrojil přístroj schopný přenášet zvuk a vysílat krátký program z Brant Rocku ve státě Massachusetts.“¹⁸ Proč se tomu stalo poprvé v USA a ne v Evropě? Důležitou roli v tom sehrál sociální postoj. Evropa byla více konzervativní a proto se první veřejné vysílání uskutečnilo v USA. Svou úlohu v tom hrál zřejmě i fakt, že první zkušební přenos hlasu provedl Nikola Tesla již v roce 1893 a právě v USA.¹⁹ V roce 1916 bylo uskutečněno spojení s Havají, následovaly další úspěšné pokusy. Zlomovým okamžikem bylo

¹⁶ KŘÍŽEK, Viktor. *Když rádio bylo mladé*. Dvůr Králové nad Labem: ELLI print, 2004 s. 118.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 16.

¹⁹ Tesla, Nikola. New York Herald Tribune. *Pioneer radio engineer gives views on power*, 11. September 1932, [online]. [cit. 2012-4-19] dostupné z WWW: <<http://www.tfcbooks.com/tesla/1932-09-11.htm>>

úspěšné radiofonní²⁰ spojení amerického města Arlington a hlavního města Francie - Paříže.

Teprve až po čtyřech letech testovacího vysílání, tedy v roce 1920, si americká společnost WEC²¹ (Westinghouse Electric Company) odbyla premiéru veřejného vysílání. Touto premiérou bylo vysílání prezidentské volební kampaně, kterou odvysílala radiová stanice Pittsburgh. Ohlasy byly velmi pozitivní a odstartovaly tak pravidelné vysílání této stanice, kde se v obsahu objevovaly převážně zprávy, hudební koncerty a přednášky na různá témata.²² S úspěšnými pokusy s veřejným vysíláním se dalo očekávat, že stejný vývoj se bude odehrávat i v jiných zemích. V poválečném Československu na konci dvacátých let byla zcela jiná hospodářská situace než ve zmíněném USA. I přesto se s veřejným rozhlasovým vysíláním v Československu začalo jen tři roky po zahájení veřejného rozhlasového vysílání v USA.

2.3.3 První pokusné vysílání v Evropě

Ve stejném roce, jako tomu bylo v Americe, bylo zahájeno pokusné vysílání i v Evropě. Stalo se tak v Anglii ve městě Chelmsford, kde působila Marconiho společnost. Velmi významné datum pro evropské rozhlasové vysílání byl rok 1922, kdy byla založena dodnes velmi známá a uznávaná rozhlasová společnost BBC (British Broadcasting Corporation).²³ Od této doby můžeme mluvit o pravidelném vysílání – broadcastingu, nikoli však ještě rozhlasovém, jelikož slovo rozhlas se ještě nepoužívalo.

²⁰ Roku 1908 výrazy radiotelegrafie a radiotelefonie nahradili do té doby běžně používané označení pro bezdrátový přenos, tedy bezdrátová telegrafie a bezdrátová telefonie.

²¹ Dnes se tato společnost zabývá stavbami nových atomových elektráren a jejich vybavováním.

²² *Westinghouse Historical Events* [online]. [cit. 2011-11-18] dostupné z WWW: <http://www.westinghousenuclear.com/Our_Company/history/Timeline/1900_1939.shtm>.

²³ *Historie BBC* [online]. [cit. 2011-11-18] dostupné z WWW: <http://www.bbc.co.uk/czech/specials/934_bbc_history/>.

V té době bylo ještě skoro nepředstavitelné jít do obchodu a zakoupit si radiopřijímač. Nebylo příliš firem, které se zabývaly jejich výrobou. Pro jejich vysokou cenu o ně tehdy nebyl velký zájem. Proto mezi první posluchače můžeme počítat převážně radioamatéry, kteří si své radiopřijímače stavěli sami.

3 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VZNIK ROZHLASOVÉHO MÉDIA V ČSR

V době vzniku Radiojournalu, tedy v roce 1923²⁴, když se v ČSR rozhlas formoval, je nutné zmínit alespoň rámcově okolnosti, které tomuto vývoji předcházely. Je vhodné připomenout zejména okolnosti politické, ekonomické, kulturní, ale i právní. Obecně to znamená, jaká byla v dané době politická situace v Československu, jaký byl ekonomický rozvoj a vývoj naší země. Jaké kulturní úrovně dosahovalo české obyvatelstvo, tj. jaká byla jeho vzdělanost, životní styl a zda bylo na rozhlas připravené. A v neposlední řadě, jak byl právní systém připraven na takovou změnu, jakou určitě byl vznik nového média, z pohledu cenzury a svobody projevu.

3.1 Politická situace

V Československu byla v roce 1923, na rozdíl např. od sousedního Německa, politická situace stabilizovaná. V Německu, které zrovna prožívalo nepovedený nacistický puč Adolfa Hitlera, by bylo založení rozhlasového média velmi problematické. Tato zahraniční situace a zkušenost přispěla k tomu, že se Československý stát velmi rychle po jeho vzniku připojil k akcionářům Radiojournalu²⁵.

Jedním z hlavních úkolů mladého Československa bylo získání ekonomické nezávislosti na německém a rakouském kapitálu. Nebylo to jen osamostatnění a vznik nového státu, ale především jeho ekonomicko-hospodářská a politicko-kulturní nezávislost, co bylo potřeba zajistit. Jestliže Čechy a Morava patřily k jedněm z nejvyspělejších oblastí ve střední Evropě, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byla situace

²⁴ Rok, kdy bylo spuštěno pravidelné vysílání Československého rozhlasu z Prahy Kbel.

²⁵ Název v roce 1923 jediného rozhlasového média v ČSR. Často se v literatuře objevuje i verze Radiojurnal.

naprosto odlišná. Tehdejší politické strany měly snahu o vytvoření uceleného a stacionárního hospodářství, pro které byl důležitý další udržitelný rozvoj.²⁶

Založení nového státního útvaru byl bezesporu pro Čechy těžký úkol. Sám Beneš k tomuto poznamenal, že český a slovenský národ se musel vypořádat nejen s tvorbou nového státního celku, ale i s nedůvěrou západu, kterému se podle něj zdály spory o vznik nového státu projevem provincialismu a šovinismu. Západní Evropa podceňovala schopnost Čechů zvládnout vedení státní administrativy a celkově složitou situaci kolem zakládání nového státu.²⁷ Negativně se ke vzniku ČSR stavěla i katolická církev, která si uvědomovala, že rozpadem Rakouska-Uherska ztratí vliv v jednom z největších katolických států v Evropě.²⁸ Podle studie Evy Broklové dal vzniknout novodobému státu Čechů a Slováků po druhé světové válce princip demokratické poválečné Evropy, kde byl mír její nedílnou součástí.²⁹ Silnou měrou k tomu samozřejmě musela přispět i zahraniční politika. Zejména pak v počátcích mladého ČSR, kdy československá zahraniční politika musela zajistit fungování nového státu, který potřeboval uzavřít nové mezinárodní smlouvy.

Politické spektrum stran se tradičně dělí na levice, pravici a střed. Ve vztahu k Radiojournalu hrála nejdůležitější roli na československé politické scéně nejsilněji zastoupená Republikánská strana lidu zemědělského a malorolnického, tzv. agrární strana. Tato strana reprezentující politický střed získala nedlouho po založení Radiojournalu silné postavení v této nové mediální společnosti. Další silnou stranou uplatňující svůj vliv v Radiojournalu byla levicová Československá strana

²⁶ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 31.

²⁷ BENEŠ, Eduard. *Problémy nové Evropy a zahraniční politika československá: Projevy a úvahy z r. 1919-1924*. Praha: Melantrich, 1924. s. 39. - 40.

²⁸ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nová Evropa: Stanovisko slovanské*. Praha, 1920. s. 115

²⁹ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 - 1938*. Most: Sociologické nakladatelství, 1992. s.16.

sociálně demokratická³⁰ následovaná Československou živnostensko-obchodnickou stranou středostavovskou. Další politické strany tj. Československá strana socialistická³¹, Socialistická strana československého lidu pracujících, Hlinkova slovenská ľudová strana, Slovenská národní strana, Československá národní demokracie, Československá strana lidová svůj vliv Radiojournalu neuplatňovaly.³² Nejsou o tom dochované žádné záznamy. Lze jen spekulovat proč tomu tak bylo. Pravděpodobně v novém médiu neviděli přínos pro své politické zájmy anebo mu nedůvěřovali. Nedůvěra v rozhlas byla v jeho počátcích častým jevem. Komunistická strana Československa³³ byla tehdy prakticky bez vlivu, ale její čas přišel později. Zcela mimo politickou příslušnost byla tzv. ‚hradní skupina‘, již vytvořil tehdejší prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Ta byla tvořena především nezávislými odborníky a měla velký politický a morální kredit a vyjadřovala se k aktuálním politickým událostem. Zde je nutné zmínit ještě mimoparlamentní institut tzv. Pětky. Šlo o neformální kolegium představitelů pěti nejvýznamnějších politických stran - agrární strany, sociálních demokratů, národních socialistů, lidovců a národních demokratů.³⁴

Vždy, když se stala nějaká významná událost, ať už to byla například v minulém století ve 30. letech hospodářská krize nebo Mnichovská dohoda z roku 1938 aj., byla zvýšená potřeba obyvatelstva po informacích, proto stát vyvíjel snahy nové médium ovládat nebo ho alespoň ovlivňovat.

³⁰ Nazývaná také strana dělnická.

³¹ Od roku 1926 měla název Československá strana národně socialistická.

⁷² Další politicky významné strany v Československu byly strany německé (Deutsche sozieldemokratische Arbeitpartei, Bund der Landwirte und des laendischen Gewerbes, Deutschechristlich-soziale Volkspartei, Deutsche Nationalpartei, Deutsche national-sozialistische Arbeiterpartei, Sudetendeutsche Partei), které působily v oblasti Sudet. Spojoval je odpor ke vzniku a existenci československého státu, který tvořil aktivismus. Ten spočíval v prosazování zájmů německé menšiny v Československu.

³³ Její vznik byl podporován tiše agrární stranou, která viděla ve vzniku nové strany oslabení svého největšího konkurenta tj. sociálních demokratů.

³⁴ HONAJZER, Jiří. *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918 - 1938*. Praha, 1995. s. 11. - 16.

Politické strany se snažily ovlivnit rozhlasové vysílání nejprve nepřímou, a to ekonomickou cestou. V tomto ohledu byla nejvlivnější agrární strana. Později, když stát získal v Radiojurnalu 51% podíl, stal se vliv politických stran na vysílání ještě silnější, především formou odborných rozhlasů. Jelikož jejich politický vliv, jak na Radiojournal, ale i na posluchače, byl velmi významný, je jim věnována samostatná kapitola. „Důvody brzkého vstupu státu do tohoto podnikání nevyplývaly tolik z aktuální politické situace, ale spíše z obecně bezpečnostních zájmů státu a finančních důvodů. Významnější roli začala politická situace v rozhlasovém podnikání hrát až v druhé polovině 30. let. Tehdy zostření mezinárodně politické situace spolu s vyhocením domácích národnostních problémů vedlo až k postátnění rozhlasu roku 1938.“³⁵

3.2 Ekonomické a kulturní aspekty

Vzdělanost obyvatelstva má přímou vazbu na ekonomickou vyspělost státu. Ta určovala, zda lidé měli finanční prostředky na nákup přijímačů pro poslech rozhlasového média, které byly v době zakládání rozhlasu velmi drahé.³⁶ „[...] dobrý čtyřlampový aparát stál 5 – 7 tisíc korun československých; byly silně poruchové, jejich montáž byla složitá a poplatky poměrně vysoké [...] proto se rychleji šířily přijímače krystalové s poslechem do sluchátka.“³⁷ Rozhlasové přijímače se dovážely zejména z Francie, především značka Standard, které byly lidově nazvány Strnad³⁸, podle jména ministerského rady z Ministerstva pošt a telegrafů. Francouzské přístroje byly dost nespolehlivé, těžké a podle zakladatele rozhlasu Miloše Čtrnáctého spíše byly vhodné pro

³⁵ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 31.

³⁶ Měsíční plat se tehdy pohyboval od 500 Kčs výše. Průměrný měsíční plat byl okolo 1000 Kčs.

³⁷ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 19.

³⁸ Viz kapitola 5.

vojenské účely než do domácností.³⁹ Z důvodu vysokých pořizovacích nákladů si tehdy lidé začali stavět radiopřijímače doma sami. Jednalo se o takzvané krystalky⁴⁰.

Z ekonomického hlediska byla situace pro založení nového média poměrně příznivá, útlum nenastal ani na počátku 30. let, kdy začíná na ČSR doléhat hospodářská krize. Zvyšovala se nezaměstnanost, ale počet koncesionářů⁴¹ stále rostl, i když ne tak rychle, jak tomu bylo v předchozích letech (viz. tab. č. 1) „[...] u jiných posluchačů hospodářská nouze vedla k posílení vztahu k rozhlasu, neboť médium představovalo relativně levný⁴² provozní zdroj informací a prostředek k rozptýlení.“⁴³

V archivu Českého rozhlasu jsou údaje, které dokládají, že se výše rozhlasového poplatku⁴⁴ od počátku založení Radiojurnalu v Československu dodnes nominálně téměř nezměnila. Na počátku byla platba za možnost přijímat rozhlasové vysílání stanovena na 50 Kčs měsíčně⁴⁵, což tehdy představovalo přibližně dva odpracované dny dělnické profese. Vedle tohoto poplatku musel každý, tehdy rozhlasový nadšenec, zaplatit ještě dalších 50 Kčs ročně poštovní správě.⁴⁶ Dnes rozhlasový poplatek pro fyzickou osobu činí rovných 45 Kč měsíčně a pro právnické osoby je poplatek stanoven na 45 Kč za každý rozhlasový přijímač⁴⁷ měsíčně.

³⁹ POKORNÝ, Milan. *Báječní muži s mikrofonem*. Praha: Radioservis, 2008. s. 41.

⁴⁰ Jednoduchý přístroj pro příjem radiového signálu složený z krystalového detektoru, vysokoimpedančních sluchátek, měděné cívky a antény.

⁴¹ Název pro pravidelného plátce rozhlasových poplatků, za které měl možnost poslouchat rozhlas – tedy vlastnit koncesi na poslech hudby a mluveného slova.

⁴² Provozní náklady na poslech rádia byly relativně malé, ale pořizovací naopak velmi vysoké.

⁴³ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 32.

⁴⁴ Dříve nazývaný koncese na příjem vysílání rozhlasových vln.

⁴⁵ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojurnalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Jak jsme začínali) archivně netřízeno.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ Což představuje platby za dnes již prakticky všechny mobilní telefony, autorádia apod. *Rozhlasové poplatky* [online]. [cit. 2011-10-15] dostupné z WWW: zdroj: <<https://zis-ext.rozhlas.cz/>>.

tab. č. 1: Statistika koncesionářů rozhlasu v ČSR ve zkoumaném období, tj. 1923 - 1939⁴⁸

Kalendářní rok	Počet koncesí na konci roku	Přírůstek za rok
1923	47	47
1924	1 564	1 517
1925	14 542	12 978
1926	174 741	160 199
1927	219 655	44 914
1928	238 341	18 686
1929	267 962	29 621
1930	315 241	47 279
1931	384 539	68 298
1932	472 187	87 648
1933	573 109	100 922
1934	693 694	120 585
1935	847 955	154 281
1936	928 122	80 157
1937	1 044 382	116 270
1938	1 128 055	83 673
1939	833 848	- 294 207 ⁴⁹

Čím menší byla životní úroveň obyvatelstva a hustota osídlení v regionu, tím méně bylo koncesí. Velká diference byla i mezi vzdělaností a národnostním složením obyvatelstva tehdejšího

⁴⁸ BĚHAL, Rostislav. *Vývoj české rozhlasové reportáže - 1. část*. Praha: Československý rozhlas, 1962. s. 44.

⁴⁹ Tento výrazný pokles byl spojen s odtržením Sudet od zbytku Československa.

Československa na západě a východě území. Z tohoto nepoměru mezi západem a východem ČSR se odvíjely plány k dalšímu vývoji rozhlasu a posléze strategie programového spektra a zakládání nových stanic.

3.3 Právní podmínky

V nově vzniklém Československu, po první světové válce, bylo nutné nastavit fungující zákonné normy. Bylo nutné přijmout Ústavní listinu⁵⁰. Inspiraci k její textové formě její tvůrci hledali především v ústavách Francie, Švýcarska a USA⁵¹, ta byla přijata 29. února 1920 a platila až do 9. května 1948 a byla významným mezníkem v budování nového československého státu. Její strukturu tvořila preambule, 9 článků, šesti hlav a 134 paragrafů. V platném znění prvorepublikové ústavy se v hlavě páté, §113, bod 1 uvádí: „Svoboda tisku, jakož i právo klidně a beze zbraně se shromažďovati a tvořiti spolky jsou zabezpečeny. Jest proto v zásadě nedovoleno podrobovati tisk předběžné cenzuře.“⁵² Nikde v Ústavní listině z roku 1920 ovšem nenajdeme zmínku o veřejném rozhlasovém vysílání. Je to z toho důvodu, že v roce 1920, kdy byla ústava schválena, nebyl rozhlas ještě založen a ani se o jeho vzniku neuvažovalo. Proto se tehdy platné právní předpisy týkaly tisku, jediného veřejného média, které každodenně předávalo zprávy občanům Československa. Právní forma jako taková na rozhlasové médium neexistovala.

V ústavní listině byla přípustná pouze tzv. represivní cenzura, to znamenalo, že mohly být zabavovány jen vytištěné projevy. Což

⁵⁰ Před přijetím Ústavní listiny z roku 1920 platila Prozatímní ústava Československé republiky č. 37/1918 Sb. Doplnky Ústavní listiny z roku 1920 byl ústavní zákon č. 293/1920 Sb. o ochraně svobody osobní, domovní a tajemství listovního, tzv. jazykový zákon č. 122/1920 Sb. a ústavní zákon č. 294/1920 Sb. o podpisování zákonů a nařízení. K provedení ústavy byla přijata řada dalších zákonů.

⁵¹ HONAJZER, Jiří. *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918 - 1938*. Praha, 1995. s. 9.

⁵² *Zákon č. 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky* [online]. [cit. 2012-05-20] dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html >

u rozhlasového média nebylo dost dobře možné. Když reportér něco veřejně zmínil do éteru, již to nešlo cenzurovat. V počátcích rozhlasu se pořady nepředtáčely, jak je tomu dnes, ale vysílalo se pouze naživo. Podle Broklové lze říci, že v prvních letech byla v ČSR skutečná svoboda tisku. Tato situace však byla dlouhodobě neúnosná a nutnost cenzury byla zdůvodňována národnostními spory v ČSR.⁵³ První cenzurní tlak na redaktory umožňoval až zákon č. 50/1923 Sb. na ochranu republiky. Jednalo se zejména o jeho §14 rušení obecného míru, §15 Výzva k neplnění zákonných povinností nebo k trestným činům, §16 Schvalování trestných činů, §18 Šíření nepravdivých zpráv, kde se uvádí: „Kdo veřejně sděluje, nebo jinak rozšiřuje nepravdivou zprávu, již pokládá za pravdivou nemá dostatečných důvodů, ač ví, že tím vážně znepokojí obyvatelstvo nějakého kraje nebo místa nebo část tohoto obyvatelstva [...]“⁵⁴, §20 Hrubá neslušnost, §23 Nedovolené zpravodajství, kde se uvádí: „Kdo tiskem uveřejní zprávu o síle, válečné zdatnosti nebo pobytu vojska neb o jiném zařízení republiky nebo jejího spojence, zavedeném k obraně, ač to bylo úředně zakázáno [...]“⁵⁵, §34 Zastavení periodického tiskopisu.⁵⁶

Rozhlas spadal pod správu Ministerstva pošt a telegrafů, a proto podléhal stejným zákonům jako telegrafie. „Přes pozdější pokusy vydat speciální zákon o rozhlase k něčemu takovému nedošlo a rozhlas tak byl zcela mimo působnost zákonů o ostatních masových médiích.“⁵⁷

Tehdy platný zákon č. 60/1923 Sb. o telegrafech stanovoval, že právo „zřizovati, udržovati a provozovati telegrafy na území

⁵³ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 - 1938*. Most: Sociologické nakladatelství, 1992. s. 64.

⁵⁴ KONČELÍK, Jakub. *Studijní materiály a texty k přednáškám z dějin médií 1938-1989* [online]. [cit. 2012-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.koncelik.eu/zakon-50-1923-ochrana-rep/>>

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž.

⁵⁷ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 34.

Československé republiky je výhradním právem státu“.⁵⁸ Z výše zmíněného je zřejmé, že rozhlas byl právně chybně zařazen, pod hlavičku dopravních prostředků pro všeobecnou výměnu zpráv nebo signálů za pomoci elektrické energie nebo zhuštěného vzduchu. Z předchozího textu tedy vyplývá, že stát na možnost veřejného rozhlasového vysílání nebyl právně připraven. Od prvního pravidelného vysílání Radiojournalu, tedy 18. května 1923 až do 17. dubna 1924, kdy byla schválena úprava výše zmíněného zákona o telegrafech, bylo soukromé provozování a veřejné vysílání Radiojournalu právně nekodifikované.

Později činnost rozhlasové společnosti určovaly přesné podmínky⁵⁹, na základě kterých se vystavovaly licence od státu pro tyto činnosti. Tato povolení se musela pravidelně obnovovat.

⁵⁸ *Zákon č. 60/123 Sb. o telegrafech* [online]. [cit. 2011-12-02] dostupné z WWW: <<http://www.ictlaw.sk/elektronicke-komunikacie/historia-pravnej-upravy-v-c-s-sr-a-sr/zakon-c-60-1923-sb-o-telegrafoch/zakon-c-60-123-zb-o-telegrafoch>>

⁵⁹ Ty upravovaly, co může rozhlas vysílat a kdy to může vysílat. Šlo o ochranu společnosti Radiojournal, státu apod.

4 AGRÁRNÍ STRANA

Agrární strana hrála významnou úlohu ve vývoji Radiojournalu od jeho založení v roce 1923 až po rok 1939. Proto je nutné zmínit alespoň ve zkratce její historii a přiblížit možné důvody, proč se o toto médium začala zajímat.

Pro pochopení příčin, které vedly k založení agrární strany, je nutné v historickém kontextu zmínit stručně několik událostí, které umožnily její vznik. Bylo to zrušení roboty, poddanských a feudálních povinností rolnického stavu roku 1848. Od 16. století, kdy byla tato povinnost zavedena, bylo zemědělství v českých zemích oslabeno, zejména výkupem roboty, nízkou výnosností půdy a placením vyvazovacích břemen.⁶⁰ Tyto události vedly k častým zadlužením drobných rolníků a následným exekucím jejich majetku. Zároveň přispěly ke zmenšování hospodářských usedlostí a také samozřejmě k sociální nespokojenosti drobných rolníků.

Nespokojenost s hospodářskými a sociálními poměry dala vzniknout v osmdesátých letech devatenáctého století agrárnímu hnutí, které si dalo za úkol zajistit a pozdvihnout životní situaci rolníků v českých zemích. Co se vlastně rozumí souslovím agrární hnutí? Tento pojem se pokusil definovat historik Frankenberger v díle Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární jako „souhrn snah zabezpečiti a zlepšiti existenci pracujícího venkovského lidu, aby se mohl na venkově udržeti a slušně uživiti.“⁶¹ Zemědělství, venkov a rolnictví mělo v české společnosti silnou tradici a význam. Zemědělstvím se zabývala značná část venkovského obyvatelstva a vázala se na něj další pracovní odvětví, jako bylo řemeslo, obchod apod.

⁶⁰ DOSTÁL, Vladimír. *Antonín Švehla*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1989. s. 10

⁶¹ FRANKENBERGER, Otakar - KUBÍČEK, J. O. *Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární*. Praha: Novina, 1931. s. 17.

4.1 Založení agrární strany

Po roce 1848 působily na politické scéně v Čechách dvě velké politické strany, Národní strana⁶² a později Národní strana svobodomyšlná⁶³. Z důvodu malého zájmu o problémy rolníků se 28. září 1891 na sjezdu mladočeské strany v Praze zrodil pokus o založení agrární strany s názvem, Českomoravská hospodářská strana všech zemí koruny české.⁶⁴ Tento první pokus o založení agrární strany byl však neúspěšný, jelikož většina rolníků, kteří působili ve straně mladočechů, tam také zůstala. Druhý pokus o založení nové politické strany, který se konal 6. ledna 1899, byl již úspěšný.⁶⁵ Vznikla tak Česká strana agrární⁶⁶.

Tato politická strana vznikla jako zájmové stavovské sdružení. Ve svých počátcích to byla malá strana, která ač měla své zástupce v Čechách na Moravě a Slezsku, její vliv byl zřejmý jen v Čechách. „Agrární strana začala být budována jako organizace středních a velkých statkářů, předsedou se stal Stanislav Kubr [...], ale politicky nejjobratnějším a nejvlivnějším mužem byl Karel Prášek.“⁶⁷

Ihned po založení agrární strany začal její politický vzestup, který byl zapříčiněn stanovenými cíli strany. Byl to program strany a popularizace cílů agrárního hnutí mezi venkovskými obyvateli, kteří byli jejími hlavními voliči. Zpočátku nebyl jejich politický program výrazně konkretizován a objevovaly se v něm např. hesla „Sedláci, volte jen

⁶² Zvaná Staročeši.

⁶³ Zvaná Mladočeši. Vzniká odštěpením roku 1874 z Národní strany.

⁶⁴ TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa, díl III., část 2*. Praha: Nakladatelství československého Kompas, 1935. s. 270.

⁶⁵ DOSTÁL, Vladimír. *Antonín Švehla*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1989. s. 10.

⁶⁶ 10. května 1905 se spojila s moravským agrárním hnutím a přijala název Českomoravská strana agrární. Poté změnila název na Republikánská strana československého venkova a později v roce 1922 přijala název Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu.

⁶⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 21.

sedláka!“ nebo „Rolnictvo může být zastupováno jen rolníkem.“⁶⁸ Tato hesla sama o sobě by úspěch agrární straně nepřinesla. Politický program⁶⁹ byl nekonkrétní a úzce profilovaný. Podle historika Dostála ani jiný být nemohl, protože založení agrární strany bylo spojeno s živelným bojem na ochranu stavů proti tíživým poměrům.⁷⁰ Roku 1903 tak za přispění redaktora Obrany zemědělců vznikl program České strany agrární. Tento program nebyl nijak radikálně orientovaný, ale apeloval na českou společnost s žádostí o porozumění problémům a potřebám venkova. Stoupenci nové agrární strany chtěli navázat na národní tradice⁷¹. „Za své spojence považovali strany slovanské, federalistické a autonomistické.“⁷²

Politický úspěch strany u voličů byl zapříčiněn zejména její rychlou přizpůsobivostí aktuálnímu dění. Zejména se jednalo o potřeby venkovského obyvatelstva, které strana ve svém programovém rámci zohledňovala. Ale byly to i ekonomické a mocenské předpoklady pro její další růst, které ji diferencovaly. Jako jedna z mála tehdejších stran uměla své ideologie⁷³ jasně a věcně prezentovat tak, že se občané na venkově s nimi mohli jednoduše seznámit a ztotožnit. V době, kdy existovalo minimum sdělovacích prostředků, byl tisk pro politické strany stěžejní. Agrární straně zajišťoval kontakt se svými členy především deník *Venkov*⁷⁴. Péči věnovala agrární strana i regionálním tiskovinám. „Agrárníci si pozorně všímali aktuálních otázek jednotlivých okresů, obcí

⁶⁸ HAJN, Antonín. *Politické strany u nás*. Pardubice, 1903. s. 80. – 84.

⁶⁹ Ve svém programu byla strana zastáncem soukromého vlastnictví. Pokud jde o požadavky stavovské, žádal program úpravu půdního majetku, posílení rodinných usedlostí a hlavně ochranu cen zemědělských výrobků a ochranu zájmů zemědělských obchodních smluv.

⁷⁰ DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana. Její rozmach a zánik* Brno: Atlantis, 1998. s. 25.

⁷¹ Což bylo zemědělství a selské stavy.

⁷² ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 42.

⁷³ Ty byly prezentovány tak, aby reflektovaly potřeby venkova. Tím měla agrární strana dobrý prostředek pro nábor nových členů do strany z okruhu rolníků a drobných zemědělců, na něž cílila.

⁷⁴ Souběžně s deníkem *Venkov* vydávala agrární strana ještě *Lidový deník*, *týdeník Cep*, *Večer*, *Moravský venkov*, *Moravský cep*, *Slezský venkov* a *měsíčník Agrární revue*.

nebo určitých výrobních zemědělských odvětví, podporovali jejich snahy a požadavky.“⁷⁵

Politický rozvoj agrární strany před první světovou válkou byl znamenitý. Agrárníci byli pragmaticky smýšlející a svoji politiku přizpůsobovali potřebám drobných a středních rolníků a venkovských vrstev obyvatelstva. Již před válkou byla agrární strana celostátní organizací, která byla řízena centrálně z Prahy. Měla 125 okresních organizací a 2467 organizací místních s celkovým počtem 91 194 členů.⁷⁶ Její vzestup zbrzdila až první světová válka.

4.2 Agrární strana v období první světové války

Když roku 1914 začala první světová válka, nikdo nemohl tušit, jak dlouho bude trvat. Celá česká politická scéna byla touto náhlou situací zaskočena a byla nucena se s ní vypořádat. Je logické, že se činnost politických stran utlumila. A jak bylo u agrární strany zvykem, přizpůsobila se novým podmínkám. Agrárníci zmírnili své politické aktivity, což se ukázalo jako strategické rozhodnutí.

„Domácí česká politika se pohybovala v atmosféře válečných let mezi aktivismem a pasivitou.“⁷⁷ Aktivisté podporovali Rakousko-Uhersko, naopak pasivisté se podpory spíše zříkali, protože čekali, že Rakousko-Uhersko válku prohraje. Příznivci pasivismu byli v menšině. Agrární strana se rozhodla pro neutralitu a nepřidala se ani k jedné ze skupin. Svoji neutrální politiku uplatňovali agrárníci i ve svém tisku. Deník *Venkov* se ve svých článcích vyjadřuje spíše prorakousky, naopak *Večer* se stále

⁷⁵ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 60.

⁷⁶ *Sjezdová zpráva o činnosti české strany agrární v létech 1912-1913*, Praha 1914. s. 21.

⁷⁷ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 77.

více vzdaloval myšlenkám mocnářství a opatrně projevoval neloajalitu k Rakousku-Uhersku.⁷⁸

Před koncem války, kdy již země zasažené válkou byly hospodářsky vyčerpané, byl nedostatek chleba, mouky i cukru. Stát přistoupil k vydávání potravinových lístků. Toto bylo opět období, kdy se uplatnila obratná agrární politika. Agrární strana začala zakládat tzv. hospodářské rady, které měly organizovat zásobování potravinami. „Dne 18. srpna přinesl tisk zprávu o založení Ústřední zemské hospodářské rady. Byla ustavena za Švehlova předsednictví, přičemž ve výboru byly zastoupeny všechny politické strany.“⁷⁹

Pro agrární politiku byl charakteristický pragmatismus. Vždy jednala na základě pro ni příznivých okolností a skutečností. K protirakouskému postoji se odhodlala až tehdy, kdy již byla válečná situace nezměnitelná. Jejich snahou bylo udržet si silný politický vliv i po válce, což se jim podařilo.

4.3 Agrární strana v období první republiky

28. října 1918 vzniklo Československo na základě versailleské mírové dohody. Lidé netušili, co jim tato nová skutečnost přinese, ale přijali ji s nadšením. Agrární strana po válce neměla jednoduchou úlohu, musela se vypořádat vnitropolitickými rozpory, které vyústily odchodem skupiny⁸⁰ nespokojených⁸¹ členů strany. Tato skupina vytvořila v roce 1919 samostatnou politickou stranu s názvem Československá rolnická jednota, která konkurovala agrární straně, ale bez výraznějších

⁷⁸ Tamtéž. s. 87.

⁷⁹ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 99.

⁸⁰ Skupina kolem poslance a později senátora Rudolfa Bergmana.

⁸¹ Nespokojenost plynula z toho, že skupina kolem poslance Bergmana byla nespokojena se Švehlovou politikou. Bergman byl přesvědčený, že Švehla nedostatečně hájí zájmy zemědělců. Svou roli hrály i osobní ambice některých funkcionářů agrární strany.

úspěchů.⁸² Důvodem, proč se odloučilo toto opozičně smýšlející křídlo agrární strany, byla podle historika Dušana Uhlíře pozemková reforma⁸³. Jelikož značná část této skupiny měla pozemky dle pozemkové reformy v záboru.⁸⁴

Zlomovým okamžikem v historii agrární strany byl rok 1922, kdy se sloučilo české a slovenské křídlo strany. Byl doplněn program agrární strany o pozemkovou reformu a kulturní a sociální rozvoj venkova. Švehla o pozemkové reformě prohlásil: „ Je to velký pokrok v budování lepších poměrů v pozemkové držbě. Demokracie žádá kategoricky, aby původní vlastnictví bylo upraveno. Bez úpravy by byla demokracie nemožná, národ by si nebyl pánem. Proto se provádí reforma, proto je nutná, aby široké vrstvy lidu se staly vlastníky půdy.“⁸⁵ Další změnou bylo přijetí nového oficiálního názvu strany tj. Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu. Roku 1923 se připojilo i hnutí agrární strany z Podkarpatské Rusi.⁸⁶

Agrární strana se po první světové válce stala nejsilnější⁸⁷ politickou stranou v zemi. Toto samo o sobě však neznamenal, že by se agrární strana nepotýkala s komplikacemi. Řešila vnitrostranické rozepře a finanční situaci strany, která nebyla dobrá.⁸⁸ Financování⁸⁹ strany byl jeden z důvodů, proč se agrární strana začala zajímat o nově vznikající

⁸² *Venkov*, 1. července 1920

⁸³ Po skončení 1. světové války docházelo v řadě evropských zemí k přerozdělení pozemkového vlastnictví. Reforma přispěla k zklidnění situace na venkově, odvrátila od něj vlnu sociálních bouří. K vlastní reformě docházelo kvůli složitosti a rozsahu od roku 1921 a byla v základu ukončena koncem 20. let. dvacátého století.

⁸⁴ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 109.

⁸⁵ DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno: Atlantis, 1998. s. 110.

⁸⁶ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 99.

⁸⁷ Premiérem se stal v roce 1922 Antonín Švehla, který byl zároveň předsedou agrární strany.

⁸⁸ Tamtéž. s. 123.

⁸⁹ Tamtéž. s. 120.

společnost Radiojournal⁹⁰. Každý člen agrární strany musel platit členské poplatky a Radiojournal byl dobrým prostředkem pro získávání nové členské základny. V roce 1925 začínali členové agrární strany s přísně protikomunistickými komentáři a kritikou sovětského Ruska, které se některým členům strany stali později osudnými. Rudolf Beran⁹¹ na schůzi poslanecké sněmovny pronesl: „Celý svět musí viděti hrozné důsledky bolševického režimu, které nejen vehnaly ruský národ do hladu, nýbrž ohrožují i spořádané zásobování ostatních států.“⁹² KSČ⁹³ ovšem proti svému politickému konkurentovi vystupovala také. „Vůdcové, kteří dnes vedou agrární stranu, dávno se odcizili rolníkům a s nimi celá agrární strana. Jim nezáleží na zájmech zemědělců, ale jen a jedině na tom, aby hodně vydělali.“⁹⁴

Jestliže se po první světové válce stala pro agrární stranu prioritou pozemková reforma, tak v roce 1934 to byl úkol vypořádání se s hospodářskou krizí⁹⁵. V roce 1935 vyhrála parlamentní volby v ČSR Sudetoněmecká strana (SdP⁹⁶), což jí umožnilo její dobré finanční zázemí, výborně zvládnutá propagace⁹⁷ v pohraničí a vzrůstající vliv hitlerismu. Vítězství SdP bylo pro agrární stranu nepříjemné zjištění a stejně tak pro celé ČSR. Agrární strana se k tomuto problému stavěla, jak bylo jejím zvykem neutrálně. Převládal názor, že SdP a její pozice na politickém poli v druhé polovině třicátých let 20. století je jen přechodná

⁹⁰ V roce 1925 jako první politická strany vstupuje do veřejného vysílání Radiojournalu s svým vlastním pořadem - zemědělský rozhlas.

⁹¹ Místopředseda agrární strany. Po smrti Antonína Švehly se stal předsedou strany.

⁹² *Národní shromáždění republiky Československé 1920-1925* [on-line]. Praha: Knihovna PSP ČR, [cit. 2012-24-5]. Poslanecká sněmovna, stejnoprotokoly 323. Schůze, čtvrtek 12. února 1925. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/>>.

⁹³ Komunistická strana Československa.

⁹⁴ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 226. a 227.

⁹⁵ Hospodářská krize zasáhla všechny hospodářské a sociální oblasti Československa a zastavila dosavadní vzestup státu. Ceny surovin klesly v průměru o 40% oproti období před krizí a průmyslové výrobky klesly o 33%.

⁹⁶ Sudetendeutsche Partei, založená 1. října 1933 Konradem Henleinem, neformálně označovaná jako henleinovci.

⁹⁷ Jednalo se zejména o propagaci prostřednictvím německého rozhlasu.

záležitost, což se nepotvrdilo. Osudný se stal rozhovor předsedy agrárníků Rudolfa Berana pro list Prager Tagblatt, kde se vyjádřil takto: „Dle mého názoru není možno chodit se zavřenýma očima před velikou politickou stranou a tvářit se, jako by neexistovala. [...] Žádný spořádaný stát by nesnesl ve svém lůně organizaci sobě nepřátelskou. [...] Jsme odhodláni demokracii bránit a ubránit.“⁹⁸ Tyto výroky byly později v období protektorátu použity jako důkaz o protiněmeckém smýšlení a po druhé světové válce v ČSR naopak jako spřízněnost agrární strany se Sudetoněmeckou stranou.

4.4 Agrární strana v období Mnichova a protektorátu

Rok 1938, byl pro nejsilnější československou stranu období jednoznačně těžké a politicky složité. Ani v této době agrární politika nevybočovala ze svého neutrálního postoje a snažila se situaci zvládnout diplomaticky. Předseda agrárníků Rudolf Beran jezdil se svými projevy po venkově a uklidňoval občany svými výroky. „Nevěřím na válku, překonáme tyto těžké doby.“⁹⁹ Podle historika Rokoského bylo největší slabinou agrární strany její zahraniční politika, což se projevilo na nezvládnutí hitlerovské kampaně v pohraničí, kde významnou roli sehrálo německé vysílání (viz dále). Pod silícím politickým tlakem Evropy a s myšlenkou toho, že by se Německu mělo na válku nepřipravené Československo postavit, podpořila agrární strana kapitulaci. Události se začaly vyvíjet mimo kompetenci agrární strany, ale i Československa.

Po druhé světové válce byla agrární strana zakázána¹⁰⁰ a část jejich členů přešla pod jiné politické strany¹⁰¹. Tato situace umožnila Komunistické straně se v Československu roku 1946 chopit politické moci,

⁹⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 120. a 235. - 237.

⁹⁹ Tamtéž. s. 296.

¹⁰⁰ Po roce 1945 obviněna z údajného podílu na rozbití republiky viz dříve.

¹⁰¹ Jednalo se o Demokratickou stranu a Národní stranu socialistickou.

když téhož roku zvítězila ve volbách. Agrární strana jako taková zcela nezanikla, působila exilově ze zahraničí, ale s nevýznamným vlivem na tehdejší československou politickou scénu.¹⁰²

¹⁰² *Agrární strana* [online]. [cit. 2012-4-25] dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_agrarni.php>.

5 NEPŘÍMÝ VLIV AGRÁRNÍ STRANY NA ZALOŽENÍ RADIOJOURNALU V ČSR (1923 – 1925)

K prvním pokusům s vysíláním mluveného slova a rozhlasově šířené hudby došlo v Československu v Praze. Stalo se tak v roce 1919. K tomuto účelu byl použit vojenský vysílač, který byl umístěn na pražském Petříně. Toto vysílání, které bylo jen pokusné, si i přesto mohl naladit kdokoli, kdo vlastnil rozhlasový přijímač. Bylo to první rozhlasové vysílání ve střední Evropě. Toto, pro Československo významné prvenství, vyústilo v listopadové jednání roku 1920, kdy se Československá ministerská rada usnesla na tom, že nová oblast nevojenská radiotelegrafie bude nadále spadat pod správu Ministerstva pošt a telegrafů.¹⁰³

Bez dvou ústředních osob spojených s počátky rozhlasu v Československu tj. Miloše Čtrnáctého a Eduarda Svobody by se Radiojournal asi formoval mnohem déle a jeho spuštění by bylo možná i o několik let posunuto. Jaké byly počátky Radiojournalu, popisuje Miloš Čtrnáctý ve svých nepublikovaných pamětech: „[...] Bylo to jednoho večera na podzim roku 1922, když se ve vestibulu biografu ‚Sanssouci‘ v tehdejší Légerově ulici v Praze II [...] objevil mladší, štíhlý muž a přál si se mnou mluvit. [...] Muže s vyhublou tváří jsem neznal. ‚Já jsem Antonín Benoni, filmový zástupce‘, představil se. ‚Rád bych s Vámi o něčem promluvil, máte-li čas.‘ [...] ‚Oč vlastně jde? O nějaký nový film?‘ [...] ‚Ne, s filmem to nemá nic společného, jde o rádio, o němž s Vámi pan inženýr¹⁰⁴ před svým odjezdem mluvil, snad se upamatujete. Pan inženýr píše, že v Americe je ho plna a že je na čase, aby se u nás také začlo.‘ [...] (V myslu se mi vybavila poslední rozmluva s Eduardem Svobodou,

¹⁰³ BEDNAŘÍK, Petr et. al. *Dějiny českých médií v datech - Rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 9. a 10.

¹⁰⁴ Ing. Eduard Svoboda

společníkem filmové půjčovny, týkající se jeho studijní cesty do Spojených Států. [...] ¹⁰⁵ ‚O rádio?‘ [...] (Slyšel jsem již o něm) ¹⁰⁶ ‚A co má být?‘ ‚Bude Vás jistě zajímat.‘ [...] Svoboda píše, jak je překvapen obrovskými pokroky rádia v Americe a diví se, že u nás je ta věc skoro ve spánku.“ ¹⁰⁷

Myšlenka založení rozhlasové společnosti a posléze pravidelného rozhlasového vysílání byla na počátku soukromou iniciativou redaktora Národní politiky Miloše Čtrnáctého a Eduarda Svobody, kteří se setkali na jednáních na tehdejší Ministerstvu pošt a telegrafů při zakládání společnosti Radiojournal. Sám Miloš Čtrnáctý ve svých pamětech o tom píše: „[...] kráčeli jsme dopoledne se Svobodou Holečkovou ulicí na Smíchově ke klášteru Sacré Coeur, kde sídlilo Ministerstvo pošt. Nebylo nám nijak veselo, poněvadž jsme věděli, že náš první zákrok ve státním aparátě bude působit jako puma a že hned první překážky se nám vysypou na cestu. To se také stalo.“ ¹⁰⁸ Tato jednání iniciovala společnost Radioslavia, která ani tak neměla zájem o provoz rozhlasu jako takového, ale o své obchodní zájmy. Vyráběla a prodávala totiž radiopřijímače a chtěla dosáhnout podobných úspěchů jako její konkurenti v Americe, kde již rozhlas nějakou dobu fungoval a zažíval mohutný rozmach snad u všech vrstev tamního obyvatelstva. Miloš Čtrnáctý si ve svém rukopise k tomuto poznamenal: „[...] až konečně při jedné návštěvě u ministerského rady Strnada bylo nám řečeno rozhodující slovo: ‚Myslím, pánové, že by bylo nejlépe, kdybyste se spojili s Radioslavií a společně s ní utvořili vysílací společnost. Jednali jsme o tom již u nás v ministerstvu a soudíme, že návrh by byl proveditelný, jelikož Radioslavia má zájem hlavně na výrobě přijímacích aparátů, vy pak na

¹⁰⁵ Pasáž v závorce je později v rukopise Miloše Čtrnáctého škrtnuta.

¹⁰⁶ Opravený text, původní znění: „Mnoho jsem toho o něm doposud neslyšel.“

¹⁰⁷ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Jak jsme začínali) archivně netříděno.

¹⁰⁸ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

vysílání.' [...] Věděli jsme, že nedojdeme k cíli jinak, než když se dáme naznačenou cestou."¹⁰⁹

Ze sbírky vzpomínek Miloše Čtrnáctého, je zřejmé, že Radioslavie, která měla vazby na tehdejší Ministerstvo pošt a telegrafů, počítala s tím, že Miloš Čtrnáctý a Eduard Svoboda, kteří byli členy Spolku českých žurnalistů, nebudou schopni v termínu složit požadovaný obnos peněz. Tím by výroba radiopřijímačů a celé vysílání řídila Radioslavie. To se však nestalo. Něčeho však při svých obchodních zkušenostech Radioslavie dosáhla. Vynutila si většinový podíl v nově vzniklé společnosti Radiojournal. „Dne 7. června 1923 vzniká samostatná československá vysílací společnost s ručením omezeným - Radiojournal, se základním kapitálem 500 000 korun, na němž se částkou 255 000 Kč podílí společnost Radioslavia."¹¹⁰ Skupině podílníků, kteří při zakládání společnosti Radiojournal vlastnili 49% podíl, se říkalo žurnalistická, či zakládací skupina. Tvořili ji Miloš Čtrnáctý, Eduard Svoboda, Josef Svátek¹¹¹, Spolek českých žurnalistů, Arnošt Brichta¹¹², Josef A. Holman¹¹³, Václav Klofáč¹¹⁴, Karel Dvořák¹¹⁵ a redaktoři Národní politiky Vladimír Šilberský, Jan Hejret, Ladislav Mattuš a Vladimír Vaněk, které přemluvil k investici do nové společnosti přímo Miloš Čtrnáctý, tehdy ještě sám redaktor Národní politiky.¹¹⁶ „Druhý největší podílník byl Eduard Svoboda (159 tisíc), pak Miloš Čtrnáctý (52 tisíce), o další podíly po dvou tisících korunách se podělili redaktoři Národní politiky, agrárního Venkova

¹⁰⁹ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

¹¹⁰ BĚHAL, Rostislav. *Vývoj české rozhlasové reportáže - 1. část*. Praha: Československý rozhlas, 1962. s. 27.

¹¹¹ Propagátor radiotelefoniky.

¹¹² Vrchní ředitel Národní politiky.

¹¹³ Redaktor Technické tribuny.

¹¹⁴ Senátor a šéfredaktor Českého slova.

¹¹⁵ Redaktor pořadu Venkov.

¹¹⁶ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 43.

a národně socialistický senátor Václav Klofáč.“¹¹⁷ Z výše zmíněného je vidět, jak silně novému podniku Eduard Svoboda a Miloš Čtrnáctý věřili. Oba do Radiojournalu vložili většinu volného kapitálu a přesvědčili i své spolupracovníky a přátele, aby do rozhlasového podniku investovali.

Celá úloha Radioslavie při zakládání Radiojournalu byla přinejmenším neobvyklá. Ministerský rada Josef Strnad, který vlastně donutil spolek českých žurnalistů ke spojení s Radioslavií, aby tak mohla vzniknout společnost Radiojournal, byl - jak je možné se dočíst ze vzpomínek Miloše Čtrnáctého, člen správní rady Radioslavie. Měl osobní zájem na tom, aby měla Radioslavie majoritní vliv v nové společnosti. Dalším zajímavým faktem bylo, že Radioslavie, jako výrobce radiofonních přijímačů, neměla žádnou výrobu. Ve své podstatě to byla obchodní společnost - nikoli výrobní, která kupovala součástky a přijímače v zahraničí, zejména v Evropě, ale i ve Spojených státech amerických. Radioslavie jako společnost ovládaná soukromými osobami s nespornými vazbami na agrární stranu, plnila roli spíše než odbytovou, jak deklarovala při zakládání Radiojournalu, roli politicky motivovanou. Další důležitou informaci uvádí Dostál, a to že tehdejším ministrem ministerstva pošt a telegrafů byl Staněk, člen agrární strany.¹¹⁸ O tom, jaká byla jeho osobní úloha při zakládání Radiojournalu, zda tento podnik podporoval či nikoli, ať už osobně nebo stranicky, prameny bohužel neuvádí.

Ovšem historické události, které po vstupu Radioslavie do společnosti Radiojournal následovaly v dalších patnácti letech, jasně ukazují její pravý záměr. „Nesporné je, že Radioslavia se v pozdějších letech stává první cestou, kterou do společnosti Radiojournal proniká agrární kapitál, a spolu s ním ovšem i politický vliv agrární strany. [...] Agrární strana totiž jako první uviděla v budoucím rozvoji Radiojournalu

¹¹⁷ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 18.

¹¹⁸ DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno: Atlantis, 1998. s. 77.

nejenom dobrý prostředek výdělečný, ale i významné mocenské postavení a prostředek hromadného působení.“¹¹⁹ Zajímavé je, jaký pohled na tuto otázku měl Ladislav Šourek, ředitel Radioslavie: „Byli jsme si vědomi, že nejde o podnik výdělečný, nýbrž o podnik, který má [...] přinést těm, kteří jej finančně zajistili, občanské zúročení vloženého kapitálu, který se však především musí stát dobrým přítelem a rádcem svých posluchačů.“¹²⁰ Vyjádření Ladislava Šourka jasně dokládá, jaký byl primární zájem podílníků společnosti Radioslavie. Jejich snahou bylo získat vliv v Radiojournal a skrze něj ovlivňovat posluchače tohoto nového média. Je ovšem otázkou, zda se ze strany Radioslavie zpočátku jednalo o pouze obchodní strategii, která jí měla zvýšit obchodní výnosy. Nebo se jednalo už v té době o politický záměr jednotlivců ze společnosti Radioslavie.

Po těchto událostech již věci nabraly rychlý spád. Během roku 1923 si Československá radiotelefonní zpravodajská společnost zřídila svoje první kancelářské prostory v Praze na Národní třídě 26.¹²¹ Na jaře téhož roku se konaly ve větší míře pokusné vysílání z kbelského vysílače. Vysílala se hudba i mluvené slovo a dokončovaly se přípravy na pravidelné rozhlasové vysílání.

Poslední událostí, která předcházela pravidelnému rozhlasovému vysílání, byly závěrečné zkoušky Ministerstva pošt a telegrafů, které se konaly 15. 5. 1923. Tyto zkoušky rozhlasového vysílání probíhaly z 1kW silného vysílače v Praze ve Kbelích a příjem signálu byl zaznamenáván

¹¹⁹ BĚHAL, Rostislav. *Vývoj české rozhlasové reportáže - 1. část*. Praha: Československý rozhlas, 1962. s. 28.

¹²⁰ PATZÁKOVÁ-JANDOVÁ, Anna. *Prvních deset let československého rozhlasu*. Praha: Radiojournal, 1935. s. 7.

¹²¹ Archiv Českého rozhlasu. *Významná data z rozhlasové historie*. Praha: Český rozhlas, 1998. nestránkováno.

v Trojské ulici v Praze 8 před shromážděním Osvětového svazu a v kině Sanssouci.¹²²

5.1 Pravidelné rozhlasové vysílání v ČSR

Přesně rok po zahájení pravidelného vysílání anglického BBC, tedy 18. května 1923 se z radiofonní stanice v Praze Kbelích ve 20:15 hod. ozvalo první pravidelné rozhlasové vysílání ve střední Evropě slovy: „Haló, haló. Zde vysílací stanice Radiojournalu ve Kbelích u Prahy. Vysíláme na vlně 1150 metrů a zahajujeme tímto program [...]“¹²³ Rozhlasové vysílání poslouchali tehdy jen nadšení radioamatéři. Byla to událost nadmíru převratná, jelikož Československá republika byla teprve třetí zemí na světě po USA, kde se začalo pravidelně rozhlasově vysílat již v roce 1920, v Anglii roku 1922. Měsíčník Radioamatér k tomu tehdy napsal: „Od poloviny května máme pravidelné české rozesílání mluvy a hudby, český broadcasting. Jsou to prozatím jen zkoušky, ale jsou pořádány pravidelně a hlavně něco již se konečně děje, co jest patrně navenek a čemu mohou být svědky obyčejní smrtelníci. Firmy, které se ucházejí o získání výhradního práva na dovoz a výrobu radiopřístrojů, získaly na svou stranu obezřetně Spolek českých žurnalistů, jakožto činitele, který může určitým záměrům přispěti příznivými novinovými referáty, je-li sám přímo ve věci zainteresován. V Praze v kinu Spolku českých žurnalistů Sanssouci byla instalována přijímací stanice, která zachycuje a v hledišti bía hlasitě reprodukuje hudební přenosy, vysílané zprvu z poštovní stanice kbelské [...]“¹²⁴

Počátky vysílání Radiojournalu byly spíše průkopnické než profesionální. Ve svém živnostenském oprávnění měl uvedeno, že může

¹²² PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 10.

¹²³ VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie ČRo (příspěvek k 70. výročí)*. Praha: Studijní oddělení Českého rozhlasu, 1993. s. 10.

¹²⁴ MARŠÍK, Josef. *Průkopníci rozhlasového vysílání 1923 - 1925*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 19.

provozovat československé zpravodajství radiotelefonické, ale ještě dlouhou dobu trvalo, než by se jeho přenosy daly nazvat zpravodajstvím, jak ho známe dnes. První zpravodajské přenosy vznikaly tak, že si cestou do Kbel, kde byl umístěn vysílač, redaktor Adolf Dobrovolný¹²⁵ zatrhával zprávy z tisku, dle svého uvážení a ty pak předčítal do éteru. Rozhlas tedy ještě v té době neuměl informovat své posluchače dříve než tisk. To se změnilo až v roce 1924, kdy Radiojournal uzavřel smlouvu s Českou tiskovou kancelář. ČTK pak telefonovala nové informace přímo do vysílací stanice k hlasateli Radiojournalu a později byly zprávy vysílány přímo z ČTK jejími redaktory. Stále to však byl předčítaný projev, bez jakékoli redaktorské či profesionální rétorické průpravy.¹²⁶ První přenosy z vysílače Kbely byly technicky velmi složité. Stanice, ze které Radiojournal vysílal, nevyhovovala podmínkám každodenního kvalitního přenosu hudby a hlasu. „Jednak byla zřízena na kbelském letišti jako telegrafní vysílačka pro vysílání tzv. ‚meteorů‘ (meteorologických zpráv) pro leteckou službu a jako stanice pro radiofonii mohla být používána jen po technické úpravě. I pak byl ale poslech programu nepříjemně rušen stálým tónem ve výši 500 Hz. Tato technická závada byla vyvolána nedostatečnou filtrací usměrněného proudu a byla odstraněna až v listopadu 1924, kdy byl vysílač rekonstruován a v dalším období definitivně určen výhradně pro radiotelefonický provoz.“¹²⁷

První přenosy probíhaly na dlouhých vlnách o výkonu vysílače 1 kW. Vysílač, který pracoval na vlnách o délce 1150m, byl vlastně tříramennou lodní anténou, která tvořila písmeno T.¹²⁸ Už tato skutečnost ukazuje, že začátky byly velmi provizorní a více než průkopnické. Vysílač Radiojournalu se o už tak stísněný prostor v pražských Kbelích dělil ještě

¹²⁵ Původním povoláním herec, od ledna 1924 první stálý hlasatel Radiojournalu.

¹²⁶ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 21.

¹²⁷ MARŠÍK, Josef. *Průkopníci rozhlasového vysílání 1923 - 1925*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 28.

¹²⁸ PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 17.

s dvěma vysílači Československé tiskové kanceláře, které vysílaly radiotelegrafické a meteorologické zprávy. Tyto přenosy však nebyly pravidelné a nebyly vysílány v předem dané hodiny.¹²⁹

Původní zázemí Radiojournalu v prvních měsících vysílání působilo velmi neutěšeným dojmem. Provoz se konal ve vypůjčeném skautském stanu od Prázdňinové péče o mládež. „Když se dne 16. května na místo dostavili Eduard Svoboda a Miloš Čtrnáctý, aby vysílání připravili, byli právě pro nedostatek místa odmítnuti. V nouzi jim vypomohl skautský stan, který byl u stanice shodou okolností postaven o den dříve - 15. května. Toho dne, jak již bylo uvedeno, pořádala Osvětová beseda další přednášku Josefa Strnada o radiofonii. Protože pro účinkující nebylo ve stanici místo, vypůjčila si Osvětová beseda u pražské Prázdňinové péče o mládež stan, který byl postaven v těsném sousedství stanice, a z něho se názorná rozhlasová hudební produkce uskutečnila. Tento stan se zapůjčeným klavírem a kobercem, který byl původně zřízen pouze pro jedinou ukázkou rozhlasového vysílání, se nakonec stal na několik letních měsíců prvním studiem Českého rozhlasu.“¹³⁰ Mnoho umělců účinkovalo úplně zadarmo nebo z pouhého přátelství s Milošem Čtrnáctým. Některým přednášejícím účinkování v počátcích rozhlasového vysílání vynahrazoval malé honoráře svými, jak to nazýval ‚ochotami‘ v Národní politice.¹³¹ Provozní podmínky nového rozhlasového média v Československu byly amatérské. Nedá se hovořit o profesionálním prostředí, ani o profesionálních pořadech a zkušených zaměstnancích. Už z toho důvodu, že s vysíláním nikdo v té době neměl žádné praktické zkušenosti. Vše se uskutečňovalo v provizorních podmínkách

¹²⁹ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 33.

¹³⁰ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 22.

¹³¹ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Jak jsme začínali) archivně netříděno.

a s nedostatečnou technikou. To nepřispívalo k získání nových posluchačů a tím i ke zlepšení ekonomické situace nové společnosti.

Teprve na podzim bylo technické zázemí vysílání Radiojournalu přestěhováno do dřevěného domku – přístěnek u budovy kbelského vysílače, který poskytoval přeci jen lepší prostor než skautský stan. Avšak ani tyto prostory nebyly plně vyhovující pravidelnému provozu, jelikož byly stále malé rozrůstajícímu se programovému spektru. Jedním z problémů byla i velká vzdálenost stanice od kulturního a politického centra Prahy a spojení hromadnou dopravou, které bylo poměrně komplikované, což ztěžovalo účast prvních účinkujících ve vysílání.¹³² „Dostat se do Kbel nebylo začátkem dvacátých let jednoduché. Tramvaj jezdila jen do Vysočan, odtud se muselo přes Klíčov pěšky nejméně půl hodiny, a to i s hudebními nástroji.“¹³³ Vysílalo se tehdy pouze hodinu denně, a to od 20:15 do 21:15 v kině Sanssouci, kde byl přenos z kbelského vysílače reprodukován před večerním filmovým představením. Byla to převážně živě hraná hudba, dále pak samozřejmě předpovědi počasí, burzovní zpravodajství apod.¹³⁴ Tyto veřejné rozhlasové produkce trvaly jen několik prvních týdnů, než si vedení společnosti Radiojournal uvědomilo, že je potřeba se prezentovat v širším měřítku. Se svým programem, který zahrnoval především hudební přenosy, ale i odborné přednášky se zúčastnil několika veletrhů. Tato propagace přispěla k seznámení většího počtu obyvatelstva s Radiojournalem a jeho prací. Ovšem největší zásluhu na propagaci radia nesla Národní politika. Tento tisk byl mezi obyvateli tehdejšího Československa oblíbený a mnoho jeho redaktorů mělo ve společnosti Radiojournal svůj investiční podíl. Dne 18. 10. 1923 byla v Národních listech otisknuta tato informace: „Koncert vysílán bude

¹³² KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 41.

¹³³ VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie ČRo (příspěvek k 70. výročí)*. Praha: Studijní oddělení Českého rozhlasu, 1993. s. 10.

¹³⁴ BERÁNKOVÁ, Milena - KŘIVÁNKOVÁ, Alena - RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky - díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944*. Praha: Novinář, 1988. s. 67.

ve Kbelích a bude hlasitě reprodukován na Václavském náměstí anglickým amplionem, který je někdy omylem považován za gramofon. Skladby nereprodukuje se z žádných desek, nýbrž přenášejí se uměle přímo do mikrofonu ve Kbelích, zvuky jejich letí prostorem na elektromagnetických vlnách a zachycovány jsou ze vzduchu přístrojem v našem závodě. Obecenstvo se žádá, aby se nestavělo na koleje elektrické dráhy a nezavdávalo příčinu k zbytečnému zvonění řidičů, které by produkci rušilo.“¹³⁵

5.1.1 Prvotní nedůvěra posluchačů

Po počátečních obtížích s vysíláním muselo nové médium překonat ještě jeden problém – nedůvěru posluchačů. Jeden z prvních techniků Radiojournalu ve svých vzpomínkách k tomuto problému na počátku rozhlasového vysílání uvádí: „Vzpomínám si, jak jsme stavěli stanici u nějakého statkáře v jedné obci na Olomoucku. Došlo tam málem ke vzbouření na vsi, naše počínání vzbudilo u místního obyvatelstva velkou nevoli. Jedna babka vykřikovala na návsi: ‚Deť je to protivá páno Boho! Takový novote! Přenesó nám leda zkázo! Te dráte bodó chetat všecke hrome! Ovizete, že z teho jedno vehoři celá dědina!‘ Nechtěla si dát říci, že to není žádný d'áblův vynález na zkázu Hanáků, dívala se na mě stále nevraživě, ale večer ke statku přece jen přišla. A s ní půl vesnice. Míla Kočová zpívala ten večer Mařenku z Prodané nevěsty. Otevřeli jsme okna i dveře, aby bylo venku slyšet. Byl pěkný, klidný večer. Zástup před domkem ani nedutal, kolem dokola bylo ticho, že by bylo slyšet špendlík upadnout. Po vysílání se nikomu nechtělo domů. Vyhledal jsem nedůvěřivou babku a zeptal se jí, jak se jí to líbilo. ‚Hrálo to moc hezky, ale já vám stěně nevěřím. Čert vi, co v tem vězijó za kozla.‘ Takových

¹³⁵ PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 19.

a podobných příhod zažili jsme v těch dobách dost.“¹³⁶ Z výše zmíněné citace plyne, že nedůvěra některých venkovských obyvatel pramenila z nedostatku informací o nových technických pokrocích ve vědě a jiném životním stylu, než tomu bylo u obyvatel větších měst. V průběhu třicátých let dvacátého století byly stále velké sociální rozdíly mezi venkovským obyvatelstvem a lidmi, kteří žili ve větších městech. Tyto diference se však postupně zmenšovala a rozhlas tak mohl expandovat i na venkov.

Na základě zkušeností s venkovem, se Radiojournal snažil získat další posluchače novými metodami a promyšlenou propagací. V tomto období se pravděpodobně objevuje prvotní zájem agrární strany o nové veřejnoprávní médium. Venkov byl středem zájmu agrární strany, kde měla nejširší voličskou základnu. Jak je zřejmé z předchozího textu, tak zájem mezi staršími obyvateli o rozhlas byl malý. Nevěřili mu a považovali ho za spíše atrakci než informační přínos. Agrární strana svým pragmatickým přístupem k politice získávala své členy a podporovatele zejména z řad mladé generace, již strana věnovala pozornost. V mladých členech viděla organizační a generační posílení agrárního hnutí. Dá se usuzovat, že mladý člověk bude mít blíže k technickému pokroku a takto pravděpodobně agrární strana při svých zájmech v Radiojournalu uvažovala. Chtěla využít rozhlasu k získávání nových členů.¹³⁷

Začínaly se objevovat veřejné produkce rozhlasového vysílání v kinech, sálech, ale i třeba na Václavském náměstí v Praze. Uskutečňovaly se výstavy se zaměřením na nové médium, aby se dostalo do povědomí širší veřejnosti a v neposlední řadě se Radiojournal zasadil o půjčování přijímačů. Ty byly stále, pro širší posluchačskou

¹³⁶ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, Vzpomínky zaměstnanců rozhlasu, archivně netříděno.

¹³⁷ DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno: Atlantis, 1998. s. 28.

základnu, finančně prakticky nedostupné. Stále se však Radiojournal pro své posluchače prezentuje jako spíše umělecky založené médium, kde zpravodajství zůstává spíše na okraji zájmu.¹³⁸ Velké ohlasy u posluchačů sklízely sportovní přenosy, které si brzy nacházely své věrné posluchače.

5.2 Založení společnosti Radiojournal

Jak bylo již uvedeno, pravidelné rozhlasové vysílání v Československu se datuje k 18. květnu roku 1923. Ovšem až dne 7. 6. 1923 se konala ustavující valná hromada společnosti Radiojournalu, kde byla společnost oficiálně založena. Radiojournal získal svoji licenci na provoz rozhlasového vysílání od tehdejšího Ministerstva vnitra, ale až v červenci téhož roku.¹³⁹ Z výše zmíněného tedy vyplývá, že počátky rozhlasového vysílání v Československu byly nejen průkopnické, ale celkově organizačně složité. Dále je zřejmé, že právní řád na veřejné rozhlasové vysílání nebyl připraven a musel se dodatečně přizpůsobit, tak aby Radiojournal mohl legálně provozovat svoji činnost.

To znamenalo, že od založení společnosti Radiojournal, do doby, kdy dostala licenci na provoz rozhlasového vysílání, provozovala společnost svoji činnost měsíc bez licence a tudíž nelegálně. To byl však jen jeden nedostatek v přípravě na spuštění veřejného rozhlasového vysílání v Československu. Veřejné vysílání rozhlasu nebylo ani v souladu s tehdy platnými zákony, jelikož úprava zákona o telegrafech byla provedena až rok po zahájení provozu veřejného vysílání.¹⁴⁰ Do té doby tento zákon upravoval pouze provoz telegrafů a vysílačů pro vojenské účely a pojem rozhlasové vysílání pro veřejnost neznal.

¹³⁸ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 24. a 26.

¹³⁹ BEDNAŘÍK, Petr et. al. *Dějiny českých médií v datech - Rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s.17.

¹⁴⁰ Viz kapitola 3.3.

Zakládajícími osobnostmi společnosti Radiojournal byli: „Prvním předsedou jednateckého sboru společnosti byl Richard Gemperle, ředitel Křížíkových (Českomoravských) závodů, který byl v prosinci 1923 vystřídán Ladislavem Šourkem. Zakládajícími osobnostmi rozhlasu v ČSR byli právník Ladislav Šourek (ředitel společnosti Radioslavia, největšího kapitálového podílníka Radiojournalu, zastupoval Radioslávii při jednání o založení Radiojournalu), Eduard Svoboda (elektrotechnik a podnikatel) a Miloš Čtrnáctý (novinář).“¹⁴¹

Československý stát se v Radiojournalu vzdáleně angažoval jako jeden z vlivných podílníků společnosti Radioslavia, kde měl ve vedení této společnosti své zástupce. Mimo to ovlivňoval rozhlasovou činnost ustanovováním právního rámce vysílání, licencemi a určováním podmínek poslechu apod. Dlouho to ovšem pouze u tohoto nezůstalo. Státní aparát si začínal uvědomovat sílu nového média a chtěl na něj mít stále větší vliv. Navíc roční uzávěrky hospodaření Radiojournalu v prvních dvou letech provozu nebyly dobré a napomáhaly státním záměrům se společností Radiojournal.¹⁴² Tím byl vstup ČSR jako podílníka do společnosti Radiojournal. I přesto, že se snažil Radiojournal jakkoli propagovat svoji činnost, zájem ze strany posluchačů byl pozvolný a návratnost vynaložených prostředků na provoz společnosti byla nulová. Finanční situace se stále zhoršovala a dokonce hrozilo, že nebude na výplaty pro stálé zaměstnance. S touto situací se snažil Radiojournal vypořádat tak, že oslovil několik podnikatelů s návrhem, zda by nebyli ochotni investovat svůj kapitál do této společnosti. „Největší zájem tehdy projevil Tomáš Baťa. Cítil v rádiu silný politický i hospodářský nástroj

¹⁴¹ BEDNAŘÍK, Petr et. al. *Dějiny českých médií v datech - Rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 18.

¹⁴² Viz kapitola 6.1.

a zatoužil ho ovládat. Byl tedy nejen ochoten do podniku vložit kapitál, ale chtěl založit svůj vlastní vysílač.“¹⁴³

Nejen podnikatelé projevovali zájem se účastnit podílově na rozhlasovém vysílání. Vedle nich se ještě o Radiojournal zajímaly tzv. interesanty, což byly zájmové skupiny s politickými vazbami. V pozadí jedné této skupiny se objevuje agrární strana.¹⁴⁴ Už v roce 1924, tedy rok po zahájení rozhlasového vysílání v Československu se projevují tendence k politickému ovládnutí rozhlasu. Žádný z výše zmíněných plánů na ekonomickou záchranu Radiojournalu se však nerealizoval.

Radiojournal se potýkal ve svých počátcích s finančními problémy, protože neměl dostatečné výnosy od koncesionářů, kterých bylo na provoz takové společnosti prozatím málo. Důvodem, proč bylo v té době málo koncesionářů, byl fakt, že příjmače pro rozhlasové vysílání byly pro středně příjmové občany příliš drahé. Druhým důvodem byl postoj Miloše Čtrnáctého, který chtěl rozhlas vést jako společnost striktně kulturní, osvětovou, výchovnou. Stránka zábavy byla spíše na okraji tehdejšího zájmu vedení Radiojournalu. „Jde tu nejen o to, aby zájmy státu byly chráněny, ale i o to, aby radio se nezvrhlo na pouhou švandu, nýbrž postavilo se do služeb kultury, umění, lidovému a praktického života.“¹⁴⁵

Radiojournal se musel také vypořádat s nespokojeností programového vysílání, které se nezamlouvalo zejména ministerské radě a Spolku českých žurnalistů. Tlak ze strany ministerské rady a Spolku českých žurnalistů spolu se špatnou ekonomickou situací vyústilo

¹⁴³ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (rukopis: U kolébky rozhlasu), archivně netříděno.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ ČTRNÁCTÝ, Miloš. Úkoly Radio-Journalu. *Radio-Journal*, září 1923, roč. 1, č.1, s. 4.

v reorganizaci rozhlasové společnosti a vstupu Československého státu jako podílového vlastníka do Radiojournalu v roce 1925.¹⁴⁶

5.3 První použití slova rozhlas

Od samého počátku, kdy bylo spuštěno pravidelné vysílání rozhlasových vln, byl užíván název pro rozhlasové vysílání, Radiojournal nebo ‚radiofonie‘, případně anglický výraz ‚broadcasting‘. Mezi posluchačskou veřejností se často používalo pro i slovo radio. Bylo vžité, jelikož se často používaly novotvary jako radioposluchač, radioobchodník, radiokonzert apod.

Společnost Radiojournal vypsala soutěž na pojmenování nového českého názvu pro rádio. Ta byla však neúspěšná. Slovo rozhlas se začalo používat až po květnu roku 1925, kdy redaktor Národních listů použil toto slovo ve svém článku. Zde také objasnil a zdůvodnil jeho smyslovost. „V Národních listech z 21. 5. 1924 vyšel článek, v němž redaktor J. D. Richard¹⁴⁷ navrhl používat slovo ‚rozhlas‘ místo rádio.“¹⁴⁸ Ve výše zmíněném článku redaktor J. D. Richard píše: „Broadcasting značí česky asi tolik, jako široké rozhození, rozsévání. [...] stanice přijaté zprávy nebo hudbu skutečně rozhlásí všem, a proto je jistě oprávněno, navrhuje-li pro její funkci název ‚rozhlas‘.“¹⁴⁹

Oba názvy, jak mezinárodně používaný termín radio, tak i nové slovo rozhlas, byly používány nějakou dobu současně, ale posléze převládl mezi obyvateli tehdejšího Československa termín rozhlas a je používán dodnes a to i v současném názvu společnosti Český rozhlas.

¹⁴⁶ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 35. a 36.

¹⁴⁷ Vlastním jménem se jmenoval Durdil.

¹⁴⁸ BEDNAŘÍK, Petr et. al. *Dějiny českých médií v datech - Rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 29.

¹⁴⁹ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 44.

5.4 Dílčí shrnutí

Přes těžké začátky, kdy se rozhlas rodil z nadšení, bez zkušeností a bez dostatečných finančních prostředků, se tvořil pestrý rozhlasový program. Po počátečním entuziazmu si rozhlasové vedení začíná uvědomovat důležitost rozhlasového média a jeho úlohu pro společnost. Radiojournal pomalu přestává být považován za zajímavou atrakci a začíná být vnímán jako prostředek pro poučení, vzdělání a masové médium ovlivňující širokou veřejnost.

Při zakládání Radiojournalu sehrála významnou roli společnost Radioslavia a samotné ministerstvo pošt a telegrafů, pod které rozhlasové vysílání spadalo. Oba tyto subjekty spojoval jeden prvek a tím byla agrární strana. Zájmy agrární strany byly nejen ekonomické, ale i mocenské a politické, což se později projevilo zejména v agrárním pořadu vysílaném Radiojournalem v polovině dvacátých let dvacátého století.

Velkou snahou Radiojournalu bylo držet linii rozhlasového vysílání na vysoké úrovni. Zejména na poli hudebního programu, kdy se vysílala klasická hudba. To však nebylo dlouhodobě udržitelné. Pole zábavy bylo v počátcích Radiojournalu přehlíženo, protože se rozhlas snažil působit jako nástroj vzdělávání a výchovy. Tato myšlenka však byla příliš idealistická, většina tehdy působících zahraničních rozhlasů byla komerčních a nutno podotknout, že se jim ekonomicky dařilo lépe, než tomu bylo u Radiojournalu v Československu v první polovině dvacátých let. I proto měl po prvním roce vysílání Radiojournal pouze 47¹⁵⁰ koncesionářů a na konci téhož roku odepisoval ztrátu 83 181 Kčs.¹⁵¹ V prvních letech Miloš Čtrnáctý jako programový ředitel nechtěl vysílat jakékoli zpravodajství. Co ho k tomuto rozhodnutí vedlo, si poznamenal ve svém pamětech: „Jak vedení rozhlasu, tak i ministerstvo pošt

¹⁵⁰ Viz tabulka č. 1.

¹⁵¹ POKORNÝ, Milan. *Báječní muži s mikrofonem*. Praha: Radioservis, 2008. s. 53.

a telegrafů, které nad rozhlasem dozíralo po technické a finanční stránce, se shodly, že vysílání politických zpráv by přineslo víc potíží než užitku.“¹⁵² Výše zmíněné rozhodnutí programového ředitele Radiojournalu o tom, že rozhlas nebude vysílat zpravodajství a že se nebude ve vysílání věnovat zábavným pořadům bylo určitě důvodem, proč počet koncesionářů výrazně nenarůstal. Tato programová rozhodnutí, která se odrazila na ekonomické situaci společnosti, sehrála důležitou roli v následném vstupu státu jako podílníka do společnosti. Nedlouho po přistoupení státu do společnosti Radiojournal se již Miloš Čtrnáctý vyjadřuje jinak a definuje poslání rozhlasu takto: „Rozhlas je instituce demokratická v nejširším slova smyslu, a proto nesmí sloužiti jen určitým směrům, nýbrž musí mít také program co nejširší. Zásadou při něm je: každému něco. Radio není tu pouze, aby sloužilo výkvětu inteligence, nýbrž proto, aby skýtalo zábavu a poučení oněm kruhům, jejichž celková úroveň a umělecká chápavost vyžadují si forem prostších a přístupnějších a jimž je třeba teprve otvírati cestu do nejsvětějších tajů pravého umění.“¹⁵³

Špatná finanční situace Radiojournalu, která byla zapříčiněna malým počtem koncesionářů, přinutila rozhlasové vedení začít jednat o přistoupení nových podílníků do společnosti. Roku 1925 vstoupil stát jako nový majoritní podílový vlastník do Radiojournalu¹⁵⁴. Do té doby se ve vysílání zpravodajství a publicistika, prakticky nevyskytovaly. Vysílalo se jen burzovní zpravodajství a občasné publicistické reportáže.

Vstup státu do Radiojournalu umožnil větší vliv politických stran na vysílání skrze své zástupce v jednatelském sboru a valné hromadě společnosti. Postupně se v rozhlase začínají projevovat zájmy

¹⁵² VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 22.

¹⁵³ Tamtéž.

¹⁵⁴ Viz kapitola 6.

jednotlivých politických stran, které si brzy uvědomily, že rozhlas je výborný prostředek pro ovlivňování veřejného mínění a prosazování politických zájmů. První politickou stranou, která dobře odhadla potenciál rozhlasového vysílání na veřejné mínění, byla agrární strana.

6 VSTUP AGRÁRNÍCH ZÁJMŮ DO RADIOJOURNALU (1925 – 1930)

Radiojournal se od svého založení až do roku 1926 snažil prosadit na poli médií. Po roce 1925 se dá hovořit o Radiojournalu jako o profesionálním evropském rozhlasu, který měl na konci dvacátých let dvacátého století okolo 270 000 koncesionářů a každým dnem jich přibývalo. Období od vstupu státu jako podílníka do společnosti Radiojournal do konce třicátých let dvacátého století je historiky¹⁵⁵ rozhlasového vysílání označováno jako zlatý věk. Toto označení vyjadřuje do té doby nebývalý rozvoj techniky, rozhlasových pořadů a také prudký nárůst nových registrací koncesionářů.

6.1 Vstup státu do Radiojournalu v roce 1925

Po necelých dvou letech od spuštění pravidelného rozhlasového vysílání v ČSR měl Radiojournal stále žalostně málo koncesionářů a i přes silnou propagaci jich nepřibývalo. Ti však byli pro Radiojournal zásadním zdrojem finančních příjmů. Tehdy ještě pojem rozhlasová reklama a propagace rozšířený nebyl. Rozhlasové vysílání bylo stále bráno jen jako rozmar několika nadšenců. Tehdejší postoj úředníků vlády, ale i mnoha občanů Československa si poznamenal ve svých pamětech Miloš Čtrnáctý: „Viděli jsme, že zde pomůže jen zvýšení kapitálu a zvýšený zájem státu jako přímého účastníka. [...] Zaklepali jsme na několika místech, ale vláda Antonína Švehly¹⁵⁶ o nás nevěděla. Vždyť jeden z ministrů, když Svoboda žádal o jeho svolení, aby mu směl dát zdarma a franko namontovat přijímací aparát v některé kanceláři, aby se

¹⁵⁵ Pojem zlatý věk nebo zlatá éra je používán např. rozhlasovou historičkou Mgr. Evou Ješutovou nebo Josefem Maršíkem.

¹⁵⁶ Předseda agrární strany mezi roky 1909 - 1933.

mohl o naší práci informovat, prohlásil krátce: ‚Rádio je velký švindl.‘ A při tom to zůstalo.“¹⁵⁷

Agrární straně se hodilo, že se Radiojournal dostal v roce 1925 do finančních potíží. To byl jeden z důvodů, který umožnil téhož roku získat státu majoritní podíl ve společnosti a Radiojournal se tak zbavil svých finančních problémů. Se vstupem státního kapitálu do Radiojournalu přichází i zájem jednotlivých politických stran. Ty si pozvolna začaly uvědomovat, jaký význam pro jejich zájmy může rozhlasové médium mít. Radiojournal zasahoval prostřednictvím vysílání do sféry kulturní, společenské, ale i politické.

Se vstupem státního kapitálu do Radiojournalu byla samozřejmě spojena i personální reorganizace ze dne 27. června 1925, kterou opět ovládla agrární strana. Tou nejdůležitější změnou byla výměna jednatelského sboru, který rozhodoval o všech zásadních rozhodnutích rozhlasu. Miloš Čtrnáctý si ve svých pamětech postěžoval, že o čem rozhodoval s Eduardem Svobodou, o tom po reorganizaci rozhodoval celý jednatelský sbor, v němž byli čtyři zástupci jmenováni státem a další tři voleni valnou hromadou. V této formě byla společnost zachována po celé meziválečné období. K tomuto si Miloš Čtrnáctý poznamenává: „Zástupci soukromého kapitálu byli nuceni přizpůsobovat se státní většině, jestliže se nechtěli dát přehlasovat. Státní zástupci urovnávali svoje neshody v zákulisí, činíce si vzájemné ústupky, zejména ve věcech osobních, a v jednatelském sboru hlasovali jednotně, jak tomu kázal dobrý mrav.“¹⁵⁸

Personálních změn doznala také dozorčí rada, která měla za úkol dohlížet nad hospodařením společnosti. Zde byli čtyři zástupci, z čehož

¹⁵⁷ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 36.

¹⁵⁸ Tamtéž s. 38.

dva byli jmenováni ministerstvem pošt a telegrafů a jeden z nich měl rozhodující hlas a dva členové voleni valnou hromadou společnosti. Podle rozdělení kapitálu společnosti je jasně vidět, že nový majoritní vlastník měl v nově reorganizované společnosti silný vliv a jeho zájmy byly tak v rozhlasovém vysílání lehce prosaditelné.

Radiojournalu byla odebrána licence na prodej radiopřijímačů a bylo mu majoritním vlastníkem akcií, kterým byl stát, určeno, že může tiskové zprávy nadále odebírat jen od České tiskové kanceláře. ČTK¹⁵⁹ tak získalo monopolní postavení na šíření zpravodajství v rámci Československé republiky. To se však neseťkávalo u veřejnosti s pochopením, jelikož zprávy ČTK podle dobových údajů ročenek Československého rozhlasu nebyly příliš autentické. „ČTK vesměs nepochopila, že nutnost uplatnit na rozhlasové zpravodajství jiná měřítka než na zprávy pro tisk.“¹⁶⁰ Tato informace je bohužel těžko ověřitelná, jelikož se k tomuto problému vyjadřují pouze zaměstnanci rozhlasu. Jakákoli informace k tomuto problému ze strany ČTK se v pramenech neobjevuje. I přesto jí lze důvěřovat, protože se objevuje v archivu rozhlasu u více redaktorů Radiojournalu v různých časových horizontech.

To, co posléze následovalo, nikdo nemohl předvídat. Radikálně začal vzrůst počet koncesionářů a to až o 100 % za rok. Se vstupem státního kapitálu a možnostmi, které měl státní aparát, se začala situace v Radiojournalu rychle zlepšovat. Byla zásadně modernizována vysílací stanice v Praze – Strašnicích a byl i nadále podporován růst koncesionářů. Výrazně se zjednodušil proces registrace nových koncesí. Byly vydávány koncesní listiny všem zájemcům bez předchozí žádosti, které se do té doby musely schvalovat na ministerstvu pošt a telegrafů. Před tím, než se systém získání koncesí na poslouchání rozhlasového

¹⁵⁹ Zkratka pro Českou tiskovou kancelář.

¹⁶⁰ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 52.

média zjednodušil, bylo získání rozhlasové koncese pro svépomocí postavené radiopřijímače opravdu složité. Bylo to způsobeno zejména tím, že si Radioslavia, která měla velký politický vliv skrze agrární stranu, zajistila, že posluchači používající krystalky, měli získání koncese složitější. Pro svépomocí vyrobený radiopřijímač, musel posluchač doložit, kde se bude přijímač v budově nacházet, zakreslit do plánu jeho okolí a také musel předložit technický náčrt celého přístroje. Oficiálně schválené přístroje od monopolního dodavatele Radioslavie tyto podmínky splňovat nemusely.¹⁶¹ To, že se silný růst počtu koncesionářů od vstupu státu do Radiojournalu v následujících třech letech zbrzdil, bylo způsobeno tím, že posluchači byli nuceni platit předplatné koncesionářských poplatků na celý kalendářní rok dopředu. Výběr poplatků za poslech Radiojournalu, po vstupu státu, převzala poštovní správa a odváděla z inkasované částky 70 % rozhlasové společnosti.¹⁶²

Spolu s růstem registrovaných koncesionářů, tedy platících posluchačů, se začíná v té době také rozrůstat skupina tzv. černých posluchačů. Podle vyjádření Miloše Čtrnáctého se nedlouho poté, kdy se zjednodušil proces získání rozhlasových koncesí, začíná tento fenomén utlumovat a znovu přibývá koncesionářů. Toto vyjádření je spekulativní, jelikož stále byl rozhlasový přijímač, ale i samotná koncese pro středně příjmovou skupinu lidí takřka nedostupnou. Výrazný růst koncesí v roce 1926 a 1927 byl způsoben především lepší kvalitou signálu, čistotou vysílání a v neposlední řadě dostatkem finančních prostředků státu na zřízení nových vysílacích stanic. Ty pak pokrývaly rozhlasovým signálem i území, kde nebylo do té doby možné rozhlas naladit. Zároveň se objevují i první zesilovače a s nimi i možnost slyšet širší škálu, do té doby rozhlasem nereprodukovaných zvukových detailů z živých přenosů.

¹⁶¹ POKORNÝ, Milan. *Báječní muži s mikrofonem*. Praha: Radioservis, 2008. s. 45.

¹⁶² Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

Po vložení státního podílu do společnosti Radiojournal zmizelo i původní nadšení. Miloš Čtrnáctý si k tomuto poznamenal: „Společnost se stala vážnou, složitou institucí, vystavenou politickým a stranickým vlivům a lákající řadou nově tvořících se míst a funkcí. [...] Marconi řekl: ‚Rozhlas bude znamenat velká bohatství pro toho, kdo ho dovede využít. Nevyužijí ho však ani vynálezci ani konstruktéři vysílačů.‘ a dále jeho citát Miloš Čtrnáctý doplňuje: ‚Nevyužijí ho ani průkopníci rozhlasu, nýbrž hlavní prospěch budou mít chytráci, kteří vyčkávají, až nejtěžší úkoly budou zdohány, aby se pak posadili na teplá místa, která jim jejich přátelé připraví.‘¹⁶³

6.1.1 Pokrok díky technice

Po roce 1925 do společnosti Radiojournal přicházel samozřejmě i další státní kapitál, který umožňoval další profesionalizaci rozhlasu. K té přispělo zejména zřízení tzv. zvláštních telefonních linek, které spojovaly významné objekty¹⁶⁴ v Praze právě s rozhlasem. Redaktoři a komentátoři se tak dostávali k informacím, jak by se dnes řeklo ‚živě‘. Přímé přenosy se stávaly velmi populární, jak pro posluchače hudby, tak i sportovních událostí. Díky zdokonalení mikrofónové techniky se v roce 1925 stále častěji na vlnách rozhlasu začaly objevovat přímé přenosy z koncertních síní, sportovních událostí apod.

V té době byl rozhlasový přímý přenos koncertního vystoupení velmi inovativní počín. Tehdejší programový ředitel Miloš Čtrnáctý si k jedné z těchto událostí poznamenal: „Jak byla zapnuta linka do Národního divadla, ozval se nepopsatelný hluk, šumot velkého jeviště,

¹⁶³ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

¹⁶⁴ Zvláštních linek bylo v té době celkem 22 a spojovaly Hrad, Národní divadlo, Parlament, Stavovské divadlo, Obecní dům, Staroměstskou radnici, Wilsonovo nádraží, sportovní stadion na Letné, Smetanovu síň, Slovanský a Střelecký ostrov, kostely na Smíchově a v Karlíně, palác Lucerna, Výstaviště, sál Radiopaláce, restaurant Zavřel, Pragobanku, Svaz průmyslníků a Vinohradskou zpěvohru.

mezi to ladění hudebních nástrojů v orchestru a konečně po ostrém klepání nastalo hluboké ticho a ozvaly se poprvé tóny smyčcových a po nich dechových nástrojů. [...] Genius Smetanův klestil atmosférou cestu kam dosud nepronikl. [...] Tu již poslouchala s nadšením celá naše obec radiofonická a vžívala se do nálady, jež vznášela se v tu chvíli ve zlatém domě nad Vltavou.“¹⁶⁵

Inovace technického vybavení rozhlasu za přispění státního kapitálu nebylo nic překvapivého. Ale pro agrární zájmy¹⁶⁶ to jistě vliv mělo. Lepší přístroje poskytovaly čistější zvuk, nové vysílače měli větší dosah a jejich vlny se tak mohly šířit i mimo velká města na venkov. To byla oblast, která byla středem pozornosti agrární strany. Možnost mít vlastní rozhlasový pořad s agrární tematikou bylo další logické rozhodnutí agrární strany. Nutno podotknout, že to bylo rozhodnutí politicky a ekonomicky velmi dobré (viz dále).

6.2 Oficiální vstup agrární strany do Radiojournalu a vliv tzv. ‚odborných‘ rozhlasů

Lepší technické vybavení Radiojournalu v druhé polovině 20. let umožnilo výraznější vymezení rozhlasového programu. Ten se tak mohl více specializovat na určité zájmové okruhy rozhlasových posluchačů.

V prvních letech rozhlasu byla velmi populární přednáška, která měla často kulturní a vzdělávací význam. Po roce 1925 se objevovala i témata politická. To samo diferencovalo posluchače do určitých zájmových okruhů, což byl jeden z důvodů, proč vznikly tzv. odborné rozhlasové pořady. Jedním z prvních a v té době nejposlouchanějším odborným rozhlasem byl zemědělský rozhlas. Následovaly další odborné rozhlasové pořady jako např. Rozhlas pro dělníky, Rozhlas pro průmysl, obchod a živnosti,

¹⁶⁵ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

¹⁶⁶ Snaha získat nové členy, možnost šíření myšlenek agrárního hnutí apod.

Školský rozhlas a Sportovní zpravodajství a reportáže, které si brzy získali své zvláštní místo ve vysílání.

Vznik odborných rozhlasů mělo však daleko zajímavější pozadí, než jen touhu informovat určité zájmové skupiny o tom, co je v jejich odvětví nového nebo co se zajímavého stalo v oblasti, která posluchače zajímala. Majoritním akcionářem v Radiojournalu byl stát a největší politický vliv v Československu měla v té době agrární strana. Dalšími stranami se zájmy v rozhlase byla Československá strana sociálně demokratická a Československá živnostenská obchodnická strana středostavovská, která hájila zájmy výrobců a obchodních společností. Okrajově se snažila své zájmy prosazovat skrze vysílání i katolická církev, která než měla vlastní pořad, spolupracovala s jednotlivými politickými stranami na jejich rozhlasových programech.¹⁶⁷ Podrobněji se, ale o jejím vlivu dobové archivní dokumenty nezmiňují.

Ještě před rokem 1925, než Československý stát získal většinový podíl ve společnosti Radiojournal, byla snaha zařadit do programu nový pořad s názvem Dělnický rozhlas. K tomuto si Miloš Čtrnáctý ve svých pamětech poznamenal: „Program tohoto dělnického rozhlasu (recitace Wolkerovy básně o jaru a komorní hudba), byl jistě prost jakéhokoli politického zabarvení, ale už samo označení a fakt, že by měl být určen k oslavě dělnického svátku, narazily na nesouhlas v jednatelském sboru a slovo dělnický se nemělo již nikdy víc v programech vyskytovat.“¹⁶⁸ A tak byl tento pořad z důvodu apolitičnosti Radiojournalu stažen z vysílání. Programový ředitel Radiojournalu Miloš Čtrnáctý si podotkl ve svých vzpomínkách, že se snažil uchovat Radiojournal bez vlivu politických stran. To se mu dařilo, ale jen do doby, kdy do rozhlasu jako

¹⁶⁷ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

¹⁶⁸ Tamtéž.

většinový vlastník vstoupil stát. Poté se mu již vlivu politických stran Radiojournal uchránit nepodařilo.

Agrární strana usilovala o vznik zcela nového vysílání, kde by mohla prezentovat myšlenky agrarismu¹⁶⁹. O založení zemědělského rozhlasu se významně zasloužil Adolf Ernest¹⁷⁰, který byl nejen příznivec radiofonie, ale také poradce Zemědělské rady agrární strany. Pro založení samostatného vysílání zemědělského rozhlasu bylo nejprve nutné získat podporu agrární strany, proto se na ní Ernest obrátil dopisem z března 1925 a zdůvodnil v něm své přesvědčení o významu Radiojournalu. „Rozhlas není již jen zábavou a sportem, nýbrž je a stává se denní potřebou lidstva v každém kulturním světě. Ve směru tom stojí požadavek zemědělství na prvním místě. Moderní organizace zemědělská není dnes myslitelná bez náležitého a rychlého zpravodajství různých směrů a realizování tohoto zpravodajství není myslitelné bez zavedení řádného a zemědělsky řízeného rozhlasu.“¹⁷¹ Trvalo ještě devět měsíců než se celá záležitost kolem nového vysílání administrativně vyřídila. „[...] byl 3. ledna 1926, tedy pouhého půl roku po zestátnění rozhlasu a 7 měsíců po zániku dělnického pořadu, uveden v život tak zvaný ‚zemědělský rozhlas‘.“¹⁷² Impulzem k jeho vzniku byla reorganizace rozhlasu v roce 1925, kdy se do pozic poradců Radiojournalu dostali zástupci agrární strany. „V dubnu 1925 jmenovala Zemědělská rada do poradního sboru Radiojournalu profesora Vysoké školy zemědělského a lesnického inženýrství Adolfa Ernesta a do jeho dozorčí

¹⁶⁹ Agrarismus se zformoval ve 2. polovině 19. stol. v Německu. Jedná se o sociálně hospodářský myšlenkový proud, podle kterého je zemědělství základem ekonomické a společenské stability státu.

¹⁷⁰ Profesor Vysoké školy zemědělského a lesnického inženýrství.

¹⁷¹ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 82.

¹⁷² BĚHAL, Rostislav. *Vývoj české rozhlasové reportáže - 1. část*. Praha: Československý rozhlas, 1962. s. 34.

rady poslance a statkáře ve Věkoších u Hradce Králové Jana Černého.¹⁷³

Založení zemědělského rozhlasu nemělo jen politické pozadí. Agrární strana tím sledovala i své finanční zájmy. Základem příjmů strany byla daň straně, členský příspěvek, který museli povinně platit všichni členové strany. Ten se odvozoval dle majetku a činil od 60 haléřů do tří korun ročně. Tyto příjmy¹⁷⁴ nebyly zanedbatelné, ale nestačily na výdaje strany.¹⁷⁵ Nový rozhlasový pořad sliboval rozšíření členské základny strany a tím i zlepšení finančních příjmů strany. Agrární strana vystupovala jako dobře fungující společnost, která pod vedením Antonína Švehly rostla. Ve správný okamžik dobře agrárníci odhadli příležitost pro vstup do Radiojournalu prostřednictvím svého zemědělského vysílání. V roce 1925 vstoupil stát jako většinový vlastník do společnosti Radiojournal a podpořil ji svým kapitálem. Tento fakt zajistil, že rozhlas jako společnost překonala své finanční problémy a mohla se dále rozvíjet. Počet koncesionářů po vstupu státu do rozhlasu rychle rostl a agrární strana toho založením zemědělského rozhlasu obratně využila. „Agrární poslanec Jan Černý prosazoval vznik každodenního zemědělského rozhlasu, což ukazuje, jaký význam strana rádiu přikládala, ačkoli ve venkovských oblastech bylo v roce 1926 registrováno jen 6,2% radiopřijímačů.“¹⁷⁶

První vysílání zemědělského rozhlasu byla věnována slavnostním projevům ministra zemědělství Hodži a představitelů kuratoria

¹⁷³ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 81.

¹⁷⁴ Další příjmy strany tvořily příspěvky volených poslanců, které činily 10% z jejich diet a z jejich funkcí. Další příjmy dostávala strana za prodej známek na propagaci venkovského zboží. Dále pak ještě těžila ze sbírek a obchodních smluv.

¹⁷⁵ DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno: Atlantis, 1998. s. 41. a 42.

¹⁷⁶ MILLER, E. Daniel. *Antonín Švehla - mistr politických kompromisů*. Praha: Argo, 2001. s. 115

zemědělského rozhlasu a politických činitelů agrární strany.¹⁷⁷ Ti se pokusili shrnout v prvním vysílání cíle zemědělského rozhlasu. „[...] využití rozhlasu jednak ke zdokonalení výroby zemědělské, jednak ke zvýšení kulturní a společenské úrovně selského lidu. Založením zemědělského rozhlasu měl být doplněn rozhlas všeobecný o významnou složku odbornou, a tím rolníkům přiblížen jakožto zdroj poučení a ušlechtilé zábavy a hlavně jako významný činitel v boji proti vyliďňování venkova. Jiným, neméně důležitým posláním zemědělské radiofonie bylo a je dosud působiti ke sblížení ideologie města a venkova a zejména zprostředkovati rychlý zpravodajský styk mezi vesnicí a kulturními i hospodářskými středisky státu.“¹⁷⁸

Zemědělský rozhlas byla samostatná vysílací složka. Vysílal z budovy rozhlasu a dokonce používal i jeho rozhlasovou techniku. Radiojurnal nijak do jeho vysílání nemohl zasahovat. To bylo dáno tím, že měl zcela samostatnou redakci tzv. kuratorium a organizačně byl plně spjat s agrární stranou. Úkolem kuratoria bylo vedení zemědělského rozhlasu, jak po organizační stránce, tak po stránce ekonomické, ale i programové. „Předsedou kuratoria byl zvolen Jan Černý, jedním z místopředsedů Ernest, členy vedoucí pracovníci agrárních organizací, poslanci, úředníci Ministerstva zemědělství, ministr spravedlnosti [...] většina členů kuratoria byla zároveň vlivnými politiky agrární strany.“¹⁷⁹ Z pozice silné politické strany, kterou kuratorium zemědělského rozhlasu zastupovalo, si začalo u Radiojurnalu vynucovat své požadavky. Bez jakékoli konzultace s vedením rozhlasu si kuratorium nadiktovalo časy¹⁸⁰,

¹⁷⁷ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 83.

¹⁷⁸ PATZÁKOVÁ-JANDOVÁ, Anna. *Prvních deset let československého rozhlasu*. Praha: Radiojournal, 1935. s. 735.

¹⁷⁹ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 82.

¹⁸⁰ Zemědělský rozhlas začal vysílat 3. ledna 1926 a vysílal se kbelskou stanicí v neděli ráno v 8:30, ve všední dny od 11:00 do 11:30 a od 19:15 do 20:00. Mj. se na něm podílely ministerstvo zemědělství a zejména Státní výzkumný ústav zemědělský.

kdy chce mít volné frekvence pro své vysílání a jaké prostory má zemědělskému rozhlasu Radiojournal uvolnit. Tomuto politickému tlaku se vedení rozhlasu všemožně bránilo a nakonec se podařilo najít soulad mezi požadavky nového odborného rozhlasu a programovým plánem Radiojournalu.¹⁸¹

Po počátečních neshodách uvolnil Radiojournal zemědělskému rozhlasu kbelský vysílač a 3. ledna 1926 bylo zahájeno jeho vysílání. V Lidových listech ze 7. března 1926 se k tomuto objevila informace: „Při prvních zprávách o zemědělském rozhlase uvítali jsme jeho zavedení u nás a ocenili význam pro venkov, tím spíše, že zaváděli jsme jej jako první z evropských států. Ovšem radost byla zmenšena již uveřejněním členů kuratoria zemědělského rozhlasu. Samí přímí i nepřímí exponenti agrární strany.“ V tomto listě se také objevuje již první informace o vzniku Dělnického rozhlasu: „Nebylo dosti na tom, že páni agrárníci využili rádia výhodně pro své účely, bylo to líto socialistům, a proto si zavedou rozhlas svůj, neboť i oni potřebují posílit své pozice.“¹⁸² Nedlouho po spuštění vysílání v Praze, bylo otevřeno pracoviště zemědělského rozhlasu v Brně, roku 1927 začal vysílat zemědělský rozhlas v Bratislavě a Košicích. Poslední stanice, kterou si nový odborný rozhlas otevřel, byla redakce v Moravské Ostravě, založená v roce 1929. Krátce po zahájení vysílání zemědělského rozhlasu začalo přibývat jeho spokojených posluchačů, což bylo způsobeno velmi dobře nastavenou propagací v tisku a schopnými redaktory. Byla to dobře fungující instituce, která měla silné finanční zázemí. Příjmy zemědělského rozhlasu byly získávány především z dotací Ministerstva zemědělství, Zemědělské jednoty a Ústřední jednoty hospodářských družstev¹⁸³. Je nutno ještě podotknout, že s větší angažovaností agrární strany v Radiojournalu, byla zlepšena

¹⁸¹ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ Organizace, která se spolu s agrární stranou zasloužila o elektrifikaci českého venkova.

elektrifikace venkova, která byla nutná pro zavedení rozhlasového vysílání mimo velká města. O tu se zejména zasloužila agrární strana. Československý venkov byla oblast, kde měla agrární strana silnou voličskou základnu a chtěla zde proto rozšířit okruh posluchačů zemědělského rozhlasu.¹⁸⁴ S tímto bylo později spojeno i zakládání nových rozhlasových stanic (viz dále).

Zemědělský rozhlas si nechával zpracovávat pravidelné ankety na téma: Co by se chtěl posluchač dozvědět, co ho zajímá, jaký řeší problém apod. Zároveň se snažil reagovat na kritiku a přizpůsobovat se jí. „Zemědělský rozhlas (...) velice brzy pochopil a okamžitě uplatnil jednu ze zásad rozhlasového zpravodajství: dodat posluchači co nejrychleji, mnohem rychleji než tisk, přesnou a spolehlivou informaci. Pochopil také, že posluchač dá přednost takové zprávě, na které je hmotně zainteresován, před informací obecně politickou.“¹⁸⁵

Radiojurnal v té době žádné průzkumy nedělal a na kritické dopisy ze strany posluchačů na změnu ve vysílání úpravou programové skladby nereagoval. Měl prakticky monopol na hudební vysílání a nepřikládal k názorům posluchačů výraznou váhu. Na základě těchto agrárních anket a dotazů posluchačů vznikl nový pořad zemědělského rozhlasu tzv. dialogové scénky. První z nich byla o nutnosti elektrifikace vesnice a nesla název Selka a elektřina. Tento nový formát byl mezi posluchači přijat s nadšením a vznikl tak nový velmi oblíbený scénický pořad o sousedech pana Brázdy a Rákose. Tento dialog dvou sousedů, řešil aktuální otázky z oblasti zemědělství formou rad, poučení a lidového humoru.¹⁸⁶

¹⁸⁴ POKORNÝ, Milan. *Báječní muži s mikrofonem*. Praha: Radioservis, 2008. s. 116. a 117.

¹⁸⁵ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 43.

¹⁸⁶ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 82.

Vznik nového odborného rozhlasu však vyvolával otázky a nespokojenost ostatních politických stran, které měly také zájem prezentovat své názory skrze rozhlas svým voličům. Redakce Českého slova k tomu ve svém vydání ze 13. června 1926 napsala: „Agrárníci si nesmějí myslet, že jsou jedinými pány ve státě [...] dělnické organizace marně se domáhají dělnického rozhlasu, ačkoliv rozhlas zemědělský existuje půl roku, je to jen dokladem, že zde stranictví je, a to stranictví velmi zatvrzelé.“ Po několika měsících od založení zemědělského rozhlasu, se v éteru znovu objevuje dne 28. září 1926 dělnický rozhlas. Byl řízen ve stejném režimu jako zemědělský rozhlas s tím rozdílem, že na jeho programové tvorbě se společně podílely strany národně socialistická a sociálně demokratická. Kuratorium dělnického rozhlasu „[...] bylo tvořeno zástupci Ministerstva sociální péče (ministr byl vždy předsedou), zástupci dělnických vzdělávacích institucí (Dělnické akademie a Ústřední školy dělnické), zástupci obou velkých odborových centrál (Odborového sdružení československého a České obce dělnické) a představiteli obou dělnických ústředen (Svazu československých družstev a Unie československých družstev).“¹⁸⁷ Dělnický rozhlas¹⁸⁸ měl jinou filozofii vysílání než zemědělský rozhlas. Na jedné straně chtěl stejně jako zemědělský rozhlas odborně vzdělávat své posluchače, ale na straně druhé přikládal i velký význam faktorů rekreace a kultury. Největší důraz kladl dělnický rozhlas na přednáškové vysílání a neměl proto tak širokou posluchačskou základnu jako zemědělský rozhlas, který byl více posluchačsky atraktivní a zaměřoval se i na zábavu posluchačů. Dělnický rozhlas se spíše soustředil na přednáškové relace, byli často jeho hosty odborníci. V redakci dělnického rozhlasu se tak vystřídalí vysokoškolští učitelé, spisovatelé, lékaři, právníci, ale i umělci.

¹⁸⁷ Tamtéž. s. 88.

¹⁸⁸ Dělnický rozhlas pod patronací ministerstva sociální péče začal vysílat 28. září 1926, avšak jeho přípravy probíhaly už od začátku roku. Ve vysílání mu bylo vyhrazeno 15 minut denně, ale čas jeho vysílání nebyl stanoven tak pevně, jako u zemědělského rozhlasu. Podle večerního programu tak začínal buď v 17:30 nebo v 19:00.

Poslední z tzv. ‚odborných‘ rozhlasů, který vznikl na základě vlivu politických stran v Radiojurnalu byl založen „14. března 1927 zahajuje ministr obchodu Peroutka vysílání Rozhlasu pro obchod, průmysl a živnosti¹⁸⁹, kde hlavní slovo má strana živnostenská a s ní Svaz průmyslníků.“¹⁹⁰ Byl stejně jako ostatní dva již zmíněné odborné rozhlasové řízen samostatným a nezávislým kuratoriem, které bylo tvořeno zástupci Ministerstva obchodu, živnostenskými organizacemi, obchodními radami a řemeslnými spolky. Jeho oblíbenost, ale i kvalita a podoba vysílání v rámci odborných rozhlasů byla nejmenší. Nikdy si nenašel tolik posluchačů jako dělnický rozhlas, natož rozhlas zemědělský. Velmi často se v jeho vysílání objevovalo hospodářské zpravodajství, přednášky, ale i scénické cykly jako v zemědělském rozhlase. Tyto scénky měly doporučovat, jak by se měl správný obchodník chovat k zákazníkovi. Nedosahovaly však kvalit a poslechovosti jako scénky zemědělského vysílání. Přílišná žánrová vyhraněnost vysílání rozhlasu pro obchod, průmysl a živnosti se promítala v malém zájmu posluchačů, což se nezlepšilo, ani když byly otevřeny pobočky v Brně a Košicích.

Od okamžiku, kdy do rozhlasu oficiálně vstoupila agrární strana se svým zemědělským rozhlasem, ale i další politické subjekty, se stal rozhlas prostředkem propagandy a agitace. Původním záměrem zakladatelů Radiojurnalu byla funkce kulturní a všeobecně vzdělávací. Miloš Čtrnáctý se k těmto změnám vyjádřil takto, ovšem bez možnosti to jakkoli změnit nebo alespoň zmírnit: „Nemá-li však vývoj radia a jeho obliby v širších vrstvách býti ochromen, nutno se vším důrazem odmítnouti pokusy, aby rozhlas byl zapřažen přímo do služeb politických stran a zneužit k propagaci stranických cílů, a místo aby radioamateristy

¹⁸⁹ Rozhlas pro obchod, živnost a průmysl začal vysílat 14. března 1927 a posluchači ho mohli zachytit každý den od 13:05 do 13:20. Byl rozdělen na tři části: rozhlas živnostenský, rozhlas průmyslový a rozhlas obchodní. Kvůli velmi specifickému programu neměl velkou poslechovost.

¹⁹⁰ BÉHAL, Rostislav. *Vývoj české rozhlasové reportáže - 1. část*. Praha: Československý rozhlas, 1962. s. 35.

sdužoval ve velkou a bratrskou obec, pěstující poučení, zábavu a kulturní požitky, vykopával mezi nimi příkop třídní a politické nesnášenlivosti.“¹⁹¹

Všechny výše zmíněné nově vzniklé odborné rozhlasové programy, jak byly nazývány, byly uměle vytvořené politicky laděné programy jednotlivých politických stran. Jednalo se o žánrové celky, které měly za úkol prosazovat zájmy jednotlivých politických stran, které je financovaly nebo jim zajišťovaly státní dotace.

6.3 Vznik nových vysílacích stanic Radiojournalu v ČSR

Po úspěšném pravidelném vysílání Radiojournalu v Praze se rozhodlo vedení společnosti expandovat. Stát jako majoritní vlastník rozhlasu chtěl mít více posluchačů a pro původní zřizovatele rozhlasu to byla otázka prestiže. Vedení Radiojournalu si uvědomovalo, že jedinou možností, jak toho bude možné dosáhnout, bude zřízení nových stanic, které pokryjí větší počet měst a obcí v Československu. Pro agrární stranu to byla šance vysílat zemědělský rozhlas na větší ploše venkova, což podpořila i elektrifikace venkova. Bohužel z dobových pramenů se nedozvídáme podrobnosti o tom, jak se ke vzniku nových vysílacích stanic stavěla agrární strana. Lze však usuzovat, že toto rozhodnutí bylo pro agrární stranu zcela jistě přínosem.

První takovou stanicí bylo Brno, které začalo pravidelně vysílat 1. 3. 1925, následně se připojila Bratislava, která zahájila pravidelné vysílání na podzim roku 1926. Od dubna 1927 začínají pravidelně vysílat Košice a od června 1929 Moravská Ostrava. Jakmile byly dostavěny

¹⁹¹ VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 23.

všechny výše zmíněné stanice, bylo pokrytí republiky rozhlasovým vysíláním kompletní.¹⁹²

Pražská stanice si tehdy velmi zakládala na své suverenitě, jak dokládá i vyjádření tehdejšího předsedy Radiojournalu Ladislava Šourka: „Praha je nesporně umělecké středisko našeho státu. Odtud možno dostati ve většině případů program prvotřídní, z Brna méně, z ostatních měst ještě méně. [...] Centrála si musí vyhraditi kritiku programových návrhů jednotlivých odboček, poněvadž má zkušenosti a finanční odpovědnost.“¹⁹³

Spolupráce mezi jednotlivými stanicemi Radiojournalu byla dlouho nesystematická a velmi problematická. Až po několika letech, kdy byl program nekoordinován, byl ustaven programovou konferencí Radiojournalu systém spolupráce mezi jednotlivými stanicemi. Stalo se tak až v roce 1930. Tento systém byl však zcela profesionalizován až v roce 1936. Tato systematizace určovala, co musí každá stanice vysílat a čím má přispívat soudobému vysílání.¹⁹⁴

6.4 Dílčí shrnutí

Období druhé poloviny dvacátých let znamenají pro Radiojournal nebývalý rozkvět. V rozhlasové historii se označují tato léta za ‚zlatý věk‘. Na počátku druhé poloviny dvacátých let dvacátého století vstupuje jako majoritní podílník do Radiojournalu stát, který se významně podílí na jeho finanční stabilizaci.

Československá politická scéna byla po celou dobu dvacátých, ale i v třicátých letech 20. století názorově rozdělená. Probíhaly intenzivní

¹⁹² JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 57. - 59.

¹⁹³ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 75.

¹⁹⁴ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 69.

názorové spory mezi jednotlivými zájmovými skupinami. „Politické strany si téměř okamžitě uvědomily, že mohou mnoho získat, zajistí-ly si v rozhlasovém vysílání silnou pozici. Nejúspěšnější v tomto byla agrární strana, která se v Radiojournalu angažovala od samého založení a v průběhu meziválečného období byla trvale jednou z největších politických sil v zemi.“¹⁹⁵

Nedlouho po vstupu státního podílu do Radiojournalu se tvoří nové programové celky tzv. odborné rozhlas. Byl to počátek nepřehledného období, kdy vznikaly tzv. rozhlas uvnitř rozhlasu. Nejvýznačnějším z nich byl zemědělský rozhlas, který byl založen agrární stranou.

Celou situaci navíc komplikoval fakt, že po vstupu státního kapitálu do rozhlasu mělo ČTK monopol na dodávání zpravodajství, které podléhalo politickým tlakům. Vznikaly tak problémy s politickou nevyvážeností zpravodajství. Rostl výraznou měrou počet koncesionářů a zdokonalovala se vysílací technika. Objevovaly se nové přístroje a zlepšovala se i kvalita přenosu vysílání. Do konce dvacátých let dvacátého století rozhlas za podpory agrární strany výrazně rozšiřuje pokrytí venkova a zakládá nové stanice v Brně, Bratislavě, Košicích a Moravské Ostravě.

Po překonání počátečních ekonomických problémů, které rozhlas ohrožovaly, se stal plnohodnotným evropským rozhlasovým médiem. „Svět se přibližuje a zmenšuje. [...] Evropa se spřáteluje, ovládaná jedinou vůlí, již personifikuje rozhlas, vůlí vzájemného poznání a kladné součinnosti.“¹⁹⁶ Bohužel tento rychlý vzestup záhy brzdí blížící se hospodářská krize a také nastupující nacismus v sousedním Německu.

¹⁹⁵ VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 22.

¹⁹⁶ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 90.

7 PŘEDVÁLEČNÉ OBDOBÍ V RADIOJOURNALU (1930 – 1939)

Do třicátých let dvacátého století vstoupil rozhlas stabilizovaný, jak po stránce ekonomické, personální, technické, ale i programové. Ovšem objevují se problémy, které zasáhly celý svět a nevyhnuly se ani tehdejšímu Československu. V letech 1930 - 1934 pociťuje Československo světovou hospodářskou krizi, která dopadá na všechny vrstvy obyvatelstva a nevyhýbá se ani rozhlasu. „Nejen, že počet koncesionářů rostl pomaleji než v letech předcházejících, ale přibýval i počet odhlášek. Pro mnoho koncesionovaných posluchačů byl snížený rozhlasový poplatek v období krize, v té době 10 Kč měsíčně, i tak příliš vysoký.“¹⁹⁷

Státní zájmy se stále více zakořeňují v programové tvorbě, ale i ve vedoucích funkcích rozhlasu. „[...] v prosinci 1933 vystupuje předseda¹⁹⁸ Radiojournalu před novináři, konstatuje prohlášení rozhlasu ke státnímu zájmu a je si při tom vědom toho, že se rozhlas stává pro něj samozřejmě jenom prostředníkem a předmětem s tím, že napříště, má propagovat uvnitř státu politickou vůli vlády a navenek má soutěžit s propagací ostatních států.“¹⁹⁹ V předchozích kapitolách je uvedeno, že se Radiojournal neubráníl politickému vlivu. Nicméně rozhlas se již nesnažil veřejnost přesvědčovat, že se jedná o podnik programově nezávislý na politice, ale pomalu a opatrně toto přiznává.

¹⁹⁷ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 89.

¹⁹⁸ tehdejším předsedou jednatelského sboru byl Ladislav Šourek

¹⁹⁹ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 94.

7.1 Sociální problémy předválečného ČSR

Předválečné Československo ve třicátých letech jen těžko začleňuje německé občany. Na venkově i mimo něj jsou cítit stále předsudky vůči německému obyvatelstvu, které je ještě stále spojováno s rakousko-uherskou minulostí.²⁰⁰ Pospolitost Československa tak byla ohrožována na jedné straně sudetskými Němci a na straně druhé snahou slovenské části republiky o její autonomii. Ta přichází na sklonku třicátých let, kdy se roku 1939 Slovensko osamostatňuje a zakládá Slovenskou republiku, která přetrvává po celou druhou světovou válku do roku 1945. Už Masaryk si uvědomoval důležitost postavení státu k minoritám: „Vzhledem k svému centrálnímu postavení bude míti československý stát vždy zájem na tom, aby Němcům a ostatním menším minoritám zaručena byla plná práva.“²⁰¹ Podle Emila Soboty zazníval v té době i zajímavý názor uspořádat strukturu československého státu do podoby kantonálního systému Švýcarska jako ochrana před Hitlerovými požadavky.²⁰² To se však nikdy nerealizovalo. Nebylo to dost dobře možné, jelikož sudetské oblasti byly pro ČSR hospodářsky příliš významné. Navíc sudetští Němci by pravděpodobně nechtěli přijmout spolkový systém, jelikož toužili po připojení sudetských oblastí k Německu.

Do této sociálně vyhrocené a složité situace vstupuje i celosvětová hospodářská krize, která tehdejší Československo silně zasáhla. Ve dvacátých letech minulého století bylo Československo vyspělou zemí, zejména průmyslově. Tehdy patřilo Československo mezi nejvyspělejší země v Evropě. Ovšem s nástupem hospodářské krize se výrazně redukuje průmyslová výroba, protože v Evropě není pro její

²⁰⁰ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

²⁰¹ MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nová Evropa: Stanovisko slovenské*. Praha, 1920. s. 164..

²⁰² SOBOTA, Emil. *ČSR a Švýcarsko*. Praha, 1925. s. 3.

výrobky z důvodu špatné finanční situace jednotlivých států zájem. Lehký průmysl, který byl situován převážně v sudetských oblastech, upadá do recese a téměř kolabuje. S tím je spojená enormní nezaměstnanost, která se tehdy podle státní evidence blížila jednomu milionu²⁰³ nezaměstnaných. Nespokojenost občanů se situací, přiděly jídla na tzv. žebračky²⁰⁴, těžká sociální situace, to vše vyústilo v masové protesty obyvatelstva. Ty však byly rázně potlačovány, což vedlo k dalším střetům.²⁰⁵

Na sjezdu agrární strany 29. října 1932 Antonín Švehla přednesl názor, že jedině demokracie může sjednotit všechny ty, kteří si přejí hospodářskou krizi vyřešit. „Strany jsou dnes jediným prostředkem, nímž můžeme organizovati lid na zásadách demokratických.“²⁰⁶ Dokonce se domníval, že je nejvyšší čas prohlubovat vztahy se sousedními státy, zejména s Polskem a Německem. Domníval se, že tyto vztahy jsou lepší volbou než spoléhání na kolektivní bezpečnost, kterou podporoval Beneš. A byl za to také Švehlou kritizován.²⁰⁷ Jak ale uvádí Broklová v knize Československá demokracie, Němci o demokracii a sblížení s Čechy neměli zájem. Henleinovci podporovali rasovou a národnostní nesnášenlivost a vůdcovský princip.²⁰⁸

Všechny tyto výše zmíněné aspekty zbrzdily rozvoj Radiojournalu a snížily nárůsty počtu nových koncesionářů. Je překvapivé, že i přes hospodářskou krizi a politicky vyhrocenou situaci stále rostly počty koncesionářů. Tempo registrací nových koncesí se sice zpomalilo, ale

²⁰³ Eva Broklová v knize Československá demokracie na s. 134 uvádí, že počet nezaměstnaných lidí byl v roce 1936 850 000.

²⁰⁴ Poukázka na přiděl jídla např. chleba, vajec apod., která byla rozdávana sociálně slabým a nezaměstnaným ve třicátých letech dvacátého století.

²⁰⁵ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 94.*

²⁰⁶ MILLER, E. Daniel. *Antonín Švehla - mistr politických kompromisů. Praha: Argo, 2001. s. 213*

²⁰⁷ Tamtéž. s. 214

²⁰⁸ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 - 1938. Most: Sociologické nakladatelství, 1992. s.134.*

počty koncesionářů neklesaly. To bylo zapříčiněno tím, že lidé potřebovali mít aktuální informace o dění v Československu, ale i ve světě. Tisk byl schopen tyto informace lidem přinést maximálně třikrát denně a navíc se zpožděním. V tomto měl rozhlas nespornou výhodu.

7.2 Politické aspekty 30. let 20. století v ČSR

Do hospodářsky a ekonomicky složité situace třicátých let dvacátého století vstupuje ještě tehdy agrární strana v čele politických stran ČSR. Počátkem třicátých let dvacátého století však umírá její předseda Antonín Švehla²⁰⁹ a do čela agrární strany se dostává roku 1935 Rudolf Beran. Téhož roku abdikuje pro zdravotní potíže i první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

Hitler prosazoval myšlenku, že by se všechny německy mluvící země měly připojit k Německu tj. i oblasti Sudet²¹⁰. Tyto události, spojené s Německou propagandou, vyústily ve vítězství Sudetoněmecké strany v Československých volbách roku 1933. V tomto roce získala Sudetoněmecká strana (SdP) Konrada Henleina 15,2% hlasů, až za ní se umístila agrární strana se 14,3% hlasů. Na dalším místě se umístili sociální demokraté se 12,6% hlasů, komunisté s 10,3% hlasů a národní socialisté s 9,2% hlasů.²¹¹

Rudolf Beran ve svých projevech stále více projevoval názory, které se daly vykládat jako nakloněné hitlerovskému Německu. Toto přesvědčení se snažila vyvolávat levice a komunistická strana. Podle historika Dostála byly za Beranovými prohitlerovskými projevy spíše

²⁰⁹ Antonín Švehla byl československý politik a předseda agrární strany, který žil v letech (1873-1933).

²¹⁰ Oblasti Československa, kde převažovalo německy mluvící obyvatelstvo. Jednalo se převážně o pohraniční oblasti s Německými, Polskými a Rakouskými hranicemi. Tyto provincie byly Němci nazývány: (Deutschböhmen, Sudetenland, Böhmerwaldgau, Deutschsüdmähren).

²¹¹ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 94.

snahy zmírnit napětí mezi Němci a Čechy. „Dohoda naše, zejména s Němci, musí být důstojná a oboustranně poctivá. Nesmí se přezírat, jaké je rozložení německého obyvatelstva u nás. Když při našich demokratických volebních řádech projevilo více než jeden a čtvrt milionu německých voličů důvěru straně SdP - nutno s tím počítat a udělat a nutno z toho dělat příslušné závěry.“²¹² Právě Beranův výraz, že je nutno udělat z volebních výsledků patřičné závěry, vedlo k obvinění agrární strany opozicí z podpory henleinovců a neloajality ke státu. Tehdejší ministr zahraničí Krofta k tomuto poznamenal: „Některé strany si to vykládaly jako projev úmyslu dospět k vytvoření vlády za účasti strany sudetoněmecké bez československé levice.“²¹³ V zahraničí vítězství SdP v Československých volbách vyvolalo řadu otázek. Jednou z nich bylo, zda agrární strana podporuje Henleina. Na to Beran odpověděl: „[...] Henleinovo hnutí, rázem vyrostlé, jest nekvašené šumivé víno. Opojilo dočasně, ale jest otázkou, stačí-li uspokojiti všechny složky v jeho lůně [...] Nemáme příčiny a důvody, abychom toto hnutí podporovali.“²¹⁴

Veřejnost si uvědomovala, že se v demokratickém zřízení, jakým byla ČSR, nelze ubránit německým provokacím, ani proti výstřelkům komunismu. Nicméně zároveň volá po odpovědné, aktivní a energické demokracii, které nejvíce prospěje rozumná kulturní, hospodářská a sociální politika.²¹⁵

Když byla slavnostně otevírána nová budova rozhlasu v roce 1933 na Fochově třídě 12²¹⁶, pronesl předseda Radiojournalu Ladislav Šourek k novinářům projev, ve kterém dával rozhlasu za úkol více propagovat státní myšlenky a větší informovanost občanů o zahraničních událostech.

²¹² DOSTÁL, Vladimír. *Antonín Švehla*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1989. s. 194

²¹³ KROFTA, Kamil. *Z dob naší první republiky*. Praha, 1939. s. 243.

²¹⁴ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 167. a 168.

²¹⁵ BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 - 1938*. Most: Sociologické nakladatelství, 1992. s.110.

²¹⁶ Dnešní Vinohradská ulice 12, kde je dodnes oficiální sídlo Českého rozhlasu.

Lze se jen domýšlet, co ho k tomuto výroku vedlo. Zda to byla snaha odvděčit se ministerstvu pošt a telegrafů za nové prostory, které dostal rozhlas k dispozici nebo to byl jeho osobní dobře myšlený úmysl, který měl pomoci informovanosti. V té době se rozhlas stává plně nástrojem politických snah vlády. „Porušením klidu a rovnováhy v mezinárodních stycích vystupuje v celé Evropě zájem o získání vlivu na veřejné mínění, rozhlasu se dává nový úkol, vésti masu občanstva k politickému zájmu státu, vystupuje do popředí úkol širší, pro nějž rozhlas jest nástrojem a rozhlasový program doprovodem zájmu státního.“²¹⁷

7.3 Politická úloha a cenzura v předválečném rozhlase

Rozhlas a jeho programovou tvorbu neurčovaly ve třicátých letech už tolik nové technické vynálezy ani růst počtu nových koncesionářů, ale byl to především politický vývoj v předválečném Československu. Politici vycítili, že se schyluje k válečnému konfliktu a dobře odhadli sílu rozhlasového média jako masového prostředku pro informovanost a ovlivnění veřejného mínění. To, že lze výběrem zpráv, ale i náležitým podáním zpravodajství ovlivnit názor statisíců občanů, upoutalo zájem politiků. Naplno se toto projevilo v době protektorátu a později v období totality, kdy se stal rozhlas a posléze televize silnou politickou ‚zbraní‘ a nástrojem propagandy.

Rozhlas „[...] ještě před započítím válečných událostí začal i u nás plnit novou nezastupitelnou úlohu. V rámci všeobecných válečných příprav je rozhlas registrován jako podnik důležitý pro obranu státu a podřízen dozoru ministerstva národní obrany. Dne 28. prosince 1938 se Radiojournal změnil na Československý rozhlas, společnost s ručením omezeným. V něm si vláda chtěla zajistit vliv na program i personální obsazení. Ale než bylo možné tyto změny zanést do knih, přišel

²¹⁷ PATZÁKOVÁ-JANDOVÁ, Anna. *Prvních deset let československého rozhlasu*. Praha: Radiojournal, 1935. s. 651.

15. března 1938, Slovensko se odtrhlo a rozhlas v Čechách byl podřízen správě protektorátu Böhmen und Mähren.²¹⁸

7.3.1 Cenzura v rozhlase

Složitá politická situace konce třicátých let dvacátého století přinesla sílící snahy o vysílací cenzuru. To ústilo k vnitropodnikovému boji, kdy se zaměstnanci, zejména redaktoři těmto novým poměrům bránili. Ve druhé polovině třicátých let dvacátého století se „[...] volá stále naléhavěji po rozumné a nestranné kontrole rozhlasového programu vzhledem k rozdílnosti politických, stavovských, církevních i národnostních názorů a kritika ostře protestuje proti tomu, aby každý mohl mluvit v rozhlase, co by chtěl a jak by chtěl.“²¹⁹ Cenzura byla logickým vyústěním mnoha ‚pochybení‘ redaktorů, kteří se v zápalu živého vystoupení nechali unést svými osobními názory, které ve vysílání veřejně prezentovali. Posluchači bylo toto jednání ostře kritizováno skrze dopisy na adresu Radiojournalu a vedení rozhlasu bylo nuceno proti těmto zásahům do programu zakročít. Objevovala se častá úprava scénáře pořadů na popud členů²²⁰ jednatelského sboru Radiojournalu, kde hrozilo riziko, že by bylo možné propagovat cokoliv pozitivního o Sovětském svazu a často byl tento pořad nahrazován jakýmkoli jiným pořadem nebo zprávou, která přímo propagovala fašismus. Docházelo k neohlášeným změnám programu, kdy se například posluchač těšil na přednášku o Maximu Gorkém²²¹, která byla bez ohlášení zaměněna za Marconiho projev k oslavě výročí italského fašismu. Za to byl

²¹⁸ PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 52.

²¹⁹²¹⁹ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 106.

²²⁰ Členové byly zástupci agrární strany.

²²¹ Vladimír Kovařík v publikaci *Proměny rozhlasové publicistiky I.* uvádí, že se jednalo o přednášku Dr. Františka Kubky.

Radiojournal svými posluchači dlouhá léta kritizován a na jeho adresu chodilo velké množství nespokojených dopisů.²²²

Již na samém počátku založení rozhlasu museli zaměstnanci při podpisu pracovní smlouvy podepsat tzv. cenzurní povinnost. Netýkalo se to však všech zaměstnanců, ale samostatně tvořících pracovních pozic, jako byli například režiséři nebo samostatní redaktoři, přednášející apod., kteří dělali živé vstupy. Netýkalo se to tak běžných zaměstnanců, pracujících v administrativě. Tyto samostatné pozice byly cenzurovány takzvanou směrnicí, která se vždy vztahovala k danému oddělení nebo odboru. Výše zmíněné ‚přestupky‘ byly trestány buď peněžitě, nebo dokonce i rozvázáním pracovního poměru. „Tato praxe trvala, jenom byla doformulována v roce 1932 jednáním Ladislava Šourka, Kareše²²³ a Matouška²²⁴ s vrchním policejním komisařem Pavlíkem.“²²⁵

26. září 1938 byla založena Ústřední cenzurní komise, která měla za úkol provádět předběžnou cenzuru. Cenzura se postupně zhoršovala především pod tlakem Německa. V prosinci 1939 byla cenzura svěřena do rukou tiskovému odboru předsednictva ministerské rady, v jehož čele stál agrární novinář Zdeněk Schmoranz. Tato změna znamenala, že cenzura byla prováděna již přímo v redakcích, navíc byly vydávány speciální předpisy pro šéfredaktory. Bylo zakázáno publikovat jakoukoli kritiku vládních představitelů, přímé i nepřímé útoky na cizí státy nebo jejich představitele, kritiku připravovaných reforem, kritiku vojenských útvarů apod.²²⁶

²²² JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 96.

²²³ Vedoucí slovesného oddělení Radiojournalu.

²²⁴ Vedoucí přednáškového oddělení Radiojournalu.

²²⁵ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 97.

²²⁶ KOLÁŘOVÁ, Markéta. *Cenzura v českém tisku od Habsburků do roku 1939* [online]. [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/95-cenzura-v-ceskem-tisku-od-habsburku-do-roku-1939.html>>. ISSN 1801-1438

Pro ilustraci lze uvést dva dnes již dobře známé konkrétní případy, kdy státní cenzura vysílání ovlivnila. Jednak šlo o zásah do prezentace kritického textu Františka Xavera Šaldy, který měl pro rozhlas zpracovat přednášku k výročí Národního divadla. Ta byla netradičně předtočena na desku, z které pak byla reprodukována do veřejného vysílání. Jelikož se vedení rozhlasu text přednášky zdál příliš kritický a málo oslavný, byla deska na příslušných místech vyškrábána a byl ponechán jen text, který prošel rozhlasovou cenzurou. Dalším potvrzením politické podřízenosti Radiojournalu bylo vystoupení představitelů Osvobozeného divadla Voskovce a Wericha v roce 1936 s představením *Kat a blázen*. Tehdy jim bylo vystoupení znemožněno a z divadelní hry byla odvysílána pouze hudební část s orchestrem Jaroslava Ježka.²²⁷

Ještě na počátku třicátých let dvacátého století byli tito autoři v Radiojournalu vítáni jako přední čeští komikové, avšak jakmile se v druhé polovině třicátých let dvacátého století začínají nepokrytě vyjadřovat proti fašismu a staví se na obranu demokracie, nejsou již v rozhlase vítáni. Radiojournal ustoupil politickému tlaku a kampani vedené v tisku. „Levicový tisk správně vystihl, že akce proti Osvobozeným je počátek velkého tažení, které má glajchšaltovat²²⁸ a přímo zfašizovat Československý rozhlas²²⁹“.²³⁰

Určitá forma cenzury se uplatňovala na veřejnoprávní média v každé době, někdy více někdy méně. Z historie je zřejmé, že si výklad svobody projevu, která je dána ústavou, vykládaly různé vlády odlišně.

²²⁷ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 97.

²²⁸ Počeštěný výraz z německého *gleichschalt*, volně přeloženo: jediný úkol

²²⁹ Tehdy se ještě jednalo o Radiojournal, Československý rozhlas vznikl později. pozn autora.

²³⁰ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 108.

7.4 Nový druh zpravodajství - politický komentář a tzv. ‚Okénka‘

Od počátků rozhlasové vysílání byl kladen důraz na hudební, ale i naučnou formu vysílání. Až koncem třicátých let dvacátého století se začínají ve větší míře objevovat reportáže a komentáře událostí. S ohledem na stále větší angažovanost státu v rozhlase se objevují častěji projevy vládních představitelů. Kontinuálně s těmito projevy se začíná objevovat i nový druh zpravodajského formátu a to tzv. politický komentář, který byl do té doby doménou tisku. Už to nebyl tisk, kdo byl primárním zdrojem zpráv z politického světa. Bojoval v té době na poli zpráv s již rovnocenným soupeřem - Radiojournalem. Byl to rozhlas, kdo věnoval posledním dnům Tomáše Garrigue Masaryka značnou část vysílacího času a informoval občany o jeho stavu. Zároveň jako jeden z prvních informoval o jeho úmrtí v roce 1937 a také vysílal přímý přenos z jeho pohřbu. V tomto byl Radiojournal pokrokový, protože jiné vysílací stanice ve světě musely často čekat na to, až tyto informace projdou tiskem a až poté mohly reprodukovat takovou událost.²³¹

Politický komentář stále více získával na posluchačské oblibě a zejména v předválečném období byl cenným informačním zdrojem pro obyvatele Československa. Po celé období druhé poloviny třicátých let dvacátého století měl tento žánr víceméně jediného komentátora. Byl jím František Kocourek²³². „Naprostým nezbytím se komentář stal v napjatém a nepřehledném roce 1938, plném dramatických událostí. Bylo třeba výmluvně a vlastenecky vysvětlovat vládní politiku a k tomu byl vybrán

²³¹ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 118. - 120.

²³² V rozhlase tento zahraničně-politický redaktor externě působil v letech 1933 - 1940. Za své politické komentáře na adresu nacistů v předválečném Československu byl poslán do Osvětimi - Birkenau, kde jako čtyřicetiletý umírá 22. května 1942.

jako první soustavný politický komentátor zkušený a vzdělaný redaktor Franta Kocourek.²³³

Agrární strana měla silnou pozici nejen v Radiojournalu ale i v ČTK, kde si prosadila speciální hlasatelnu přímo v sídle této společnosti, odkud bylo vysíláno zpravodajství. Toto zpravodajství ČTK morálku obyvatelstva spíše podrývalo, než že by ji povzbuzovalo (viz dále). Agrárníci tak vědomě připravovali pozici pro kapitulaci Československa nacistickému Německu. „Ve snaze alespoň částečně paralyzovat vliv relací, sestavovaných pod kontrolou exponentů agrární strany, zařadilo vedení rozhlasu ve večerních hodinách po zprávách tzv. ‚Okénka‘.“²³⁴ Koncem třicátých let dvacátého století se tak objevil nový rozhlasový pořad, pro který se vžil název rozhlasová okénka. Tento pořad měl desetiminutovou stopáž, ve které se komentovaly politické a kulturně-politické události. Ve svých vzpomínkách si redaktor Miloslav Disman poznamenal vznik rozhlasových Okének takto: „Dne 8. května²³⁵ si mě dal zavolat předseda Radiojournalu Ladislav Šourek. Netušil jsem, že ještě téhož dne začnu plnit úkol vpravdě rozhlasový. [...] Dozvěděl jsem se, že od tohoto dne se zavádějí tzv. Okénka. [...] Předseda si nás zavázal mlčením a přísně důvěrně nám sdělil, že nejde o aktualizaci a oživení běžného rozhlasového pořadu, ale především o paralyzování poraženeckých nálad, šířených oficiálními zprávami ČTK²³⁶, do jejichž výběru ani stylizace neměl rozhlas možnost zasahovat [...].“²³⁷ Objevovaly se v nich glosy, citáty, komentáře, ale i výzvy, proslovy, recitace, přednášky, scénky atd. Vysílání Radiojournalu, které bylo v té době spíše komentátorsky opatrné, se prostřednictvím rozhlasových Okének vrací ke

²³³ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 120.

²³⁴ JEŽEK, Vladimír - ŠEBÁNEK, Jiří. *Souboj v éteru*. Praha: Naše vojsko, 1967. nestránkováno roku 1938

²³⁶ V té době měla v ČTK silný vliv agrární strana, která zde měla své členy ve vedoucích postech.

²³⁷ PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 53.

komentátorskému zpravodajství. A přesně toto si žádali posluchači ve svých dopisech vedení Radiojournalu. Tento obrat byl, ale postupný. Agrární strana usilovala prostřednictvím svého vlivu na vedoucích postech Radiojournalu, tento komentátorský pořad ovlivňovat a snažila se ve vysílání omezovat protihitlerovské vyjadřování. Z poznámek k jednotlivým rozhlasovým komentářům Okének, které si Kocourek připravoval pro vysílání, plyne, že se omezování tohoto pořadu agrární straně nedařilo. Lze tak tvrdit, že si v rozhlase Okénka s podporou posluchačů vydobyla silnou pozici, kterou zásadně neohrožoval ani politický vliv agrární strany uvnitř Radiojournalu. Tento pořad byl zrušen až těsně před vyhlášením protektorátu.

František Kocourek se v rozhlasovém pořadu Okénka zabýval zejména problémy, na které ho upozorňovali posluchači svými dopisy. Kde vyjadřovali zejména svou nespokojenost s politickou situací, své názory a postoje. 28. října 1938 připravil redaktor Kocourek rozhlasové Okénko na téma: Zrušte a rozpustte všechny politické strany. Zde se vyjadřuje k tomu, jak je společnost znechucená politickým postojem jednotlivých politických stran nedlouho po Mnichovské dohodě. Snaží se pozvednout její morálku a nabádá k: „[...] přestavbě silného, vnitřně sjednoceného a bezpečnějšího státu.“²³⁸ Dále poukazuje na to, že politické strany svou nečinností odsoudily Československo podle jeho názoru k ‚zániku‘ [...] nejen výsledky své dvacetileté činnosti, vlastně dobře placené nečinnosti, která skončila bezpříkladným státním krachem, odsoudili se mlčením v nejtěžších dnech republiky. [...] Majitelé politických stran a jejich nejbližší pomahači mne²³⁹ za to pomlouvali a štváli na mne i na všechny mně podobné, kteří si nechtěli dát namluvit, že to v republice nejde jinak dělat a mnohem lépe, než jak to dělalo

²³⁸ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, (přepis rozhlasového pořadu Rozhlasové okénko z 28. října 1938), archivně netříděno.

²³⁹ Myšleno Dr. Františka Kocourka. (pozn. autora)

našich jednadvacet politických stran a strániček.“²⁴⁰ Z tohoto textu a dalších rozhlasových Okének vyplývá, že nespokojenost s tehdejší politickou situací byla veliká. Z dnešního pohledu zidealizovaná první republika tak dle archivních materiálů ukazuje na zcela něco jiného. Je otázkou, jaký vliv by mohlo na vývoj událostí v Radiojournalu mít to, kdyby podobných pořadů, jako byla rozhlasová Okénka, bylo více. Nikde se o reportážích Radiojournalu ani v archivních pramenech neobjevuje informace o tom, že by se nějaký rozhlasový pořad zabýval vlivem politických stran uvnitř rozhlasu. Často se však v osobních vzpomínkách zaměstnanců rozhlasu objevují doklady o tom, že vlivy politických stran a vměšování se do práce Radiojournalu jeho zaměstnancům vadilo. Nikdo se však veřejně proti tomuto nepostavil. To jen dokládá, jak silnou pozici jednotlivé politické strany a zejména strana agrární v rozhlase měly.

Často se objevovaly kritické podněty od posluchačů k tomu, že rozhlas události nekomentoval pravdivě a že se často nevysílaly včas, aby se na ně lidé mohli připravit, což bylo zapříčiněno zkreslenými zprávami přicházejícími z ČTK. Z tohoto je vidět, že rozhlas na konci třicátých let dvacátého století podléhal přísné informační cenzuře. Pomalu se začal dělit na dva tábory zaměstnanců. Jedni, kteří se snaží skrze reportáže a přednášky povzbuzovat posluchače v nadcházejících těžkých časech. A druzí, kteří se nepokrytě přiklánějí na stranu Německa a hitlerovských myšlenek. Blížil se rok 1938 a s ním Mnichovský diktát. Pro Československo to bylo jedno nejtěžších období v jeho dějinách. Nejen tato událost, ale všeobecný strach ze silného nacistického Německa přispívá k tomu, že se lidé bojí projevovat veřejně své názory a ne jinak tomu bylo i v rozhlase.

²⁴⁰ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, (přepis rozhlasového pořadu Rozhlasové okénko z 28. října 1938), archivně netřízeno.

7.5 Německé vysílání Radiojournalu

Od dvacátých let dvacátého století, kdy se poprvé objevily tzv. rozhlas v rozhlase²⁴¹ v čele se zemědělským rozhlasem ovládaným agrární stranou, trvala epocha odborných rozhlasů až do konce druhé světové války. Poté byly nahrazeny odborářským a svazáckým vysíláním poplatným své době.

Začátkem třicátých let dvacátého století zažívaly odborné rozhlas novou éru. Vznikaly nové druhy vysílání²⁴², zaměřené na určité skupiny posluchačů. Vždy byly řízeny vlastními kuratorii nezávislymi na Radiojournalu. Veškerý jejich vysílací program byl i nadále podřízen určitému politickému nebo stranickému zájmu.

Specifickým druhem rozhlasů v rozhlase je německé vysílání. Evidenčně je řazeno archivem Českého rozhlasu mezi odborné rozhlas. Německé vysílání nebylo zřízeno na popud agrární strany jako tichá propagace německého režimu, jak by se mohlo z její předchozí angažovanosti v rozhlase zdát. Ani jako odborný rozhlas pro české posluchače, který by například učil německý jazyk formou vysílání. Ale bylo to první cizojazyčné vysílání pro německé posluchače u nás. Na počátku třicátých let dvacátého století byla v Československu evidována téměř čtvrtina německy mluvících obyvatel.²⁴³ Němci na českém území byli nesporně zastoupeni velkou měrou a podíleli se tak velkým počtem koncesí na příjmech rozhlasu. Radiojournal jim v tomto směru německým vysíláním chtěl vyjít vstříc. Později se přidává i vysílání maďarské, zastoupené převážně na slovenských vysílacích stanicích, polské a rusínské. To bylo vysíláno zejména v oblasti Podkarpatské Rusi.

²⁴¹ Viz kapitola 6.2.

²⁴² např. Školský rozhlas, zahájil vysílání v únoru 1932 nebo později vysílání pro ženy.

²⁴³ VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 27.

„Dokonce ještě v roce 1935 byl podíl československého vysílání v němčině pouhých 7,66%.“²⁴⁴ Je důležité v kontextu událostí podotknout, že německé vysílání bylo od Radiojournalu vlastně pokus naklonit si německy mluvící obyvatelstvo Československa. To lze vyčíst například z rozhovoru s Edvardem Benešem. Jedním z iniciátorů a zastánců podpory německého vysílání pro posílení demokratického smýšlení v Sudetoněmecké oblasti byl právě Edvard Beneš. V jednom z rozhovorů s Františkem Kocourkem se k tomuto problému vyjádřil takto: „Musíme pomoci zařadit Němce do procesu ozdravení, musíme se pokusit získat je pro demokracii, i když dnes to, co děláme, má ráz koncese jedné politické strany²⁴⁵ [...] Půjde to, nepůjde to, musíme se pokusit [...] nesmí být vítězů, ani poražených.“²⁴⁶

Němci a zejména sudetští Němci na československém území, kteří měli zájem poslouchat rozhlasové vysílání tak logicky ladili německé rozhlasové stanice, kde se jim dostávalo vysílání v jejich rodném jazyce. Celou záležitost v roce 1936 shrnul sudetoněmecký křesťansko-demokratický poslanec Hans Lokscha. Podle něj Němci v té době žili na československém území nezávisle na Čechách a na Praze, kde se tvořila politika. Němci tak neměli důvod cítit se Čechoslováky. „My Němci nepotřebujeme rozhlas, neboť když chceme poslouchat německé vysílání, slyšíme ho z celého světa, z Říma, Bolzana, Moskvy, Rakouska, Maďarska, o Německu nemluvě. Pro své kulturní potřeby německý rozhlas nepotřebujeme, ale pro československý stát je důležitější než tisíc letadel.“²⁴⁷ Československu i Radiojournalu šlo přednostně o to, aby byla posílána státnost. Ovšem zajištění této věci nebylo nijak lehké. Jak

²⁴⁴ Tamtéž.

²⁴⁵ Politickou stranou byla myšlena strana agrární, která sympatizovala s myšlenkami SdP.

²⁴⁶ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, (rozhovor na Pražském hradě s Dr. Edvardem Benešem, 1938 - přesné datum z rukopisu nečitelné), archivně netříděno.

²⁴⁷ VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 36.

propagátoři německého vysílání z řad sudetských Němců, tak i Československá politická scéna měla své kandidáty z řad redaktorů, kteří by měli zajistit vysílání německého rozhlasu. Byla to otázka loajálnosti státu a kvalifikace.

Německé stanice byly plně ovládány nacistickou propagandou. „Goebbels toho plně využil a nacistický německý rozhlas sehrál v Sudetech při podněcování nedůvěry vůči Čechům obrovskou roli.“²⁴⁸ Přímo zkušenost s Goebbelsovým propagandistickým vysíláním měli i někteří reportéři Radiojournalu, kteří občas německý rozhlas naladili. Kocourek se nepřímo k tomuto problému vyjádřil ve své rozhlasové přednášce *Rozhlas válčí* z roku 1938: „[...] rozhlas v rukou obratných, cílevědomých a výbojných propagandistů se proměnil v nejobávanější nástroj sporů, v nástroj vyvolávající nedorozumění, v nástroj, přinášející místo uklidnění nervozitu, místo smířlivosti budící nenávist, místo prvků dohody a spolupráce zdůrazňující prvky nepřátelství a rozkladu.“²⁴⁹ Toto sehrálo významnou roli před Mnichovskou dohodou, což si Radiojournal a Československo bohužel uvědomily až zpětně. Vhodná doba, kdy mohlo být německé obyvatelstvo ovlivněno německým vysíláním pod hlavičkou Radiojournalu a Československého státu, byla promarněna.

Po první světové válce panovala všeobecná nedůvěra k německy mluvícímu obyvatelstvu v Československu, která napomohla tomu, že německé vysílání bylo opomíjeno. Když roku 1925²⁵⁰ vzniklo vysílání pro německy mluvící občany Československa, bylo to jen několik pořadů týdně, převážně hudebních. Oficiální název nové stanice byl Prag II, který se však příliš neujal. Většina německy hovořících občanů se tak s novou republikou ve dvacátých letech neztotožnila. Celé věci nepřispěla ani

²⁴⁸ Tamtéž, s. 27.

²⁴⁹ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, (rozhlasová přednáška: *Rozhlas válčí*, 1938). archivně netříděno.

²⁵⁰ Pravidelné rozhlasové vysílání německého rozhlasu v Radiojournalu bylo zahájeno 1. května 1938.

politická situace v Československu ve třicátých letech dvacátého století. Převažovala nedůvěra vůči všemu německému. Ve třicátých letech dvacátého století pohraničí zcela „ovládal“ německý rozhlas spolu s Henleinovou SdP. Henlein oficiálně nařídil, aby sudetští Němci ignorovali vysílání stanice Prag II. Mnoho Němců ani nevědělo, že nová vysílací stanice Prag II vůbec existuje. Bylo to z toho důvodu, že německá rozhlasová propaganda byla silná, přesvědčivá a cílená. V žádném německy psaném časopise nebo novinách, se zmínka o vzniku nové stanice Prag II pro Němce, žijících na československém území, neobjevila.

Nedlouho po zahájení tohoto vysílání se chopila angažovanosti opět agrární strana a v rámci německého vysílání si prosadila německý zemědělský rozhlas. Okrajově se v německém vysílání objevuje i dělnický rozhlas. Notnou měrou je pak zastoupena hudba německých autorů a německy uváděné divadelní hry.²⁵¹ Původní myšlenka posílení v rámci německého vysílání státnosti a naklonění si německy mluvícího obyvatelstva tak nebyla naplněna. Je otázkou, jaká by byla situace, pokud by se původní záměr německého vysílání naplnil. Myslím, že by to historické události, které po roce 1938 následovali pouze zpozdilo, nikoli zastavilo. Sílicí tlak Německa na Československo byl neodvratný. Rozhlas v něm hrál důležitou roli, ale nikoli tu nejdůležitější.

I přes poměrně pestrou skladbu obsahu vysílání byly ze strany sudetoněmeckých klubů požadavky na soukromý vysílač, který by byl plně pod jejich kontrolou. Požadovaly mít v oblasti Teplicka vlastní vysílací stanici, kde by byli zaměstnání Němci a sami si rozhodovali o programu vysílání. Tyto požadavky nikdy nebyly vyslyšeny.

²⁵¹ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 130.

Německé vysílání si až do mnichovské dohody udrželo stejný program. Existovaly sice podněty ke změnám²⁵² v německém vysílání od československých demokratů, ale ani ty nedospěly k realizaci. „Československý rozhlas prostě nesměl dále vysílat celodenní německý program a musel se podřídít řadě dalších požadavků, vyplývajících z omezené suverenity státu po záboru pohraničí.“²⁵³

7.6 Úloha rozhlasového vysílání v období Mnichova

V roce 1938 Adolf Hitler přišel veřejně s myšlenkou, že je nutné poskytnout ‚ochranu‘ Německé říši Němcům, kteří žili v Rakousku a v pohraničních oblastech Československa. Hitler dobře odhadl situaci a věděl, že se silnému Německu na odpor tyto země nepostaví. Což se v rámci Československa tak úplně nestalo.

13. března 1938 došlo k anšlusu²⁵⁴ Rakouska a Německo začalo jednat s Velkou Británií, Itálií a Francií o nároku na území Sudet, kde bylo nejvíce zastoupeno německé obyvatelstvo v tehdejší Československu. Velká Británie a Francie s Hitlerovým návrhem souhlasily. Britská a francouzská vláda nechtěla riskovat válku, a tak požadovaly na spojeneckém Československu postoupení sudetoněmeckého území Německu. Prezident Beneš spolu s vládou nejprve váhali toto ‚ultimátum‘ přijmout. Ale pod pohrůžkou Velké Británie a Francie, že se k nám v případné válce nepřipojí, požadavku vyhověli.²⁵⁵ Itálie v čele s Mussolinim byla loajální hitlerovskému Německu, a tak byla dohoda o připojení území dne 29. září 1938²⁵⁶ uzavřena. Hitler dosáhl svého cíle. V důsledku Mnichovské dohody přišlo Československo o pohraniční území, osídlené převážně Němci, ale i o obranné zařízení státu, oblasti

²⁵² Snažili se prosadit větší vliv sudetských Němců na německé vysílání.

²⁵³ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 131.

²⁵⁴ Nenásilné připojení území k jinému státu.

²⁵⁵ ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě*. Praha: Prostor, 2001. s. 57.

²⁵⁶ Podepsána byla po půlnoci tj. 30. září 1938.

s nerostnými surovinami a významnou oblast průmyslu.²⁵⁷ Toto jednání vedlo také k rozdělení Evropy na dva tábory, z nichž jeden oceňoval záchranu míru a druhý s ústupkem nesouhlasil.

Je třeba podotknout, že pohled německého obyvatelstva na tuto událost byl značně nekritický. Nelze předpokládat, že by všichni Němci s touto událostí souhlasili. I přes to, většina Němců pod vlivem propagandy, která byla zejména rozhlasová, viděla nacistickou politiku nekriticky. Propaganda a špatná sociální situace mnoha lidí v pohraničních oblastech vytvářely silná pouta mezi sudetskými Němci, což je názorově spojovalo. Z dlouhodobého hlediska sudetským Němcům propaganda slibovala zejména zlepšení hospodářsko-společenské situace.²⁵⁸ Hospodářská krize, která se značnou měrou o toto zasloužila, začala v ČSR později než v Německu a pomaleji i ustupovala. „Německo [...] se i proto stávalo pro sudetské Němce přitažlivým. Atraktivnost se rozšířila i na celý nacionálně socialistický systém, včetně jeho velkoněmecké a antidemokratické ideologie.“²⁵⁹

„Význam rozhlasu pro státní propagandu vystihl německý ministr propagandy Goebbels, když při zahájení jedné rozhlasové výstavy v Berlíně řekl, že vedle letectví to byl především rozhlas, kterému německý národně socialistický režim děkuje za to, že myšlenka nového, silného národního Německa mohla proniknouti do nejširších vrstev.“²⁶⁰ Toto jeho přesvědčení bylo zcela jistě dobře promyšlené a strategické. Rozhlas šlo držet pod centrálním státním dohledem nacistického Německa a hlavně bylo možné jeho vlny šířit i přes hranice států bez jejich souhlasu.

²⁵⁷ Tamtéž. s. 57.

²⁵⁸ Tamtéž. s. 51.

²⁵⁹ KURAL, Václav et. al. *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002. s. 500.

²⁶⁰ KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. s. 93. a 94.

V Německu se po nastoupení Hitlera k moci v lednu roku 1933 objevilo heslo „Rozhlasový přijímač do každé rodiny.“²⁶¹ Už to dává znát, jak moc si politická scéna Německa uvědomovala sílu a potenciál rozhlasu k ovládnutí názorů mas obyvatelstva. Tuto snahu korunoval Joseph Goebbels, který se zasloužil o to, aby se začal vyrábět levný a technicky jednoduchý bezdrátový přijímač *Volksempfänger*. To vedlo k tomu, že na počátku druhé světové války mělo rozhlasový přijímač již sedmdesát procent Němců.²⁶²

„Prostřednictvím rozhlasu mohly miliony lidí slyšet, jak vůdce se svými sny o odvetě a Říši vštěpuje ‚velkoněmeckému‘ národu pocit hrdosti po ponížení, které utrpěl ve Versailles. Jeden novinář později líčil, jak v Karlových Varech seděl vedle dospívajícího německého chlapce, který poslouchal vůdcův projev z Norimberku, přitisknutý k reproduktoru, a bloudil rozzářeným zrakem pokojem, spatřuje asi vidiny. Taková byla alchymie rádia.“²⁶³

Nacistická propaganda si dobře uvědomovala, že je nutné získat rychle strategické pozice, jak na úřadech, v podnicích, ale i v rozhlasových stanicích. Nedlouho po připojení rakouského území k Německu byla ve Vídni založena nová stanice s názvem ‚Pravda vítězí‘. Tato nová stanice Pravda vítězí, která vysílala pouze česky, měla jediný úkol, a to rozvrátit politickou situaci v Československu, získat na stranu Německa československé obyvatele Sudet a především český venkov. Nacisté velmi dobře věděli, že potřebují získat na svoji stranu český venkov, protože zde žila v té době většina československých obyvatel. Zároveň si uvědomovali, že Radiojournal má velkou slabinu, a tou bylo zpravodajství. Stupňovaly se protesty obyvatel vůči zprávám vysílaným

²⁶¹ VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 19.

²⁶² Tamtéž.

²⁶³ Tamtéž. s. 8.

Radiojournalem, které jsou kusé a často silně cenzurované. Hlavním důvodem, proč tomu tak bylo, byl fakt, že Radiojournal podléhal ČTK a nebylo tak možné si z jeho strany zpravodajské informace připravovat samostatně. Dalším důvodem byla stále neotřesitelná pozice agrární strany, která sympatizovala s nacistickým režimem.²⁶⁴

Německo v tlaku nikterak nepolevovalo. Od poloviny září dosáhla válka československých a německých rozhlasových médií vrcholu. V archivu Českého rozhlasu se opakuje několikrát informace o tom, jak německý rozhlas obvinil českou armádu anebo četnictvo z nějakého ohavného činu. Často se objevovaly zprávy o porušování lidských práv, kde si německý rozhlas kladl za cíl rozvrátit vztahy Čechů a Němců, zejména v Sudetech. Svými dezinformačními zprávami tvořil názorové mínění v oblasti pohraničí. To bylo umožněno jednak ze strany Radiojournalu, ale i Československého státu, protože tyto informace německého rozhlasu nebyly dostatečně včas vyvráceny nebo vůbec komentovány. Než si redaktoři nebo úředníci stačili zajistit důkazy, že německé zprávy jsou lživé, již v éteru ze strany německého vysílání kolovala další nepravdivá informace, kterou zaregistrovalo obyvatelstvo. „Je až s podivem, jak střízlivé a téměř neskutečně nezaujaté zůstávalo vysílání Radiojournalu i v době stupňování krize v létě 1938, navzdory vší burčující propagandě z Německa a samotných Sudet.“²⁶⁵ Je pravdou, že ministerstvo pošt a telegrafů, pod které rozhlas spadal, věnovalo německému vysílání minimální pozornost. Staralo se pouze o technické zabezpečení. Finanční záležitosti spojené s vysíláním a vlastní obsah měla na starosti společnost Radiojournal.²⁶⁶ Němci žijící v ČSR, pro které bylo německé rozhlasové vysílání Radiojournalu primárně určeno, s ním nebyli spokojeni. V anketě, kde se sudetští Němci měli vyjádřit k poslechu

²⁶⁴ VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 45. - 47.

²⁶⁵ Tamtéž s. 46.

²⁶⁶ HRUŠKA, Emil. *Sudetoněmecké kapitoly*. Praha, 2008. s. 127.

rozhlasu, uvedlo 91,4% respondentů, že poslouchá říšský rozhlas a jen 3,5% německé vysílání Radiojournalu. Nespokojenost s pražským vysíláním vyjádřilo 93,5% oslovených. Důvodem byla zejména špatná němčina, jednostranné zpravodajství, málo vysílacího času, nudné přednášky a minimum zábavy. Naopak říšský rozhlas byl v tomto směru chválen, a proto ho sudetští Němci také více poslouchali. Dalším důvodem byl i fakt, že programový časopis rozhlasového vysílání pro české Němce uváděl mnohem více informací o říšském rozhlasové vysílání, než o vysílání německého rozhlasu tvořeného Radiojournalem.²⁶⁷ Paradoxem je, že si československá vláda tento fakt uvědomovala, ale nic s tím to faktem v kritické době neudělala. „Je velkým proviněním na myšlence státotvornosti, demokracie i republikánského smýšlení, že necháváme své německé občany téměř úplně napospas hakenkreuzerské agitaci v radiu. [...] v dobách kritických a rozbouřených byly ponechány německé exponované kraje u nás všanc německé fašistické propagandě.“²⁶⁸

K problému sudetských Němců, SdP a tehdejšího postoje Československa se vyjadřuje Edvard Beneš v rozhovoru²⁶⁹ s reportérem Františkem Kocourkem takto: „Mezinárodní situace je taková, jaká nebyla od dvacátých let. Jediný příkaz vnitřní politiky je: absolutní jednota, postup bez hádek a rekriminací. Nejde jen o československý problém, jde o Evropu. Je to mezinárodní napětí, jež se momentálně vybíjí u nás, ale může se za nějakou dobu vybíjet v Gdaňsku, na Adrii nebo i jinde. Musíme se na to klidně dívat a vědět: je to záminka.“²⁷⁰

²⁶⁷ HRUŠKA, Emil. *Sudetoněmecké kapitoly*. Praha, 2008. s. 128

²⁶⁸ Tamtéž.

²⁶⁹ Rozhovor proběhl na Pražském hradě v knihovně, mezi 16:00 a 19:05 dle rukopisné pozn. Dr. Františka Kocourka, pozn. autora.

²⁷⁰ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, (rozhovor na Pražském hradě s Dr. Edvardem Benešem, 1938 - přesné datum z rukopisu nečitelné), archivně netřízeno.

Lidé po tom, co se dozvěděli, že Československo přijalo návrh Německa na podstoupení Sudet, chtěli svoji zemi bránit. „[...] hukot mnoha a mnoha hlasů před budovou rozhlasu. Po celé šířce vozovky - do záhybu Balbínovy ulice, nad tunelem - tisíce lidí: ‚Odvolejte! Nesouhlasíme! To se nesmí stát! Budeme se bránit! Zbraně! Zbraně! Chceme jinou vládu - chceme vládu armády!‘“²⁷¹ Davem lidí zaznívaly věty: „Nemůžeme to jen tak nechat. Tuto zem jsme budovali, stavěli. Za ni jsme krváceli, pro ni budeme žít a taky se bít.“²⁷² Prezident Edvard Beneš dobře věděl, jaké jsou ohlasy mezi občany Československa, ale měl povinnost k národu jako celku. Na otázku, co si myslí o projevech nálad Čechů k sudetoněmecké otázce odpověděl: „Znám náladu našeho lidu, vím, že se na to náš člověk dívá radikálněji, šel by do toho hned, ale politické vedení státu a vedení veřejného mínění, které máte v ruce vy, musí - při veškeré radosti z takové nálady v lidu, ukazovat správnou cestu. Není čas na dokazování, co se dělo dobře a co špatně. Tři miliony Němců, nemůžeme je ovládnout násilím, četníky. Pokusme se o jinou metodu, o metodu spolupráce.“²⁷³ Dále se ještě vyjadřuje ke krizi takto: „Sudetoněmecký problém v jeho dnešní podobě je z dobrých 60% hospodářský.“²⁷⁴ Z projevu Beneše, který zaznamenal František Kocourek lze vyčíst, že je Beneš cítí sympatie k tomu, že se obyvatelé Československa chtějí bránit. Ale zároveň si uvědomuje svoji úlohu, hlavy státu a problém vidí komplexněji než jednotliví občané. V poznámkovém aparátu zahraničně-politického redaktora Kocourka k reportážím je vidět, že se Benešova politika tolerance často mýjela účinkem. Dne 17. září 1938 navštívil redaktor Kocourek pohraniční oblast Sudet, kde se zúčastnil pohřbu několika pohraničnicků. „Zajel jsem do Falknova nad

²⁷¹ PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 54.

²⁷² DISMAN, Miloslav. *Hovoří Praha: vzpomínky na revoluční květnové dny 1945 v rozhlase*. Praha: Svoboda, 1975. s. 23. - 24.

²⁷³ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, (rozhovor na Pražském hradě s Dr. Edvardem Benešem, 1938 - přesné datum z rukopisu nečitelné), archivně netříděno.

²⁷⁴ Tamtéž.

Ohří, blízko Karlových Varů a stál jsem nad rakvemi osmi četníků, kterým bylo zakázáno se bránit proti ordnerům²⁷⁵ a střílet, dokud nebudou sami postřeleni nebo zastřeleni.“²⁷⁶

„Zůstává faktem, že československá vláda nebyla schopna čelit koordinované německé propagandě, zejména v tom smyslu, aby korigovala či vůbec eliminovala působení Sudetoněmecké strany na veřejné mínění západní Evropy, především Francie a Velké Británie.“²⁷⁷

Po abdikaci²⁷⁸ Edvarda Beneše Československo ztratilo svoji nezávislost již úplně. Německo posílené snadným získáním území Sudet začalo Československo vydírat nejen otevřenou hrozbou invaze, ale i hospodářsky²⁷⁹. Skupina kolem agrárníka Rudolfa Berana, která již dříve sympatizovala s nacistickým režimem, upevnila svou pozici. Koncem roku 1938 se tehdejší předseda agrární strany Rudolf Beran stal premiérem a otevřel tak cestu k profašistické politice v Československu, s níž přišla i nová vlna tvrdé cenzury v Radiojournalu. „V prvních měsících po Mnichovu opustilo rozhlas mnoho zaměstnanců [...] některým nebyla prodloužena smlouva z rasových důvodů [...] vysílání bylo víc a víc pokřivené autocenzurou a úředními restrikcemi.“²⁸⁰

Jan Masaryk, syn prvního Československého prezidenta, nazval situaci vzniklou po Mnichovské dohodě „Pokus o pitvání zaživa“²⁸¹. Ve svém rozhlasovém projevu pro americké rozhlasové společnosti

²⁷⁵ Pohraniční bezpečnostní složka

²⁷⁶ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, (deník Dr. Františka Kocourka, kapitola: Několik pohledů nazpět), archivně netříděno.

²⁷⁷ HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetoněmecké otázky*. Praha, 2005. s. 185

²⁷⁸ Stalo se tak 5. října 1938. V Británii poté založil exilové hnutí usilující o obnovení Československa.

²⁷⁹ Veškerá průmyslová a zemědělská výroba z pohraničních oblastí byla zabráná Němci a Československo tak nově muselo řešit problémy s dodávkami surovin a výrobků. Narychlo se uzavíraly nevýhodné smlouvy s Německem o dodávkám "Československého" zboží.

²⁸⁰ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, (strojopis vzpomínek: Rozhlas a politika) archivně netříděno.

²⁸¹ DISMAN, Miloslav. *Hovoří Praha: vzpomínky na revoluční květnové dny 1945 v rozhlase*. Praha: Svoboda, 1975. s. 81.

v listopadu 1938 řekl: „V mé malé zemi uvidíte věci, které jsou diametrálně opakem všeho, čemu věřil můj otec a več skromně, ale hrdě dnes věřím já. A snažně Vás žádám, abyste to pochopili. Můj lid je strašlivě raněn. Znenadání mu řekli, bez velkých okolků, že musí mlčet a vzdát se. [...] Jen se snažím prostými slovy vysvětlit, co se odehrávalo v srdci obyčejného Čecha a Slováka, muže a ženy, kteří věřili svým spojencům a svým přátelům a zčistajasna se ocitli osamoceni, oloupeni a ožebračeni uprostřed nepřízně.“²⁸² Tato myšlenka, kterou v americkém rádiu pronesl Jan Masaryk, byla jistě pravdivá, ale mohl si toto dovolit říci pouze v exilu. V Československém rozhlase už by toto pronést v té době již nemohl.

Připojení Sudet k Německé říši bylo zakončeno tzv. vídeňskou arbitráží²⁸³, která upravila československo-maďarské hranice. Po připojení Těšínska k Polsku a po zabrání pohraničního území Maďarskem, ztratilo Československo 41 098 m², kde při posledním sčítání lidu v roce 1930 žilo bezmála 3 600 000 obyvatel. Touto událostí byl rozhlas připraven o 362 000²⁸⁴ koncesionářů, což byla ztráta bezmála 1/3 z celkového počtu koncesionářů.²⁸⁵

Poslední odpor Československa byl zlomen v den, kdy Slovensko vyhlásilo 14. března 1939 svoji nezávislost²⁸⁶ a odtrhlo se od zbytku republiky. Necelý den poté německá armáda vstoupila bez nejmenšího odporu do Prahy. 15. března 1939 byl vyhlášen Protektorát Čechy

²⁸² DISMAN, Miloslav. *Hovoří Praha: vzpomínky na revoluční květnové dny 1945 v rozhlase*. Praha: Svoboda, 1975. s. 81.

²⁸³ O další úpravě hranice Československa v tzv. Vídeňské arbitráži rozhodovalo Německo s Itálií.

²⁸⁴ Toto číslo je nepřesné, dle archivních pramenů byl počet koncesionářů snížen méně.

Přesnější hodnoty uvádí Rostislav Běhal viz. odkaz č. 33.

²⁸⁵ HRDLIČKA, František et. al. *Rozhlasová práce - Mnichov a rozhlas*. Praha: Český rozhlas, 1988. s. 7.

²⁸⁶ Vznikl tak na krátkou dobu Slovenský stát.

a Morava.²⁸⁷ Miloslav Disman příjezd německé armády do Prahy komentoval takto: „Už jsou ve Staré Boleslavi. Zabírají Kbely! Projíždějí Vysočany. Lidé nepracují, stojí na chodnících se zaťatými pěstmi. [...] Díváme se z oken do vrátnice na Fochově třídě. Slyšíme hukot motorů. [...] První nacistický voják přijel k protějšímu chodníku a stáčí motocykl kolmo do vchodu rozhlasové budovy.“²⁸⁸ Redaktoři rozhlasu do poslední chvíle komentovali vývoj událostí pro posluchače. Je otázkou, co je k tomu motivovalo, zda to byla profesionalita redaktorské práce nebo smíření s realitou té doby. Postoje k dané situaci od jednotlivých zaměstnanců však různé, což dokládá čin redaktora Pavla Donnera (viz dále). Každý ze zaměstnanců se s příchodem německé armády do rozhlasu vyrovnával jinak. Rozhlas tedy do poslední chvíle plnil svou primární funkci, tj. sdělování informací. Obsazení vojensky strategického bodu tj. Radiojournalu přineslo společnosti změny a to zejména vysílací, ale i personální.

Nedlouho poté vešli první němečtí vojáci do vstupní haly rozhlasu. Rozhlíželi se po hale a nahlíželi do vnitřního dvora budovy. Zde také proběhl poslední zoufalý pokus o „protest“ proti zabrání Československého rozhlasu německou armádou pro potřeby Říše. Tím protestem byl sebevražedný skok z okna kanceláře slovenského hlasatele Pavla Donnera.²⁸⁹ „Německý voják jen pokrčil rameny. [...] Rozhlas se s ním nesměl rozloučit ani jedinou větou.“²⁹⁰

7.7 Dílčí shrnutí

Agrární strana si i v druhé polovině třicátých let dvacátého století stále udržovala silnou voličskou základnu mezi venkovskými obyvateli

²⁸⁷ *Německá expanze* [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z WWW: <<http://druha.svetova.cz/clanky/1939/>>.

²⁸⁸ PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 56. - 57.

²⁸⁹ JEŽEK, Vladimír - ŠEBÁNEK, Jiří. *Souboj v éteru*. Praha: Naše vojsko, 1967. nestránkováno

²⁹⁰ PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. s. 57.

a rolníky, kteří získali pozemky na základě pozemkové reformy. Venkovským obyvatelům byly myšlenky a postoje agrarismu blízké, protože je živila zejména práce v zemědělství.

Po celé meziválečné období byla agrární strana významnou politickou stranou, která svůj vliv upevňovala skrze rozhlasové vysílání zemědělského rozhlasu a vliv v ČTK. To cenzurovalo zpravodajství pro Radiojournal. S těmito cenzurami, které zahrnovaly zejména změny rozhlasových scénářů a pořadů, byli nespokojení hlavně posluchači. Ti svou nespokojenost projevovali zejména otevřenými dopisy Radiojournalu. Vyvrcholením cenzurních snah agrární strany bylo založení Cenzurní komise, jejímž předsedou byl člen agrární strany Schmoranz.

Jako vlastenecká podpora Československého obyvatelstva zakládá skupina okolo Františka Kocourka nový rozhlasový pořad Okénka, který komentuje aktuální politické dění. Tato předválečná činnost se stává posléze hlavnímu redaktorovi Kocourkovi osudnou. Časté německé propagandistické provokace vedly k rozšíření německého vysílání pro sudetské Němce, které mělo za úkol naklonit si německy mluvící obyvatelstvo v Československu a zároveň uklidnit česko-německé vztahy v Sudetské oblasti.

V období konce třicátých let dvacátého století se 28. 12. 1938, poprvé od založení Radiojournalu, na 14. valné hromadě odsouhlasila změna názvu společnosti na nový název Československý rozhlas. Tento název však dlouho rozhlas neužíval a již po necelých třech měsících se rozhlas vrací ke svému původnímu názvu Radiojournal. A o další tři měsíce později dne 10. 6. 1939 se název změnil znovu a to na Český

rozhlas²⁹¹. Tento název se používal po celé válečné období. Po válce se opět název mění na Československý rozhlas, aby zůstal nezměněn až do roku 1991.²⁹²

Mnichovskou dohodou a zřízením Protektorátu Čechy a Morava se přerušily všechny další představy o dalším směřování rozhlasové společnosti na dlouhá léta.

²⁹¹ Dne 7. listopadu 1991 Česká národní rada zákonem č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, zřídila Český rozhlas. Tento zákon definuje statut, organizační uspořádání, práva a povinnosti jednotlivých organizačních složek a způsob hospodaření rozhlasu.

²⁹² JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s. 607, 609. a 610.

8 ZÁVĚR

„Slovo, které bylo na počátku všeho a které mělo vždy velkou úlohu ve veřejném životě čili politice, stalo se teprve vynálezem rozhlasu nejmocnějším výrazovým prostředkem, nejúčinnější zbraní světa. Kdo mohl předvídat, jak se tento nástroj zdokonalí, jak se rozšíří a k čemu všemu ho bude používáno, využíváno a zneužíváno.“²⁹³ Takto stručně s ohlednutím zpět v roce 1938, výstižně definoval rozhlas jeden z předních československých zahraničně-politických reportérů meziválečného období František Kocourek.

Z výše zmíněné vzpomínky jednoho z nejvýznamnějších redaktorů meziválečného období je rozpoznatelné, že rozhlasu jako novému médiu mnoho lidí v jeho počátcích nevěřilo, ale tento postoj se časem měnil. Měnily se i postoje subjektů, které ho ve zkoumaném období nejvíce ovlivňovaly. Těmi byly státní orgány, politické strany a posluchači samotní. Nesmíme zapomenout samozřejmě i na největšího konkurenta rozhlasu, čímž byl v té době tisk, který si v prvních letech prakticky neuvědomoval konkurenční hledisko rozhlasu a jejich vztah. Dlouhou dobu se tak o rozhlas tisk nezajímal a opomíjel ho. Rozhlas byl považován zejména v prvních letech svého fungování za doplněk tisku, jenž není schopen obsáhnout všechna témata, která nabízel tisk. Z tohoto důvodu ho tisk nepovažoval za přímou konkurenci.²⁹⁴

V časové posloupnosti, kterou jsem si zvolil, abych byl schopen lépe analyzovat jednotlivé zlomové okamžiky Radiojournalu tj. roky 1923 - 1925, 1925 - 1930 a 1930 - 1939 je dobře vidět nejen vývoj nového média, ale také vztah agrární strany k Radiojournalu, státu, ale

²⁹³ Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, rozhlasová přednáška: Rozhlas válčí, 1938. archivně netříděno.

²⁹⁴ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 178. - 179.

i jednotlivců. Rozhlasová historička Lenka Čábelová, která se věnovala analýze vztahu tisku a rozhlasového média v první polovině dvacátých let dvacátého století ve své knize²⁹⁵ *Radiožurnál*, uvádí, že na základě jejího výzkumu tisku, v rozhlase, tisk přímého konkurenta neviděl. Podle ní Radiojournalu tisk nepřisuzoval žádný konkurenční potenciál a nijak se o něj v počátcích nezajímal. Jiný názor zastávalo v době zakládání společnosti Radiojournal Ministerstvo pošt a telegrafů. Ministerský rada Strnad, který působil v Radioslavii, v nové společnosti potenciál zcela jistě viděl a to nejen obchodní, ale i politický, jak si poznamenal ve svých vzpomínkách Miloš Čtrnáctý.

První zkoumané období tj. 1923 - 1925, lze tedy charakterizovat jako období, kdy je rozhlas skrze komplikované zakládání poprvé začleněn do politických plánů tehdy nejvlivnější agrární strany. Tato strana figuruje ve všech zkoumaných obdobích a její vliv a tlak na Radiojournal v každém zkoumaném období sílí až do protektorátní doby. Je třeba zmínit, že agrární strana oficiálně²⁹⁶ vystupuje v rozhlasové společnosti až po vstupu státu do Radiojournalu, nicméně nepřímo se o rozhlas zajímá od jeho založení prostřednictvím obchodní společnosti Radioslavie. Důvodem, proč se jiné politické strany o nové rozhlasové médium v jeho počátcích nezajímal, a tisk ho nepovažoval za přímého konkurenta, bylo dle mého názoru to, že se Radiojournal až do roku 1925 zcela distancoval od zpravodajství²⁹⁷. Jeho ekonomická situace byla špatná a nebylo jisté, zda společnost Radiojournal nezkrachuje. Jeho tehdejší filozofií bylo přinášet lidem kulturu a osvětu, proto taky podstatnou část vysílání tvořila vážná hudba a přednášky. Což se v dalších zkoumaných obdobích již tolik neprojevuje.

²⁹⁵ ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. s. 147. - 180.

²⁹⁶ Oficiálně vstoupila agrární strana do rozhlasu založením kuratoria Zemědělského rozhlasu a vysíláním tohoto odborného rozhlasového vysílání.

²⁹⁷ Vysílal jen burzovní zpravodajství.

Po získání majoritního podílu ve společnosti Radiojournal stát²⁹⁸ získal možnost ovlivňovat utváření programu vysílání. Období mezi lety 1925 - 1930, charakterizované jako zlatá éra Radiojournalu, bylo nadmíru spjaté s rozvojem techniky, zakládání nových vysílacích stanic v celém tehdejší Československu, ale také se vstupem politických zájmů do Radiojournalu. Agrární strana svým politickým vlivem umožnila rozvoj společnosti, ale také pozměnila jeho koncepci. Z vize Miloše Čtrnáctého v počátečních letech je zřejmé, že se snažil rozhlas od politických sfér distancovat, což ho vedlo k tomu, že dlouho odmítal založit zpravodajské oddělení. Po vstupu státu do rozhlasu, se stal rozhlas automaticky středem zájmu politických stran, které si vynutily založení nových odborných rozhlasů. Nejposlouchanějším a nejvlivnějším byl zemědělský rozhlas agrární strany. Ten měl za úkol, upevnit voličskou základnu anebo ji co možná nejvíce rozšířit. Zemědělský rozhlas se prezentoval jako pořad, který měl zemědělce poučit zábavnou formou o nových tendencích v zemědělství. Při zakládání rozhlasu jeho mediálnímu potenciálů politici ani podnikatelé nedůvěřovali a byl nezdárka považován za zázrak nebo rozmar několika nadšenců. Toto dokládá i počet koncesí na konci prvního roku fungování nového média, bylo jich pouze 47²⁹⁹. Pouze agrární strana anticipovala potenciál, ale spíše než politický, byl její zájem v počátcích Radiojournalu obchodního rázu. Po vstupu státu do Radiojournalu došlo ke zjednodušení procesu získání koncesí na příjem vysílání a tím se zvýšil rychle i počet posluchačů. To vedlo agrární stranu a nejen ji³⁰⁰, ke změně názorového pohledu. Obchodní zájmy nahradily plně zájmy politické.

²⁹⁸ Radiojournal spadal pod telegrafní společnosti, proto nad ním drželo dohled ministerstvo pošt a telegrafů.

²⁹⁹ Většina z těchto koncesí byla přímo zaměstnanců Radiojournalu nebo jejich rodinných příslušníků.

³⁰⁰ Rychle se přizpůsobily i další politické strany působící v Radiojournalu prostřednictvím svých odborných vysílání.

V průběhu třetího zkoumaného období, tj. mezi lety 1930 - 1939 dominuje v rozhlase stále agrární strana. Nezajímá se o rozhlasové médium už jako o objekt obchodního zájmu, jak tomu bylo v prvním zkoumaném období, ale primárně jako o médium, skrze které je možné prosazovat politické zájmy strany. Na počátku tohoto zkoumaného období se pravidelně zvyšující se přírůstek počtu koncesionářů zpomalil z důvodu dopadu hospodářské krize, ale po odeznění recese opět počty koncesionářů rostou. Na konci tohoto zkoumaného období dochází k výraznému poklesu počtu koncesionářů, který byl způsoben postoupením oblasti Sudet Německu. Agrární straně se podařilo cenzurovat zpravodajství z ČTK, které dodávalo zprávy Radiojournalu. V archivní pozůstalosti redaktora rozhlasových Okének Kocourka nalezneme důkazy o tom, že agrární strana umožnila skrze své pořady ovlivňovat náladu mezi posluchači, což dokládají nespokojené dopisy od posluchačů. V nich uvádějí nespokojenost nad vysíláním zkreslených informací ve zpravodajství Radiojournalu. Agrární strana podle Davida Vaughana nepřímo podporovala v zemědělském rozhlasovém vysílání německou předválečnou politiku. David Vaughan, rozhlasový redaktor BBC, uvádí, že k rozhodnutí spolupracovat s nacisty vedla agrární stranu nutnost, rozhodnout se mezi německým režimem a spoluprací s komunisty. Myslím si, že tento závěr je mylný. Vaughan příliš spoléhá na archivní zdroje rozhlasu a vzpomínky redaktorů, u nichž je možné nalézt nespokojenost a antipatii s tím, že agrární strana zasahuje do jejich práce a cenzuruje vysílací materiály. Proto byli častokrát představitelé agrární strany nařčeni z prohitlerovských postojů nejen redaktory, ale i veřejným míněním.

Je možno říci, že se poprvé od založení Radiojournalu odvážná skupina redaktorů okolo Kocourka vzeprěla vlivům politických stran v Radiojournalu. Odmítali vysílat upravené zpravodajské informace z ČTK a připravovali si podklady pro vysílání politických komentářů tzv. Okének

sami. Často byly tyto komentáře dvojsmyslné s protihitlerovským podtextem, za což byl Kocourek nedlouho po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava poslán do koncentračního tábora. V tomto období také vznikla velmi specifická odnož odborných rozhlasů, což bylo německé vysílání. Toto vysílání, které mělo přispět ke sblížení německého a českého obyvatelstva v Československu, však přišlo příliš pozdě. Říšský rozhlas, který ovládal nacistický režim, měl výborně zvládnuté propagandistické metody, proto ke zlepšení nálad v Sudetoněmecké oblasti již nedošlo. Není asi na místě předjímat, jak by se vyvíjela situace, pokud by se spustilo německé vysílání v Radiojournalu dříve. Pravděpodobně by to další vývoj událostí mezi Němci a Čechy neodvrátilo. Dá se pouze spekulovat o tom, že by se nespokojenost Němců v pohraničí možná trochu zmírnila, ale nikoli že by to vedlo ke změně jejich názorů. Řešení sudetoněmecké otázky nemělo přímou vazbu na termín zahájení německého vysílání Radiojournalem, ale na politickou situaci a mezilidské vztahy mezi Němci a Čechoslováky v oblasti Sudet.

Ve třetím zkoumaném období, tj. 1930 - 1939 byly kladeny na Radiojournal specifické požadavky, které se v prvních dvou zkoumaných obdobích nevyskytovaly. Byla to nutnost rozhlasu vypořádat se s evropskou politickou scénou třicátých let dvacátého století a zvláště s novým nacistickým režimem. Sjednocujícím prvkem, který všechny tři zkoumané období spojuje, je zájem agrární strany o rozhlas a její snaha skrze svůj vliv utvářet mínění posluchačů Radiojournalu v Československu, a tím upevňovat svoji politickou moc.

„Strana byla [...] konzervativní a zaníceně antikomunistická. Tento postoj později dohnal mnohé české agrární představitelé ke kolaboraci se sudetoněmeckými prohitlerovskými silami. Měli-li si vybrat mezi fašismem a komunismem, bylo pro ně nacistické Německo menším zlem.

Na tom, že se Radiojournal po Mnichovu překvapivě hladce přeměnil ve stanici sloužící zájmům nacistického Německa, měl nemalou zásluhu právě vliv strany³⁰¹ uvnitř rozhlasu.³⁰² Takto viděl působení agrárníků redaktor BBC Vaughan. To je ovšem příliš příkrý a jednostranný soud. Nikdo tehdy nemohl tušit, jak se bude vyvíjet evropská politická situace, zda bude válka, kdo ji případně vyhraje a zda se po druhé světové válce dostanou k moci komunisté. Jak uvádí historik Dostál: „Politika Republikánské strany [...] vycházela vstříc zájmům a požadavků zemědělského lidu. I když byla taktika Republikánské strany tvrdá, zvláště v době světové krize, nikdy neslevila na obraně národních a státních zájmů.“³⁰³ S tímto názorem se ztotožňuje i Rokoský, historik zabývající se agrární stranou.

Nelze kategoricky říci, zda byla úloha agrární strany v Radiojournalu v meziválečném období jednoznačně pozitivní nebo negativní. Lze tvrdit, že při zakládání rozhlasové společnosti sehrála roli spíše negativní, když se snažila zásadně prostřednictvím Radioslavie ovlivnit vznik nové rozhlasové společnosti. Dalším prvkem, který lze považovat za negativní vůči chodu veřejného média, je vliv agrární strany na cenzuru zpravodajství. Což ovšem může být vykládáno i jako veřejný zájem. Jednoznačně pozitivně hodnotím úlohu agrární strany po vstupu státu jako majoritního podílníka do společnosti Radiojournal, kdy se zasloužila o rozšíření vysílacích stanic na území ČSR. Přispěla svým zemědělským vysíláním k nárůstu počtu koncesionářů a rozvoji vzdělávacích rozhlasových žánrů.

³⁰¹ Myšleno agrární strany.

³⁰² VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. s. 22.

³⁰³ DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno: Atlantis, 1998. s. 25.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Monografie:

- POKORNÝ, Milan. *Báječní muži s mikrofonem*. Praha: Radioservis, 2008. ISBN 80-862-1270-X.
- KRÍŽEK, Viktor. *Když rádio bylo mladé*. Dvůr Králové nad Labem: ELLI print, 2004. ISBN 80-239-2284-X.
- ČÁBELOVÁ, Lenka. *Radiožurnál – Rozhlasové vysílání v Čechách a na Moravě v letech 1923 – 1939*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0624-0.
- KOVAŘÍK, Vladimír. *Proměny rozhlasové publicistiky I. – Od počátků Radiojournalu do mnichovského diktátu (1923 – 1938)*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1976. ISBN nevedeno.
- BĚHAL, Rostislav. *Vývoj české rozhlasové reportáže - 1. část*. Praha: Československý rozhlas, 1962. ISBN nevedeno.
- BEDNAŘÍK, Petr et. al. *Dějiny českých médií v datech - Rozhlas, televize, mediální právo*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2003. ISBN 80-246-0632-1.
- PATZÁKOVÁ-JANDOVÁ, Anna. *Prvních deset let československého rozhlasu*. Praha: Radiojournal, 1935. ISBN nevedeno.
- PACOVSKÝ, Jan. *Na vlnách rozhlasu 1923 – 1993*. Praha: Český rozhlas, 1993. ISBN nevedeno.
- VOTAVOVÁ, Jarmila. *Stručný nástin historie ČRo (příspěvek k 70. výročí)*. Praha: Studijní oddělení Českého rozhlasu, 1993. ISBN nevedeno.
- MARŠÍK, Josef. *Průkopníci rozhlasového vysílání 1923 - 1925*. Praha: Český rozhlas, 2003. ISBN 80-86762-00-9.
- JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. ISBN 80-86762-00-9.
- BERÁNKOVÁ, Milena - KŘIVÁNKOVÁ, Alena - RUTTKAY, Fraňo. *Dějiny československé žurnalistiky - díl 3. Český a slovenský tisk v letech 1918 – 1944*. Praha: Novinář, 1988. ISBN nevedeno.

- VAUGHAN, David. *Battle for the Airwaves - Radio and the 1938 Munich crisis*. Prague: Radioservis, 2008. ISBN 978-80-86212-79-1.
- JEŽEK, Vladimír - ŠEBÁNEK, Jiří. *Souboj v éteru*. Praha: Naše vojsko, 1967. ISBN nevedeno.
- DISMAN, Miloslav. *Hovoří Praha: vzpomínky na revoluční květnové dny 1945 v rozhlase*. Praha: Svoboda, 1975. ISBN nevedeno.
- HRDLIČKA, František et. al. *Rozhlasová práce - Mnichov a rozhlas*. Praha: Český rozhlas, 1988. ISBN nevedeno.
- DOSTÁL, Vladimír. *Antonín Švehla*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1989. ISBN 80-209-0128-0
- TOBOLKA, Zdeněk. *Politické dějiny československého národa, díl III., část 2*. Praha: Nakladatelství československého Kompasu, 1935. ISBN nevedeno.
- FRANKENBERGER, Otakar - KUBÍČEK, J. O. *Antonín Švehla v dějinách československé strany agrární*. Praha: Novina 1931. ISBN nevedeno.
- ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. ISBN 978-80-7429-067-1
- HAJN, Antonín. *Politické strany u nás*. Pardubice, 1903. ISBN nevedeno.
- *Sjezdová zpráva o činnosti české strany agrární v letech 1912-1913*, Praha 1914. ISBN nevedeno.
- DOSTÁL, Vladimír. *Agrární strana. Její rozmach a zánik*. Brno: Atlantis, 1998. ISBN 80-7108-133-7
- MILLER, E. Daniel. *Antonín Švehla - mistr politických kompromisů*. Praha: Argo, 2001. ISBN 80-7203-366-2
- BENEŠ, Edvard. *Problémy nové Evropy a zahraniční politika československá: Projevy a úvahy z r. 1919-1924*. Praha: Melantrich, 1924. ISBN nevedeno
- BROKLOVÁ, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 - 1938*. Most: Sociologické nakladatelství, 1992. ISBN 80-901059-6-3

- HONAJZER, Jiří. *Vznik a rozpad vládních koalic v Československu v letech 1918 - 1938*. Praha, 1995. ISBN 80-235-0047-3
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Nová Evropa: Stanovisko slovanské*. Praha, 1920. ISBN nevedeno
- SOBOTA, Emil. *ČSR a Švýcarsko*. Praha, 1925. ISBN nevedeno
- KROFTA, Kamil. *Z dob naší první republiky*. Praha, 1939. ISBN nevedeno
- ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě*. Praha: Prostor, 2001. ISBN 80-7260-055-9
- KURAL, Václav et. al. *Sudety pod hákovým křížem*. Ústí nad Labem, 2002. ISBN 80-86067-66-1
- Emil. *Sudetoněmecké kapitoly*. Praha, 2008. ISBN 978-80-86140-49-0
- HOUŽVIČKA, Václav. *Návraty sudetoněmecké otázky*. Praha, 2005. ISBN 80-246-1007-8

Novinové a časopisové zdroje:

- ČTRNÁCTÝ, Miloš. Úkoly Radio-Journalu. *Radio-Journal*, září 1923, roč. 1, č.1. ISSN nevedeno.
- *Venkov: orgán České strany agrární*. Praha: tiskařské a vydavatelské družstvo rolnické, 1906-1945. 15. ročník, 1. července 1920. ISSN 1805-0905

Archivní prameny:

- Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, sbírka Miloše Čtrnáctého, archivně netříděno.
- Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, literární pozůstalost Dr. Františka Kocourka, archivně netříděno.
- Archiv Českého rozhlasu, fond Radiojournalu, Vzpomínky zaměstnanců rozhlasu, archivně netříděno.
- Archivní a programové fondy. Významná data z rozhlasové historie. Praha: Český rozhlas, 1998.

Internetové zdroje:

- *Uhlíkové mikrofonní vložky pro telefonní přístroje* [online]. [cit. 2011-11-15] dostupné z WWW: <<http://www.elektroakustika.cz/carbon.html>>.
- *Tesla Radio* [online]. [cit. 2011-11-15] dostupné z WWW: <<http://www.teslasociety.com/radio.htm>>.
- FIALA, Mirek. *Rozhlas a lidé (2)*. [online]. [cit. 2011-11-18] dostupné z WWW: <http://www.radioservis-as.cz/archiv07/04_07/04plus.htm>.
- KASÍK, Pavel. *Bezdrátové napájení spotřebičů* [online]. [cit. 2011-11-15] dostupné z WWW: <<http://fyzmatik.pise.cz/7647-bezdratove-napajeni-spotrebicu.html>>.
- *Westinghouse Historical Events* [online]. [cit. 2011-11-18] dostupné z WWW: <http://www.westinghousenuclear.com/Our_Company/history/Timeline/1900_1939.shtm>.
- *Historie BBC* [online]. [cit. 2011-11-18] dostupné z WWW: <http://www.bbc.co.uk/czech/specials/934_bbc_history/>.
- *Zákon č. 60/123 Sb. o telegrafech* [online]. [cit. 2011-12-02] dostupné z WWW: <http://www.ictlaw.sk/elektronicke-komunikacie/historia-pravnej-upravy-v-c-s-sr-a-sr/zakon-c-60-1923-sb-o-telegrafoch/zakon-c-60-123-zb-o-telegrafoch>
- *Německá expanze* [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné z WWW: <<http://druha.svetova.cz/clanky/1939/>>.
- FRAZEL, Midge. *Thomas Alva Edison* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <<http://midgefrazel.net/edison.html>>.
- *Benjamin Franklin Lesson* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <http://www.elcivics.com/bio_benjamin_franklin>.
- *Nikola Tesla el gran olvidado* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <<http://artigoo.com/nikola-tesla-gran-olvidado>>.

- *Marconi Exhibition* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <http://www.dailyinfo.co.uk/reviews/feature/1113/Marconi_Exhibition/>.
- *Pre-History of Radio Astronomy* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <http://www.nrao.edu/whatisra/hist_prehist.shtml>.
- *James Clerk Maxwell* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <<http://www-history.mcs.st-and.ac.uk/history/PictDisplay/Maxwell.html>>.
- *Z rozhlasového archivu: Otec rozhlasu* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/458091>.
- *Vznik vysílání do zahraničí* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/static/historie-radia-praha/vznik-vysilani-do-zahranici>>.
- KRUPIČKA, Miroslav. *Český rozhlas v datech* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/clanek/49647>>.
- EICHLER, Pavel. *Radiojournal předběhl BBC, před 84 lety vysílal první sportovní reportáž* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/radiojournal-predbehl-bbc-pred-84-lety-vysilal-prvni-sportovni-reportaz-1av-domaci.aspx?c=A080730_155640_media_pei>.
- *Historie rozhlasu ve fotografiích* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/fotogalerie/_galerie/687961?type=image&pozice=1>.
- *Rozhlasové poplatky* [online]. [cit. 2011-10-15] dostupné z WWW: zdroj: <<https://zis-ext.rozhlas.cz/>>.
- *Národní shromáždění republiky Československé 1920-1925* [on-line]. Praha: Knihovna PSP ČR, [cit. 2012-24-5]. Poslanecká sněmovna, stejnoprotokoly 323. Schůze, čtvrtek 12. února 1925. Dostupné z WWW: <<http://www.psp.cz/>>.

- *Agrární strana* [online]. [cit. 2012-4-25] dostupné z WWW: <http://www.totalita.cz/vysvetlivky/s_agrarni.php>.
- Tesla, Nikola. New York Times, Sunday. *Nikola Tesla sees s wireless vision*, 3. October 1915 [online]. [cit. 2012-4-19] dostupné z WWW: <<http://www.tfcbooks.com/tesla/1915-10-03.htm>>
- Tesla, Nikola. New York Herald Tribune. *Pioneer radio engineer gives views on power*, 11. September 1932, [online]. [cit. 2012-4-19] dostupné z WWW: <<http://www.tfcbooks.com/tesla/1932-09-11.htm>>
- *Zákon č. 121/1920 Sb. Ústavní listina Československé republiky* [online]. [cit. 2012-05-20] dostupné z WWW: <http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1920.html>
- KONČELÍK, Jakub. *Studijní materiály a texty k přednáškám z dějin médií 1938-1989* [online]. [cit. 2012-05-15]. Dostupné z WWW: <<http://www.koncelik.eu/zakon-50-1923-ochrana-rep/>>
- PROKŮPEK , Václav. *Vznik prostředků masové komunikace* [online]. [cit. 2012-05-28] dostupné z WWW: <<http://www.vaclavprokupek.cz/news/tmk-ssk-vznik-prostredku-masove-komunikace/>>.
- KOLÁŘOVÁ, Markéta. *Cenzura v českém tisku od Habsburků do roku 1939* [online]. [cit. 2012-06-08]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/nezarazene-clanky/95-cenzura-v-ceskem-tisku-od-habsburku-do-roku-1939.html>>. ISSN 1801-1438

10 RESUMÉ

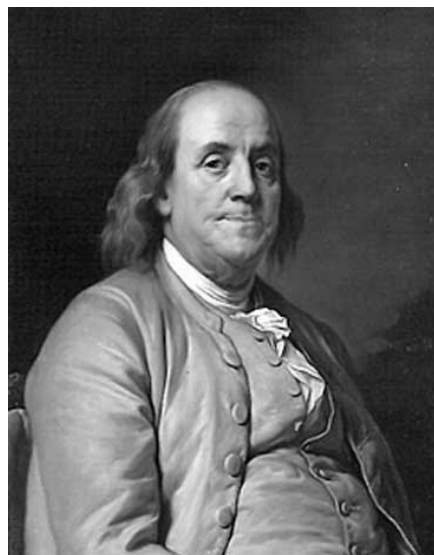
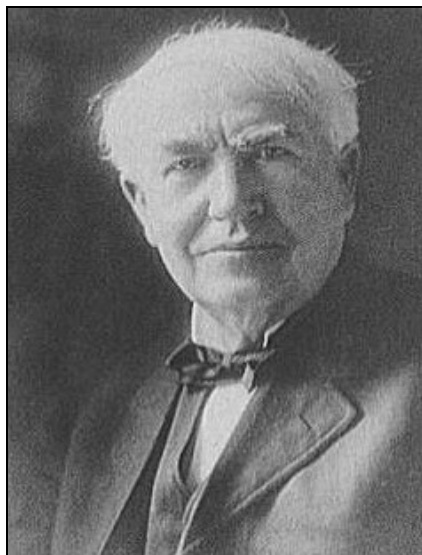
This diploma thesis focuses on the role of agrarian party in the formation of Radiojournal from its establishment in 1923 till the year 1939. The main question is the changing role and influence of the agrarian party in Radiojournal development.

The thesis is based on a detailed study of the history of the development of radio broadcasting in Czechoslovakia. The chosen time period is divided into shorter segments which are characterized by certain specific characteristics. Another goal is to introduce some lesser-known findings and unpublished sources in the history of Radiojournal and demonstrate them in the context with the historical events between the years 1923 and 1939 that had already been described in literature.

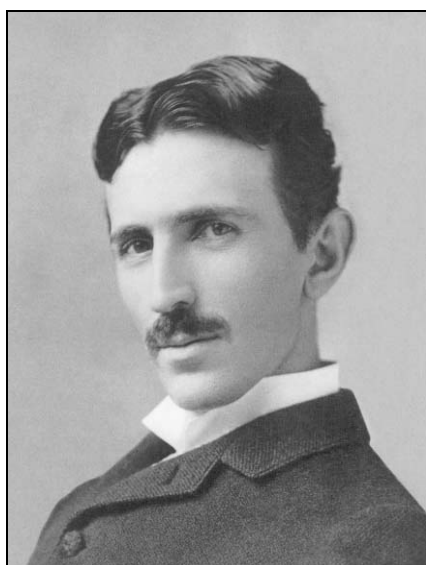
The first part deals with the development of radio media in general in order to describe the general conditions and wider context in which radio media had developed. Another part is devoted to factors affecting the formation of the radio media in Czechoslovakia,. This section deals especially with the political, economic, cultural and legal aspects. A special chapter focuses then on the role of the agrarian party as a separate factor in the development of Radiojournal. Last chapters are dedicated to important events and subsequent key periods in the development of Radiojournal; that naturally divide establishment of Radiojournal into three periods., the first is from its establishment in 1923 by the entry of the state capital to the company Radiojournal in 1925, second is by the end of the golden era of Radiojournal in 1930 and third is till the year 1939 when Protectorate of Bohemia and Moravia was declared.

11 PŘÍLOHY

Obrazové přílohy:

Obr. č. 1: Thomas A. Edison (1847 – 1931)³⁰⁴ Obr. č. 2: Benjamin Franklin (1706 – 1790)³⁰⁵

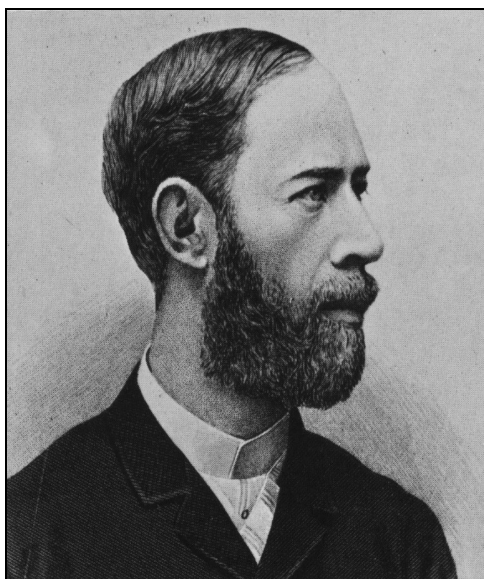
Obr. č. 3: Nikola Tesla (1856-1943)³⁰⁶

Obr. č. 4: G. M. Marconi (1874 - 1937)³⁰⁷

³⁰⁴ FRAZEL, Midge. *Thomas Alva Edison* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <<http://midgefrazel.net/edison.html>>.

³⁰⁵ *Benjamin Franklin Lesson* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <http://www.elcivics.com/bio_benjamin_franklin>.

³⁰⁶ *Nikola Tesla el gran olvidado* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <<http://artigoo.com/nikola-tesla-gran-olvidado>>.

Obr. č. 5: Heinrich R. Hertz (1857 – 1894)³⁰⁷ Obr. č. 6: J. C. Maxwell (1831 – 1879)³⁰⁸

Obr. č. 7: Miloš Čtrnáctý (1882 – 1970)³⁰⁹ Obr. č. 8: Eduard Svoboda (1878-1958)³¹⁰

³⁰⁷ *Marconi Exhibition* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW:

<http://www.dailyinfo.co.uk/reviews/feature/1113/Marconi_Exhibition/>.

³⁰⁸ *Pre-History of Radio Astronomy* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW:

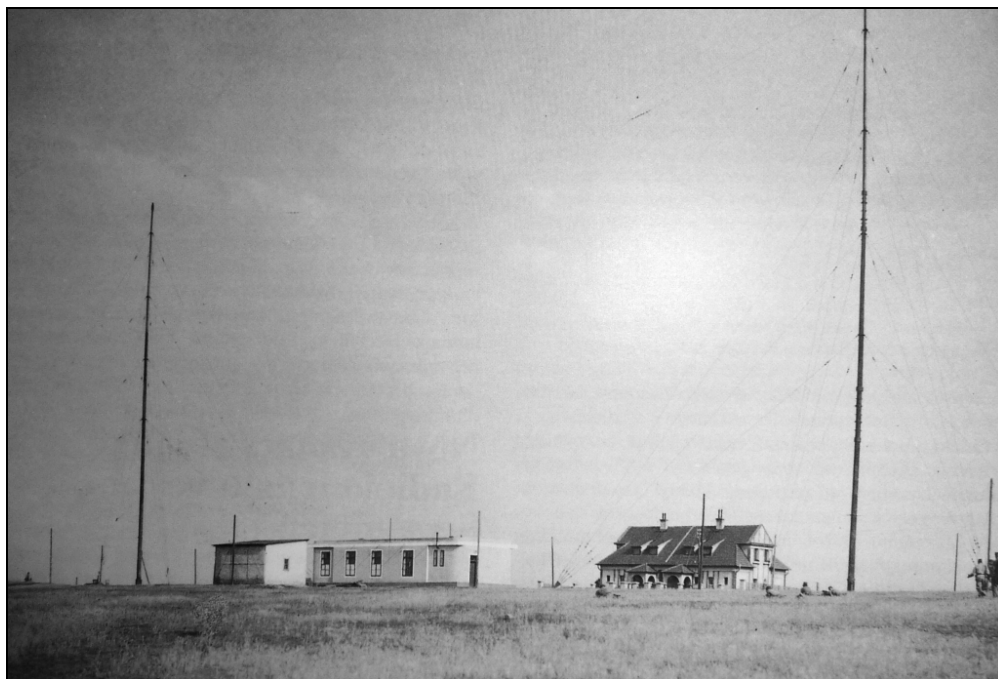
<http://www.nrao.edu/whatisra/hist_prehist.shtml>.

³⁰⁹ *James Clerk Maxwell* [online]. [cit. 2012-04-07]. Dostupné z WWW: <[http://www-](http://www-history.mcs.st-and.ac.uk/history/PictDisplay/Maxwell.html)

history.mcs.st-and.ac.uk/history/PictDisplay/Maxwell.html>.

³¹⁰ *Z rozhlasového archivu: Otec rozhlasu* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW:

<http://www.rozhlas.cz/leonardo/historie/_zprava/458091>.

Obr. č. 9: Strašnická vysílací stanice³¹²

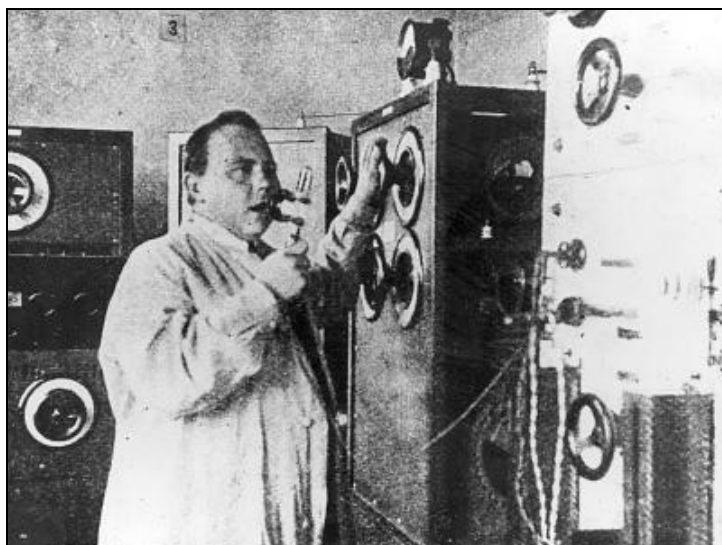

Obr. č. 10: Koncese z roku 1929 na zřízení, udržování a provozování přijímací radiofonní stanice³¹³

³¹¹ *Vznik vysílání do zahraničí* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW:

<<http://www.radio.cz/cz/static/historie-radia-praha/vznik-vysilani-do-zahranici>>.

³¹² JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s.58.

Obr. č. 11: Operátor Vlach v kbelském studiu Radiojournalu³¹⁴

Obr. č. 12: Vstupní hala rozhlasu na Vinohradech v roce 1934³¹⁵

³¹³ KRUPIČKA, Miroslav. *Český rozhlas v datech* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/clanek/49647>>.

³¹⁴ EICHLER, Pavel. *Radiojournal předběhl BBC*, před 84 lety vysílal první sportovní reportáž [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/radiojournal-predbehl-bbc-pred-84-lety-vysilal-prvni-sportovni-reportaz-1av-domaci.aspx?c=A080730_155640_media_pei>.

Obr. č. 13: Dialogový pořad Zemědělského rozhlasu, Sousedé Brázda (Dr. Prokop) a Rákos (Ing. Horák)³¹⁶

Obr. č. 14: František Kocourek při moderování přehlídky německé branné moci, Václavské náměstí 19. 3. 1939³¹⁷

³¹⁵ *Historie rozhlasu ve fotografiích* [online]. [cit. 2011-10-09]. Dostupné z WWW: http://www.rozhlas.cz/rozhlasovahistorie/fotogalerie/_galerie/687961?type=image&pozice=1.

³¹⁶ JEŠUTOVÁ, Eva et. al. *Od mikrofonu k posluchačům: Z osmi desetiletí Českého rozhlasu*. Praha: Český rozhlas, 2003. s.87.

³¹⁷ Tamtéž. s. 163.

Obr. č. 15: Pobočka České tiskové kanceláře, Praha 4 - Záběhlice, V Korytech 1, Praha 15. 4. 2012, foto - soukromý archiv

Obr. č. 16: Budova Českého Rozhlasu na Vinohradské třídě 12, Praha 2, Praha 15. 4. 2012, foto - soukromý archiv

Obr. č. 17: Rudolf Beran (1887 - 1954)³¹⁸

Obr. č. 18: Tomáš Garrigue Masaryk (1850 - 1937) a Antonín Švehla (1873 - 1933)³¹⁹

³¹⁸ ROKOSKÝ, Jaroslav. *Rudolf Beran a jeho doba. Vzestup a pád agrární strany*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2011. s. 172.

³¹⁹ Tamtéž. s. 178.

Seznam tabulek:

- tabulka č. 1: Statistika koncesionářů rozhlasu v ČSR ve zkoumaném období, tj. 1923 - 1939